DE GRAECORUM THEOLOGIA

CAPITA DUO

SCRIPSIT

CAROLUS REINHARDT

BEROLINI

APUD WEIDMANNOS

MCMX.

UDALRICO DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF

HERMANNO DIELS

S.

Conspectus operis.

I.

De Homeri interpretatione allegorica.

Interpretationes allegoricae, quae ad Homeri carmina seu defendenda a vituperatoribus seu philosophiae specie exornanda a veteribus philosophis grammaticisque sunt excogitatae, cum in variis quibus traduntur libris miram quandam prae se ferant similitudinem, quo fonte derivatae sint quibusque rivis ad nostram memoriam permanaverint, non semel mota quaestio est a viris doctis nequedum ad exitum perducta. atque via quidem ut egregie nobis praemunita sit, Hermanni Dielesii id effectum est praeclara opera (Doxogr. p. 88 ss.), qua demonstravit exstitisse vetus quoddam allegoriarum Homericarum corpus, a quo opere hausissent aeque illi omnes, quorum esset tam mirificus consensus, Heraclitum dico, cuius editionem novam nuper paravit Societas Philologa Bonnensis, tum Plutarchum personatum libri de Vita et Poesi Homeri conditorem, quique cum eo artiore vinculo coniungitur Stobaeum[1]), denique Sextum Empiricum adv. phys. X 313 ss. p. 539 B. et Probum personatum ad Verg. Eclog. VI 31. hoc de numero Dielesius Sextum quidem atque Probum, cum maiore quadam inter semet ipsos quam cum reliquis similitudine coniungerentur, non ab ipso illo opere pendere statuit sed a tertio aliquo scriptore medio illis intercedente, qui non alius videretur esse quam Heracleo grammaticus Aegyptius sive Romanus, commentarii in Homerum a Suida commemorati auctor. via a Dielesio sic munita Hermannus Schraderus cum in Porphyrianis quoque scholiis animadverteret inesse, quae non ad Heraclitum tantum verum etiam ad Plutarchum personatum proxime accederent, Porphyrium quoque censuit esse illorum numero scriptorum adiciendum. quam sententiam primum latam in Prolegomenis ad Porphyrii quaest. Hom. I p. 393 ss. post emissa 'De Plutarchi Chaeronensis *Ὁμηρικαῖς Μελέταις*' commentatione (Gothae 1899 p. 31 ss.) ita repetivit, ut non omnia illi operi Plutarchi

[1]) Eclogas Stobaei singulas huc pertinentes enotavit Bernardakis Plut. Mor. VII praef. p. IX.

personati capita quae ante vindicaverat (c. 92—150) sed partem tantum horum vindicaret, cetera nimirum referenda ratus ad Plutarchi Chaeronensis Ὁμηρικὰς μελέτας, quibus fuse ille et copiose de Homeri philosophia disputasset. post Schraderum vero de Vitae Homeri quidem indole auctore condicione plures exstiterunt viri docti qui dedita opera quamquam successu non ita felici disputarent, Bernardakisius in praef. Moral. VII p. 9 ss., J. Mehlerus in Diss. de Plut. q. f. Vit. Hom. Amstelod. 1896, B. Baedorfius De Plut. Vit. Hom. Diss. Mon. Guestf. 1891, de origine vero Homericarum allegoriarum atque ortu qui novam protulerit et probam coniecturam, unus solus nobis commemorandus est Ernestus Maassius. censuit is quidem in Arateis p. 175, si viri doctissimi recte intellego rationes, fontem illum a Dielesio indagatum nihil aliud esse nisi Ὁμηρικῶν libros Cratetis principis illius grammaticorum Pergamenorum[1]). hanc ego sententiam veritatis quidem magnam prae se ferre speciem ratus sed nondum ad eum, quem desideres, adactam esse probabilitatis gradum, operae me pretium esse facturum duxi, si de integro mihi proponerem examinandam. sed non ita visum est quaestionem instituere, ut a testatis et indubitatis Cratetis fragmentis proficiscerer. sed libuit a reconditis tectisque rivulis gradatim escendere ac liceretne ad fontem ascendere periclitari. atque primum quidem denuo disceptandum erit de communi Heracliti et Plutarchi personati fonte, quem detectum dixi a Dielesio, tum ad testimonium erit excitandus, qui immerito adhuc neglectus iacet, Eustathius, ut in extremo denique dissertationis meae capite Eustathio duce Cratetis vestigiis insistam.

[1]) Absoluto opere video Dielesium iam in actis Ac. Berol. anni 1891 p. 579 adn. 1 haec scripsisse: Vielleicht ist Krates den Scholien vermittelt durch Heracleon, über den ich Doxogr. 88 ff. gehandelt habe. S. Schrader, Porphyrii Quaest. homer. S. 402. R. Weber, Leipz. Stud. XI 144. Da wir nun für die doxographische Erudition Krates als Urquelle sicher ermittelt haben, so erledigt sich der Zweifel Gruppes, Gr. Kulte u. Mythen S. 2344. Die ganze Frage läßt sich jetzt, wie ich glaube, abschließend behandeln.

Caput I.

De Heracliti et Plutarchi personati fonte communi.

Priusquam ad quaestionem in hoc capite mihi propositam accedam, removenda mihi sunt obstacula quaedam, quibus aditus ad Plutarchum pers., testem omnium in hac causa facile gravissimum, obstructus paene et praeclusus est. etenim tanta inter viros doctos et de auctore ipso et de libri condicione et indole coorta est dissensio, ut eorum dinumerare quidem opiniones pro praesenti disquisitione longum visum sit. ipse tamen quid sentiam, facere non possim, quin brevissime adumbrem. nam nisi totius operis ratione habita, non poterunt recte firmiterque diiudicari res nonnullae, quae sunt ad quaestionem nostram haud mediocris momenti.

Compilatus igitur hic libellus est a ludimagistro quodam [1], sive plures fuerunt, qui deinceps his excerptis concinnandis operam dederunt, eoque consilio, ut qui pueri Homericorum carminum lectione imbuerentur, commodum breviarium manibus tenerent omnium artium et disciplinarum, quarum elementa Homerus et tamquam exempla posteris imitanda et excolenda tradidisset. dispositio autem et ordo rerum cum in universum quidem satis laxus sit et parum congruens, media tamen longeque amplissima libelli pars secundum genera dicendi subdivisa est in '*λόγον ἱστορικόν*' (c. 74—90), '*λόγον θεωρητικόν*' (c. 91—150), '*λόγον πολιτικόν*' (c. 161 ss.) [2]. quae tamen divisio, etsi per se quidem bona et antiqua est — commemoratur enim eadem a Cicerone in Oratore 54, 181: „quoniam aliud genus est narrandi,

[1]) Cf. Baedorf l. l., p. 42. — c. 1: *Ὅμηρον τὸν ποιητὴν χρόνῳ μὲν τῶν πλείστων, δυνάμει δὲ πάντων πρῶτον γενόμενον εἰκότως ἀναγινώσκομεν πρῶτον, ὠφελούμενοι τὰ μέγιστα εἴς τε τὴν φωνὴν καὶ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πολυπειρίαν.*

[2]) Disputavit de his capitibus Schraderus de Plut. Chaer. *Ὁμ. μελ.* p. 25 ss. idem in Hermae t. 35 p. 530 ss. a quo tamen plerisque in rebus dissentio.

aliud persuadendi, aliud docendi" — dubium tamen esse nequit, quin ab his certe excerptis prorsus sit aliena et extrinsecus in ea illata. cuius rei certissimum indicium est in parte tertia, quae in fronte, sicut dixi, gerit quasi titulum *λόγος πολιτικός* praefixum. hac in parte primum quidem sic procedit disputatio, ut principium disserendi fiat ab ipsius artis definitione c. 161, tum summatim exponatur, quanta cum in universa carminum Homericorum oeconomia (c. 162) tum in utriusque operis prooemio (c. 163) ars rhetorica cernatur. iam de narratione actum iri exspectamus; sed de hac ne verbum quidem. cuius rei sane mirae explicandae equidem non aliam video rationem, nisi ut sumamus illam ipsam partem, quae *λόγος ἱστορικός* inscribitur, revera nihil aliud continere praeter ipsam quam desideramus narrationem. mirum enim est, quod tota illa parte non de genere aliquo dicendi res est, quod opponi posse ceteris generibus a Cicerone commemoratis videatur. immo nihil omnino reperitur, quod non aeque, immo vero multo etiam aptius possit in forensi oratione locum habere. quid? quae c. 83 leguntur verba *τὸ γὰρ τάχος τῶν λόγων εὐτονώτερον καθίστησι καὶ τὸν λέγοντα καὶ τὸν ἀκροώμενον καὶ ῥᾳδίως τυγχάνει τοῦ προκειμένου* haecine ad *λόγον ἱστορικόν* tibi videntur pertinere? quid quod his gemella plane verba sunt in tertia parte c. 172. *τὸν δὲ Μενέλαον βραχυλόγον καὶ εὔχαριν καὶ τοῦ προκειμένου τυγχάνοντα?* vel lippienti igitur apparebit coniungendas esse primam partem et tertiam ut ex uno eodemque opere excerptas [1]), cuius operis ut ordo genuinus refingatur, inserenda erit prima pars post cap. 163. sed si nihilo minus tibi scrupulus restiterit, conferas velim Quintiliani l. X 1, 48: „Age vero, non utriusque operis (Iliadis et Odysseae) ingressus in paucissimis versibus legem prooemiorum non dico servavit sed constituit? nam benevolum auditorem invocatione dearum, quas praesidere vatibus creditum est, et intentum proposita rerum magnitudine et docilem summa celeriter comprehensa facit (= Vit. Hom. c. 163). narrare vero quis brevius, quam qui mortem nuntiat Patrocli (= Vit. Hom. c. 83), quis significantius potest, quam qui Curetum Aetolorumque proelium exponit?

[1]) Quamquam capita 75—82 videntur potius ex compendio artis oratoriae hausta esse (sicut c. 15 et 18ss. cf. c. 15 *καὶ ἔστι τὰ εἴδη τούτων ἐν τῇ τεχνολογίᾳ ἀναγεγραμμένα*); nimis enim quantum eorum siccitas a ceterorum excerptorum elegantia et acumine remota est.

iam vero similitudines (= Vit. Hom. c. 84—90), amplificationes, exempla, digressus, signa rerum et argumenta ceteraque probandi ac refutandi sunt ita multa, ut etiam qui de artibus scripserunt plurimi harum rerum testimonium ab hoc poeta petant.“ [1])

Iam ut ad mediam partem, quae est de Homeri philosophia, transeam, consutos in capitibus 91—150 duorum esse operum pannos ut statueret Schraderus, motus est tribus potissimum momentis. atque primum quidem duplicis originis indicium ei videbatur, quod plus modo Stoicis modo Peripateticis auctoritatis tribueretur. quod ut recte observatum esse concedam (possis enim de hoc ipso dubitare), vereor, ne artius talis discrepantia cum ipsius operis natura atque indole coniuncta sit, quam ut ullum satis firmum argumentum inde liceat repetere. nec maiorem habet vim, quod alterum Schraderus voluit esse argumentum, scilicet quod et sententiae saepe male cohaereant et lacunis saepe deformata sit oratio. nam hoc quidem vel in uno opere excerpendo atque in breviarium contrahendo poterat facillime accidere, ut alia deformata redderentur et corrupta, alia quamvis ad conexum rerum et sententiarum necessaria vel omnino omitterentur. longus essem, si enumerare vellem et explicare vitia compilatorum culpa in his excerptis commissa; paucula quaedam

[1]) Ceterum ut de rhetoricis Vitae Homeri eclogis quid sentiam quam paucissimis adumbrem, credo eas ad amplius quoddam opus pertinuisse, unde multis omissis additis variatis haec, quam nos habeamus, Vita Homeri sit excerpta. ad primarium illud opus praeter ea, quae supra commemoravi, referenda puto et perorationem c. 218 (cf. c. 218 *καὶ τὸ ὅλον ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις παρέσχεν ἀφορμὰς τῷ ποιητῇ παντοδαποὺς κινῆσαι λόγους, τοὺς μὲν ἀπ' αὐτοῦ, τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν εἰσαγομένων προσώπων* et c. 164 *πολλὰ δὲ τῶν εἰσαγομένων ὑπ' αὐτοῦ προσώπων λέγοντα ποιῶν κτλ.*) et exordium c. 5—6, cuius sunt extrema verba haec: *φανεῖται πάσης λογικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐντὸς γενόμενος καὶ πολλὰς ἀφορμὰς καὶ οἱονεὶ σπέρματα καὶ λόγων καὶ πράξεων παντοδαπῶν* (cf. cap. 213: *ἡ τραγῳδία . . . εἰς ὄγκον πραγμάτων καὶ λόγων ἐπαρθεῖσα*) *τοῖς μεθ' αὐτὸν παρεσχημένος, καὶ οὐ τοῖς ποιηταῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πεζῶν λόγων συνθέταις* [*ἱστορικῶν τε καὶ θεωρηματικῶν* inseruit compilator]. proxime ad haec accedit cap. 213: *τίς ἔτι καταλείπεται λογικὴ τέχνη ἢ ἐπιστήμη; ἀλλὰ καὶ ἡ τραγῳδία κτλ.* locum igitur tenemus, qui a prosa oratione transitum faciebat ad poetas. ergo etiam cc. 213, 214, 216, 217 (quamquam hoc quidem alieno loco insertum) indidem fluxisse patet. quo accedit, quod ipsius orationis conformatio in his omnibus capitibus videtur aliquanto elegantior esse et subtilior quam in ceteris, quae non ad eloquentiam artemque dicendi sed ad alias spectant disciplinas.

memoratu digna delibabo. atque ut a perturbati ordinis indiciis incipiam, perquam memorabile mihi videtur, quod caput 103 eo quo nunc quidem collocatur loco stare nequit videturque eo consilio scriptum fuisse, ut post c. 98 insereretur[1]. tum gravem offensionem attulit Schradero, quod in capite 90s. non congruere videntur orationis membra (cf. l. l. p. 26):

τοιαῦτα μέν ἐστι τὰ τῆς ἐν τῷ διηγεῖσθαι ἐξεργασίας παρ' αὐτῷ, ἅπερ ἔνεστι καὶ ἐπὶ τῶν πολλῶν κατανοεῖν ἐκ τῶν ὀλίγων παραδειγμάτων.

c. 91. *σκεψώμεθα δὲ καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη τῶν λόγων, εἰ ἔστι παρὰ τῷ Ὁμήρῳ πρώτῳ καὶ τὰς ἐννοίας αὐτῶν λαβόντι καὶ ἐναργῶς κατασκευάσαντι, ὁμοίως ὀλίγα παραδείγματα παρατεθέντα* (fortasse *παραθέμενοι, ἃ* cf. c. 73) *καὶ τὰ ἄλλα νοεῖν παρασκευάσει.*

c. 92. *ὁ δὲ θεωρητικὸς λόγος ἐστὶν ὁ περιέχων τὰ καλούμενα θεωρήματα κτλ.*

Capita 91 et 92 male cohaerere recte quidem Schraderus observavit; idem vero quod putavit hinc potissimum genuinum et germanum excerptorum ordinem posse refingi, vereor ne longius sit in coniecturando provectus. satis enim superque illa difficultas explicabitur socordia compilatoris, qui cum primum uno eodemque ductu capita 90 et 93 scripsisset, postmodo, quo magis apertum fieret ad alteram e tribus partibus transiri, illud, quod conexum interrumpit, caput 91 curaverit inserendum (cf. etiam c. 160—161). simili interpolationis genere corrupta verba sunt c. 218: *καὶ οὐκ ἂν φροντίσαιμεν, εἴ τις ἐπιτιμήσειεν, ὅτι πονηρῶν πραγμάτων ὑπόθεσιν ἐχουσῶν τῶν τοῦ Ὁμήρου ποιήσεων προσάπτομεν αὐτῷ λόγους φυσικούς, πολιτικοὺς καὶ ἠθικοὺς καὶ ἐπιστήμας ποικίλας. ἀνάγκη μὲν γὰρ ἦν τῷ ποιητῇ πράξεις παραδόξους καὶ πάθη καὶ ἤθη διάφορα ὑποθέσθαι κτλ.* ubi quivis facile perspiciet verba *προσάπτομεν αὐτῷ λόγους φυσικούς, πολιτικοὺς καὶ ἠθικοὺς καὶ ἐπιστήμας ποικίλας,* quibus ineptissime sententia detorquetur, in genuino verborum contextu locum non habuisse. — aliae offensiones inde ortae sunt, quod inter excerpendum quaedam ad conexum rerum sententiarumque necessaria exciderunt. sic e. g. et in capite 131 extremo ante verba *τὰ μὲν οὖν φαῦλα πάθη κτλ.* et post c. 129 (cf. p. 20) satis amplae sunt lacunae. similisque generis mendo deformata sunt extrema verba capitis 111,

[1]) Transponendum censuit J. Mehlerus l. l. p. 57.

quae non posse coniungi videntur cum antecedentibus, cum superioribus quidem capitibus actum sit de evaporatione humida, quae et ventorum sit et imbrium materia: c. 109 *καὶ ἀνέμων δὲ φύσιν ἀκριβῶς κατενόησεν, ὧν τὴν μὲν γένεσιν ἐκ τῶν ὑγρῶν εἶναι κτλ.* c. 111 *ὅτι δὲ καὶ ἡ τῶν ὑετῶν γένεσίς ἐστιν ἐκ τῆς τῶν ὑγρῶν ἀναθυμιάσεως, ἐπεδήλωσεν αὐτόν κτλ.*, pergat tamen de fulminibus expositurus scriptor, quasi de vapore arido verba fecerit c. 111: *αἱ μὲν οὖν ὑγραὶ ἀναθυμιάσεις ὑετοὺς γεννῶσιν, αἱ δὲ ξηραὶ ἀνέμους.* qua observatione abusus facile quispiam adducatur, ut omnino illam de fulminibus tractationem spuriam esse noviciamque censeat. aliter se rem habere vel inde mihi probatur, quod in ampliore illa de meteoris disputatione, quam excerptam esse a Plutarcho pers. constat (cf. etiam quae infra sumus disputaturi p. 22), fulmina exclusa fuisse hercle non est verisimile. et tollitur offensio comparatis quae secundum Posidonium disserit Arrianus physicus apud Stobaeum ecl. I p. 235[1]):

Arrian. apud Stob. ecl. I p. 235 W.	Vit. Hom. c. 111.
ὅσοι δὲ ξηροὶ ἀτμοί, ῥυέντες μὲν εὐθὺς ἀνέμους εἰργάσαντο, ἐν νέφει δὲ ἀποληφθέντες, ἔπειτα ῥηγνύντες βίᾳ τὸ νέφος βροντάς τε καὶ ἀστραπὰς ἐξέφηναν. ἐκπίπτοντες δ' ἐπὶ μέγα διάπυροι μὲν κεραυνοί, ἀθρόοι δὲ καὶ ἡμίπυροι πρηστῆρες κτλ.	*αἱ μὲν οὖν ὑγραὶ ἀναθυμιάσεις ὑετοὺς γεννῶσιν, αἱ δὲ ξηραὶ ἀνέμους. ὅταν δὲ νέφει ἐναποληφθῇ ἄνεμος, ἔπειτα βίᾳ ῥήξῃ τὸ νέφος, βροντὰς καὶ ἀστραπὰς ἀποτελεῖ. εἰ δ' ἐκπίπτοι ἡ ἀστραπή, κεραυνὸν ἀφίησιν. ὅπερ εἰδὼς ὁ ποιητὴς λέγει τὰ τοιαῦτα* (agnoscisne manum excerptoris?) '*ἀστράψας δὲ μάλα μεγάλ' ἔκτυπε*' (*P* 595) *καὶ ἐν ἄλλοις* '*Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε καὶ ἔμβαλε νηὶ κεραυνόν*' (*μ* 415).

His collatis satis clare puto apparere aridi vaporis commemorationem non pugnare cum antecedentibus, quia omnino illa verba non ad superiora olim respiciebant, sed allata erant ut ipsius

---

[1]) De Posidonio Arriani auctore cf. Capelle in Hermae t. 40, 1905 p. 621. ibid. v. Wilamowitz 41 p. 157. Arrianum ipsum a Plutarchi pers. auctore adhibitum esse verisimile non est, quia nec tam magna eius erat auctoritas et fons Plutarchi altero p. Chr. n. saeculo, quo vixisse ille videtur (cf. Wilamowitz l. l.), certe fuit vetustior.

Posidonii. nec mirum, quod illius de fulminibus sententia paulo altius erat repetita, ita ut evaporationum quoque ratio haberetur: similem in modum apud Heraclitum c. 46 ad vocabula *νύκτα θοήν* interpretanda longior est inserta de umbrarum figuris disputatio, quae videtur ipsa quoque sumpta esse a Posidonio: cf. Plin. N. H. II c. 8, Cleomedes p. 208 et 210 Ziegler, Diogenes Laert. VII 144 *καὶ τὴν γῆν δὲ κωνοειδῆ σκιὰν ἀποτελεῖν τὸ μείζονα εἶναι (τὸν ἥλιον) σημαίνει.* quodsi ex eodem fonte Heraclitea illa atque Pseudoplutarchea manaverunt (quod mox clarius apparebit), sequitur communem illum fontem certe fuisse Posidonii aetate inferiorem. quod respicias velim, cum in illum fontem accuratius nobis inquirendum erit. quod ad orationem vero attinet Plutarchi male cohaerentem, erit ea ita explicanda, ut omissa sint a compilatore verba, quibus Posidonii sententia introduceretur. sed, ut supra dixi, nimis longus forem, si compilatorum vellem pertractare fraudes. igitur ut summam paucis comprehendam, vel ex his paucissimis exemplis satis clare elucere arbitror ad indagandos Vitae Homeri fontes nihil interesse singula notare verba male cohaerentia aut aperte lacunosa, immo omne nobis subsidium positum esse in ipsarum rerum accurata pervestigatione. neque igitur Schradero possum equidem accedere e verbis male cohaerentibus duorum operum consutos esse pannos concludenti.

Restat ut de tertio et gravissimo Schraderi argumento videamus. observavit enim rerum ordinem in his de quibus agimus capitibus regnantem non concinere cum eo, qui in ipso eorum capitum exordio proponeretur c. 92, cum hic quidem partes philosophiae enumerarentur physica moralis dialectica, in ipsa tractatione a divinis rebus ad humanas fieret transitio c. 122 (l. l. p. 33). videamus igitur, quid hinc sequatur. verba in prooemio illo sunt haec:

c. 92. *ὁ δὲ θεωρητικὸς λόγος ἐστὶν ὁ περιέχων τὰ καλούμενα θεωρήματα, ἅπερ ἐστὶ γνῶσις τῆς ἀληθείας γινομένη μετὰ τέχνης· ἀφ᾽ ὧν ἔστι 1) τὴν φύσιν τῶν ὄντων, θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, κατανοεῖν 2) καὶ τὰς περὶ τὸ ἦθος ἀρετὰς καὶ κακίας διαιρεῖν 3) καὶ ἥτινι τέχνῃ λογικῇ μετέρχεσθαι τὴν ἀλήθειαν προσήκει, μανθάνειν. ταῦτα δὲ μετεχειρίσαντο οἱ ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίψαντες, ἧς ἐστι μέρη τὸ φυσικὸν καὶ ἠθικὸν καὶ διαλεκτικόν.*

Haec divisio primo quidem obtutu non videtur ab ipso argumento discrepare. ac de physica quidem philosophiae parte c. 93—132 ita

disputatur, ut secundum illam divisionem primum res divinae (c. 93—121), tum humanae (c. 122 ss.) recenseantur: c. 122 *καθάπερ δὲ περὶ τῶν θείων πολλοὶ καὶ ποικίλοι λόγοι παρὰ τοῖς φιλοσόφοις τὰς πλείστας ἀφορμὰς ἐξ Ὁμήρου λαβοῦσιν, οὕτω καὶ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὧν πρῶτον περὶ τῆς ψυχῆς πειρασόμεθα.* sequi videtur moralis philosophia c. 133 *περὶ δ' ἀρετῆς καὶ κακίας ψυχῆς ἣν ἔχει δόξαν ὁ ποιητής, ἐν πολλοῖς παρίστησι.* dialectica omnino desideratur. noli tamen hinc concludere eam partem per incuriam socordiamque excerptoris excidisse: tota ista dispositio tam inepta est, tam non cum ipso argumento congruit, ut nulla possit esse dubitatio, quin non sit antiquitus memoriae tradita sed a compilatore inventa. quid? ratione tibi et consilio usus esse is videtur, qui universae philosophiae definitionem inde a Chrysippo usitatissimam (cf. Arnim fr. 35 ss.), qua rerum divinarum humanarumque definitur scientia, non valere nisi in solam partem physicam voluerit? moralis vero philosophiae definitio: *τὰς περὶ τὸ ἦθος ἀρετὰς καὶ κακίας διαιρεῖν,* nonne absurda adeoque puerilis est? quasi non alias etiam multas res moralis philosophia praeter locum de virtute et vitio comprehendat! quin in ipso hoc libello manifestum est moralem philosophiam non a capite 133 demum sed superius aliquanto incepisse, siquidem in ipsa ethica versantur, quae c. 132 disseruntur de affectibus honestis. ante caput 132 autem, sicut supra dixi, sunt quaedam a compilatore omissa, in quibus initium eius partis excidisse concludendum est.

Iam cuiusvis est perspicere, quid evenerit. vidimus in prima quidem et in tertia parte compilatorem in excerptis disponendis usque eo libidinis processisse, ut ne perquam longam quidem disputationis partem loco suo movere et alieno quasi titulo inscribere vereretur: idem quin in altera quoque parte perturbati ordinis sit auctor, non iam est quod dubitemus. quae cum ita sint, ne tertium quidem Schraderi argumentum possumus idoneum iudicare, quo conflatam illam partem e duorum operum pannis esse concludatur. non quidem negamus illum librum, unde haec excerpta sint, videri ex aliis vicissim fontibus fluxisse; sed quod vel in integris operibus plerumque difficillimum est, ut e compositionis minutiis de natura numeroque fontium coniecturam periclitemur, hoc negamus posse fieri cum ullo fructu in excerptis tam exilibus, tam male habitis, quam sunt Plutarchi personati.

Atque haec quidem de indole libelli disputata satis sunto. iam ut ad auctorem me convertam, valde mihi improbabile videtur ulla huius libri capita redire ad Plutarchum Chaeronensem. egit is sane in libris *μελέται Ὁμηρικαὶ* inscriptis cum de aliis rebus tum de philosophorum quoque placitis ad Homerum referendis, sed eo consilio, quo contrarium magis a Vita Homeri cogitari nequeat. Stoicorum enim cum praeiudicatas de Homero opiniones sibi refellendas proposuisset, impugnabat illud ipsum, quod Plutarchus pers. ardentissime amplectitur[1]. notum porro est ex Senecae epistula 88 (XIII 3)[2] fuisse, qui Homerum simul et Peripateticum et Stoicum et Epicureum facere studerent. quidni igitur ab horum potius hominum industria suspensum esse credamus Plutarchum pers. quam ab illorum, qui acerrime haec ipsa studia impugnabant?

Inscriptioni certe fides habenda nulla est; quae quidem in omnibus codicibus non huic imponitur sed praecedenti de Homeri genere et vita disputationi, quacum haec nostra coaluit (cf. R. Schmidt de Plut. q. v. f. Homeri Vita Porphyrio vindicanda Berol. 1850 p. 10. Schrader l. l. p. 24).

Sed ne Stobaeanis quidem eclogis, quae ex eodem fonte unde Pseudoplutarchea manaverunt, ullo iure a Wachsmuthio lemmata *Πλουτάρχου* sunt appicta. insignitum sane est hoc titulo fragmentum

[1]) Schraderus in Galeni verbis (de plac. Hipp. et Plat. III p. 265, 16ss. M) *ἐν οἷς ἐγὼ μὲν ἐκπλήττομαι τῆς μεγαλοψυχίας τὸν Χρύσιππον· δέον γὰρ ὡς ἄνθρωπον ἀνεγνωκότα τοσούτους ποιητὰς καὶ γιγνώσκοντα σαφῶς ἅπασι τοῖς δόγμασιν αὐτοὺς* (Mueller: *αὐτοῦ*) *μαρτυροῦντας ἄλλοτε κατ' ἄλλα τῶν ἐπῶν, ὥσπερ καὶ Πλούταρχος ἐπέδειξεν ἐν τοῖς τῶν Ὁμηρικῶν μελετῶν, ἐκλέγειν μὲν ἐξ αὐτῶν ὅσα μαρτυρεῖ τῷ σπουδαζομένῳ πρὸς αὐτοῦ δόγματι, παραλείπειν δὲ τὰ μαχόμενα καὶ πᾶν ἐνίοτε κατασκευάζοντα τοὐναντίον, ὁ δ' ὁμοίως ἑξῆς ἁπάντων μέμνηται* revocare non debebat lectionem a Muellero reiectam. Chrysippus si cum omnibus suis ipsius placitis poetas consentire videbat, quinam poterat eligere idonea, omittere contraria?

[2]) „Nisi forte tibi Homerum philosophum fuisse persuadent, cum his ipsis, quibus colligunt, negent: nam modo Stoicum illum faciunt virtutem solam probantem et voluptates refugientem et ab honesto ne immortalitatis quidem pretio recedentem (= Vit. Hom. c. 136), modo Epicureum, laudantem statum quietae civitatis et inter convivia cantusque vitam exigentis (= Vit. Hom. c. 150), modo Peripateticum bonorum genera inducentem (= Vit. Hom. c. 137), modo Academicum, omnia incerta dicentem: adparet nihil horum esse in illo, cui omnia insunt."

flor. I 33, 16 p. 681 H., cui respondet Vit. Hom. c. 149; unde Dielesius olim (Dox. p. 88 ss.) suspicatus est commune illorum excerptorum exemplar Chaeronensis nomine inscriptum fuisse. aliter se rem habere ut appareat, oportet denuo illos locos conferamus:

Stob. Flor. 33, 16. *Πλουτάρχου. Περὶ τῆς καθ' Ὅμηρον ἐχεμυθίας διὰ τούτων σαφῶς δείκνυται. λέγει γὰρ ʻΘερσῖτʼ ἀκριτόμυθε, λιγύς περ ἐὼν ἀγορητὴς ἴσχεο, μηδ' ἔθελ' οἶος ἐριζέμεναι βασιλεῦσ'. καὶ τοῦ Τηλεμάχου εἰπόντος ʻἦ μάλα τις θεῶν ἔνδον, οἳ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν', ἐπιλαμβανόμενος ὁ πατὴρ ἔφη ʻσίγα καὶ κατὰ σὸν νόον ἴσχανε μηδ' ἐρέεινε. αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι'. τοῦτο ἐκσίγησιν* (Gomperz: *ἐξήγησιν*) *οἱ Πυθαγορικοὶ καλοῦντες οὐδὲν ἀπεκρίναντο τοῖς περὶ θεῶν ὅ τι τύχοιεν ἰταμῶς καὶ εὐχερῶς ἐρωτῶσι.*

Vit. Hom. c. 149. *ἐπεὶ δ' ἐν τούτοις καὶ Πυθαγόρου ἐμνημονεύσαμεν, ᾧ μάλιστα ἤρεσκεν ἡ ἐχεμυθία καὶ τὸ σιγᾶν, ἃ μὴ χρὴ λέγειν, θεασώμεθα, εἰ καὶ Ὅμηρος ταύτην ἔσχε τὴν γνώμην. ἐπί τε γὰρ τῶν παροινούντων ἔφη ʻκαί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον'* (ξ 466). *καὶ τῷ Θερσίτῃ ἐπιπλήττει ʻἴσχεο, Θερσῖτ' ἀκριτόμυθε, λιγύς περ ἐὼν ἀγορητής'.* (*B* 246)· *καὶ τοῦ Ἰδομενέως καθαπτόμενος ὁ Αἴας λέγει* — — — — — — — — —

διὸ καὶ τοὺς φρονιμωτάτους ἐγκρατεστάτους γλώσσης πεποίηκε· καὶ τὸν Ὀδυσσέα τῷ υἱῷ διακελευόμενον

— — — — — — —

καὶ πάλιν αὐτῷ παραινεῖ ʻσίγα καὶ κατὰ σὸν νόον ἴσχανε, μηδ' ἐρέεινε' (*τ* 42).

Haec primo sane visu facile conicias non diversa via atque alia generis eiusdem et ad Plutarchum pers. et ad Stobaeum manavisse. aliter se rem habere vel inde concludendum est, quod Plutarchi pers. locus ille traditur in ea operis parte (c. 145—149), quam extrinsecus illatam esse non potest negari: cf. c. 144 extr. *οὕτω μὲν οὖν πρῶτος Ὅμηρος ἔν τε ἠθικοῖς καὶ φυσικοῖς φιλοσοφεῖ* et c. 150 *εἰ δὲ δεῖ καὶ τῶν ἰδίας τινὰς αἱρέσεις ἑλομένων μνημονεῦσαι κτλ.* hac vero in parte quae similia sunt Stobaeo (praeter locum quem attuli cf. cap. 145 = Stob. I, prooem. 10), ea nequaquam sunt eodem loco habenda atque cetera, quae aeque in utroque opere recurrunt. namque in illis quidem pristinum exemplum a Stobaeo plenius et sincerius, brevius et exilius a Plutarcho pers. est expressum, hac vero in parte

amplificata Pseudo-Plutarchea et variata sunt prae Stobaeanis (cf. Diels l. l.). sic Stobaei quidem explicatio vertitur in ἴσχανε et ἴσχεο vocabulorum interpretatione, a Plutarcho pers. alia multa afferuntur minime ad rem facientia. concedes igitur inter hanc et illam partem aliquid certe discriminis intercedere. sed ultra licet progredi. etenim tantum abest, ut Plutarchi Chaeronensis nomine inscriptus fuerit communis ille fons Stobaei et Plutarchi pers., ut appareat Stobaeum ipsum eius titulum aut ignorasse aut, si noverit, consulto tacuisse. quod ut demonstretur, denuo erunt comparandi loci comparati a Dielesio:

Plut. de plac. I 3, 20. *Ἐμπεδοκλῆς Μέτωνος Ἀκραγαντῖνος τέτταρα μὲν λέγει στοιχεῖα, πῦρ ἀέρα ὕδωρ γῆν, δύο δὲ ἀρχικὰς δυνάμεις, φιλίαν τε καὶ νεῖκος, ὧν ἡ μέν ἐστιν ἑνωτική, τὸ δὲ διακριτικόν. φησὶ δὲ οὕτως· τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε, Ζεὺς ἀργὴς Ἥρη τε φερέσβιος ἠδ' Ἀιδωνεύς, Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον.*	Stob. I, 10, 11 p. 121 W. *Ἐμπεδοκλέους.* *τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε, Ζεὺς ἀργὴς Ἥρη τε φερέσβιος ἠδ' Ἀιδωνεύς, Νῆστίς θ' ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον, τῶν δὲ συνερχομένων ἐξ ἔσχατον ἵστατο νεῖκος.*	
Δία μὲν γὰρ λέγει τὴν ζέσιν καὶ τὸν αἰθέρα, Ἥρην δὲ φερέσβιον τὸν ἀέρα, τὴν δὲ γῆν τὸν Ἀιδωνέα, Νῆστιν δὲ καὶ κρούνωμα βρότειον τὸ σπέρμα καὶ τὸ ὕδωρ.	*Ἐμπεδοκλῆς Δία μὲν λέγει τὴν ζέσιν καὶ τὸν αἰθέρα, Ἥραν δὲ φερέσβιον τὴν γῆν, | ἀέρα δὲ τὸν Ἀιδωνέα, ἐπειδὴ φῶς οἰκεῖον οὐκ ἔχει, ἀλλ' ὑπὸ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων καταλάμπεται. | Νῆστιν δὲ*	Vit. Hom. c. 97. *Ἅιδη δὲ τὴν τοῦ ἀέρος (οὐσίαν ἔλαχε). τοῦτον γὰρ λέγει ζόφον ἠερόεντα, ἐπειδὴ φῶς οἰκεῖον οὐκ ἔχει, ἀλλ' ὑπὸ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων καταλάμπεται.*

καὶ κρούνωμα βρότειον τὸ σπέρμα καὶ τὸ ὕδωρ.

ἐκ τεσσάρων οὖν στοιχείων τὸ πᾶν, τῆς τούτων φύσεως ἐξ ἐναντίων συνεστώσης, ξηρότητός τε καὶ ὑγρότητος καὶ θερμότητος καὶ ψυχρότητος, ὑπὸ τῆς πρὸς ἄλληλα ἀναλογίας καὶ κράσεως ἐναπεργαζομένης τὸ πᾶν καὶ μεταβολὰς μὲν μερικὰς ὑπομενούσης, τοῦ δέ παντὸς λύσιν μὴ ἐπιδεχομένου. λέγει γὰρ οὕτως· ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμενα τάδε πάντα, ἄλλοτε δ' αὖτε ἕκαστα φορούμενα νείκεος ἔχθει.

Ὅμηρος δὲ τὴν φιλίαν καὶ τὸ νεῖκος τῶν τοῦ παντὸς μερῶν ἐν τούτοις αἰνίττεται, ἐν οἷς φησιν ἡ Ἥρα· εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης κτλ.

c. 99. *τῆς δὲ τῶν στοιχείων φύσεως ἐξ ἐναντίων συνεστώσης, ξηρότητός τε καὶ ὑγρότητος καὶ θερμότητος καὶ ψυχρότητος, ὑπὸ δὲ τῆς πρὸς ἄλληλα ἀναλογίας καὶ κράσεως ἐναπεργαζομένης τὸ πᾶν καὶ μεταβολὰς μὲν μερικὰς ὑπομενούσης, τοῦ δὲ παντὸς λύσιν μὴ ἐπιδεχομένου, Ἐμπεδοκλῆς ἔφη τὰ ὅλα συνεστάναι οὕτως· ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα, ἄλλοτε δ' αὖτις ἕκαστα φορεύμενα νείκεος ἔχθει, τὴν μὲν συμφωνίαν καὶ ἕνωσιν τῶν στοιχείων φιλίαν προσαγορεύσας, νεῖκος δὲ τὴν ἐναντίωσιν.*

c. 100. *πρὸ δὲ τούτου Ὅμηρος τὴν φιλίαν καὶ τὸ νεῖκος αἰνίσσεται, ἐν οἷς φησιν ἡ Ἥρα παρ' αὐτῷ· εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης, Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν. τοὺς εἶμ' ὀψομένη, καὶ σφ' ἄκριτα νείκεα λύσω.*

Satis clare apparere arbitror cum Pseudoplutarcheis frustulis Stobaeum Aëtiana, tamquam unam ac continuam eclogam describeret, conglutinasse. ex Aëtio sustulit versus Empedocleos cum vocabulorum *Ζεύς* et *Νῆστις* interpretamentis, altero ex fonte his immiscuit, quae de Dite patre habet ab Aëtio discrepantia, indidem deprompsit reliqua. sed dum consociare studet et coniungere pugnantia, id tantum effecit, ut conexum sententiarum aptum et concinnum, qualem praebet Vita Homeri, pessime dirumperet. vides igitur, quam perperam tali farragini Plutarchi nomen imposuerit Wachsmuthius. immo vero, quod in Aëtiana cadit, quorum auctor a Stobaeo nusquam commemoratur, idem cadere necesse est in ea quoque, quibus plane ex aequo utitur Stobaeus atque Aëtianis. quae ratio eo quoque comprobatur, quod eiusdem generis frustulum non inter prosae orationis flosculos sed inter poetarum legitur I p. 120 W. tertium denique fragmentum antecedenti eclogae adhaeret verbis hisce: *ὡσαύτως δὲ καὶ Ὅμηρος κτλ.* (I p. 292, 24 W); quod si proprio notare titulo Stobaeus voluisset, non cum antecedentibus tam arte coniunxisset. quae cum ita sint, fragmentum illud Stobaeanum, quod Plutarchi nomine inscribitur, non posse e Plutarchi personati fonte derivatum esse patet. itaque ad Plutarchum Chaeronensem quidem illam eclogam referre nullus dubito; sed num ex *Ὁμηρικαῖς μελέταις* derivata sit, quod sane vult Schraderus (l. l. p. 21), incertissimum mihi videtur; nullum enim praesto esse video testimonium, quo ullum ex illo opere locum in Stobaei eclogas transisse possim comprobare.

Haec sunt fere, quae de Vitae Homeri indole compositione auctore praemonenda duxi, ne Plutarchi Chaeronensis vana specie inquietemur in quaestione perdifficili, quam nunc sumus aggressuri ad communem nos vertentes Heracliti et Plutarchi personati fontem.

Atque in universum quidem a Dielesio et Schradero et Mehlero (l. l. p. 36 ss.) ita de hoc opere disputatum est, ut non multa addi posse videantur. una tamen quaestio, sed ea gravissima, vixdum affecta nedum absoluta est: nimirum cum Plutarchus pers., ut Homerum omnium philosophorum esse principem demonstret, unam quamque philosophiae partem deinceps pertractet, contra Heraclitus rhapsodiarum ordinem secutus, quodcumque in una quaque vituperaretur, allegorica ratione sibi excusandum proposuerit, quaestio exoritur de indole et ordine deperditi illius operis, utrumne ad Plutarchum pers.

an ad Heraclitum videatur propius accessisse. quae quaestio, priusquam remotiores fontes indagemus, profligata sit oportet[1]).

Heraclitus c. 22 Aegaeonis interpretationem allegoricam explicaturus per excursum Thaletis Xenophanis (quem per errorem putat Anaxagoram) Empedoclis de elementis placita recenset derivataque contendit esse ab Homero. eadem placitorum series traditur apud Plutarchum pers. c. 93. quod etiamsi diu observatum est a viris doctis, perspicuitatis tamen causa utriusque verba liceat apponere:

Plut. c. 93. *ἀρξώμεθα τοίνυν ἀπὸ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, ἣν Θαλῆς ὁ Μιλήσιος εἰς τὴν τοῦ ὕδατος οὐσίαν ἀναφέρει· καὶ θεασώμεθα, εἰ πρῶτος Ὅμηρος τοῦθ' ὑπέλαβε, εἰπών· 'Ὠκεανός θ' ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται'* (Ξ 246).

μετ' ἐκεῖνον δὲ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, ὑφιστάμενος τὰς πρώτας ἀρχὰς εἶναι τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν ἔοικε σπάσαι τὴν ἀφορμὴν ταύτην ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν τούτων· 'ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε' (Η 99).

ἡ δὲ μάλιστα ἀληθὴς δόξα τέσσαρα στοιχεῖα συνίστησι, πῦρ ἀέρα ὕδωρ γῆν· ταῦτα δὲ καὶ Ὅμηρος εἰδὼς φαίνεται, μνημονεύων ἐν πολλοῖς αὐτῶν ἑκάστου.

Heracl. c. 22. *Θάλητα μέν γε τὸν Μιλήσιον ὁμολογοῦσι πρῶτον ὑποστήσασθαι τῶν ὅλων κοσμογόνον στοιχεῖον τὸ ὕδωρ . . . τίς οὖν ἐγέννησε ταύτην τὴν δόξαν; οὐχ Ὅμηρος, εἰπών· 'Ὠκεανός, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται'* (Ξ 246) . . .

ἀλλ' ὁ Κλαζομένιος Ἀναξαγόρας κατὰ διαδοχὴν γνώριμος ὢν Θάλητος συνέζευξε τῷ ὕδατι δεύτερον στοιχεῖον τὴν γῆν. . . καὶ ταύτην δὲ τὴν ἀπόφασιν πρῶτος Ὅμηρος ἐγεώργησεν, Ἀναξαγόρᾳ σπέρματα τῆς ἐπινοίας χαρισάμενος, ἐν οἷς φησίν· 'ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε' (Η 99)..

ἐσχάτη τοίνυν ὑπὸ τῶν μεγίστων φιλοσόφων ἡ τελεία τετρὰς ἐν τοῖς στοιχείοις συνεπληρώθη... ἆρ' οὖν, εἴ τις θέλει τἀληθὲς ἐξετάζειν, οὐχὶ καὶ ταῦτα τὰ στοιχεῖα παρ' Ὁμήρῳ φιλοσοφεῖται;

---

[1]) Amicus meus Oelmannus in dissertationis quae inscribitur Prolegomena in Heracliti q. f. Allegoriarum editionem novam (Bonnae 1908) parte separata typis non descripta, quam legendam mihi concessit, eandem rem eisdem partim attigit argumentis.

Hactenus cum plane congruant, in eis quae sequuntur longius inter se discedunt; ac Plutarchus quidem hunc in modum pergit (c. 94): *καὶ τὴν τάξιν δ' αὐτῶν ὅπως ἔχει κατέμαθεν· ὅτι μὲν γὰρ ἡ γῆ κατωτάτω πάντων ἐστί, θεασώμεθα*, et sequitur explicatio versuum *Θ* 23 ss. apud Heraclitum haec sequuntur: *καὶ περὶ μὲν τῶν τῆς Ἥρας δεσμῶν* (O 18 ss. cf. c. 40), *ἐν οἷς ἡ τάξις ἠλληγόρηται τῶν τεττάρων στοιχείων, εὐκαιρότερον αὖθις ἐροῦμεν· νῦν δ' ἀποχρῶσιν οἱ κατὰ τὴν τρίτην ῥαψῳδίαν ὅρκοι τὸ λεγόμενον ὑφ' ἡμῶν βεβαιῶσαι* (*Γ* 276—279). his locis etsi praeter unum verbum *τάξις* nihil intercedit simile, nihil commune, satis tamen illud ipsum verbum documenti est, quo concludamus in communi illo fonte post enumerata elementa statim disputatum fuisse de eorum ordine mundique forma et figura. unde porro nascitur suspicio satis amplam argumenti partem non ad carminum sed ad ipsarum rerum fuisse ordinem dispositam. sed ultra probabilitatem licet emergere. nolle se explicare Heraclitus illo loco profitetur interpretamentum allegoricum Iunonis, quod in inferiorem locum praestet reservari, sed ne careat exemplo res, quae sit in manibus, se alteram eiusdem generis interpretationem in illius locum substituturum. quid? num certius etiam immutati ordinis indicium possumus exspectare? an non planum est non alia re commotum Heraclitum esse, ut iam hic commemoraret, quae posterius esset explanaturus, nisi quod artissimo vinculo illos locos cohaerentes et in una eademque narrationis parte explicatos ante oculos habebat? quae coniunctio quanta quamque arta fuerit, declarat etiam caput 40, in quo Iuno a Iove suspensa quid significet, hoc modo explicatur: *λέληθε δ' αὐτούς* (Homeri obtrectatores), *ὅτι τούτοις τοῖς ἔπεσιν* (*O* 18—21) *ἡ τοῦ παντὸς ἐκτεθεολόγηται γένεσις καὶ τὰ συνεχῶς ᾀδόμενα τέτταρα στοιχεῖα· τούτων τῶν στίχων ἐστὶ τάξις, καθάπερ ἤδη μοι λέλεκται· πρῶτος αἰθὴρ καὶ μετὰ τοῦτον ἀήρ, εἶθ' ὕδωρ καὶ γῆ τελευταία κτλ.* haec ad superiora illa, quae modo attulimus, respicere apertum est. sequuntur autem apud Heraclitum c. 41 allegoriae duae quae cum superioribus et loco sunt et argumento adeo coniunctae, ut eandem omnes sedem tenuisse pateat. quo accedit, quod apud Plutarchum quoque pers. harum trium interpretationum duae saltem — tertia enim intercidit — plane eodem atque apud Heraclitum ordine se excipiunt. quarum una quidem agitur de Iunonis vinculis in aere suspensae (c. 97), altera de tribus regnis inter Iovem Neptunum Ditem patrem

distributis (*O* 187 ss.); intercepta est, quam habet mediam Heraclitus illis interpositam, iuris iurandi explicatio Iovi a Iunone dati (*O* 36 ss.). itaque siquidem recte suspicati sumus Heraclitum c. 23 et c. 40 ex eadem parte transtulisse, sequitur etiam cap. 41 et cap. 23 cohaesisse. unde is evadit ordo, quo gemella argumenta, Agamemnonis nimirum et Iunonis iuramenta, nunc divulsa rursus coniungantur. sola igitur recensionis via eum ordinem recuperavimus, qui maxime ad ipsum argumentum est accommodatus.

Quod si ita est, quin genuinus magis sit Plutarchus pers., immutatus et adulteratus Heraclitus, non iam est quod dubitemus. atque eo confidentius possumus hoc affirmare, quod in disponendo opere apud Plutarchum pers. haud mediocris adhibita est diligentia et subtilitas. ac tota quidem eius disputatio, quae quidem de elementis est, ea ratione instituta est, ut a disertis quasi et planis testimoniis ad obscuriora et abscondita non sine via quadam ac ratione procedatur. ita primum quidem aperta quaedam et perspicua e carminibus documenta afferuntur, quibus terra aer aether denique supremum illud quod Peripateticis probetur corpus describantur (c. 94—95); tum ad allegorica se vertit scriptor (c. 96), atque primum quidem Iuppiter et Iuno quid significent allatis argumentis studet expedire, tum ad explicandas singulas Homeri fabulas accedit. hanc rationem si cum Heraclito comparabis, non quidem negabis inesse huic quoque eiusdem rationis et consilii vestigia quaedam[1]), sed in universum tamen facile concedes Heraclitum, ut ad rhapsodiarum ordinem se quam artissime adstringeret, coniuncta et cognata argumenta divellisse.

Sed ne hanc rationem inter ea tantum capita, quibus de elementis agitur, intercedere existumes, non alia est eorum ratio, quae de animae apud utrumque disputantur partibus inventis ab Homero, a Platone denuo constitutis (Her. c. 17—20 = Plut. c. 129—130). atque Heraclitus quidem antequam ad locum *A* 194 ss. explicandum se convertit, primum et de rationali et de irrationali parte animae quid placuerit Platoni, ordine enarrat, tum vero in afferendis versibus Homericis mutato subito ordine ab irae sede et cupiditatis incipit, tum demum ad rationis se et continentiae sedem vertit (c. 18. 19),

[1]) Cf. p. 29, 12, ubi apertis documentis allatis pergit hunc in modum: *ταύτην δὲ τὴν δόξαν ἀλληγορικῶς βεβαιῶν τὰ κατὰ τὴν Ἀθηνᾶν ἡμῖν παραδέδωκεν κτλ.*

scilicet quo aptius ad eundem locum, unde profecta sit, redire possit oratio (A 194 ss.)[1]. atqui varia illa testimonia minime credenda sunt collecta esse, quibus unius loci ratio allegorica comprobaretur; immo vero quae in universum explicata erant de Homeri philosophia, ea dum ad unum locum revocare studet Heraclitus, facere non potuit, quin a genuino ordine deflecteret.

Planus contra et sibi constans ordo est in Vita Homeri c. 129—130, in qua tota de anima disputatio est ita disposita, ut primum de oppositarum partium contentionibus (c. 129), tum de unius cuiusque sede explicetur. desiderantur sane argumenta, quibus rationali parti sua sedes assignetur; sed hoc non miraberis post ea, quae de huius libri condicione supra disputavi[2].

Tertium denique allaturus argumentum duos locos iuxta pono a Mehlero in diss. p. 24 merito comparatos:

V. H. c. 92. *εἰ δὲ δι' αἰνιγμάτων καὶ μυθικῶν λόγων τινῶν ἐμφαίνεται τὰ νοήματα, οὐ χρὴ παράδοξον ἡγεῖσθαι. τούτου γὰρ αἴτιον ποιητικὴ καὶ τὸ τῶν ἀρχαίων ἔθος* (Mehler: *ἦθος*) *κτλ.*

Her. c. 24 (p. 37) *παράδοξον γὰρ οὐδέν, εἰ ποιητής γε ὢν ἀλληγορεῖ, καὶ τῶν προηγουμένως φιλοσοφούντων τούτῳ τῷ τρόπῳ χρωμένων.*

Quae ex Heraclito transtuli, ea in mediam versuum A 399 ss. explanationem inseruntur; Plutarchea contra sedem habent eam, qua prooemii instar universae de Homeri philosophia disputationi praefigantur. dubium autem esse nequit, quin locus eiusmodi, qui non ad unam tantum allegoriam pertineret, sed quo universa fere operis contineretur ratio, multo aptius quam in ipsa rerum tractatione collocatus fuerit in prooemio.

Nec non universa, quam secutus est Plutarchus pers., disponendi

[1]) C. 18. p. 27, 20. *ταῦτα τοίνυν ὥσπερ ἐκ πηγῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν εἰς τοὺς ἰδίους διαλόγους ὁ Πλάτων μετήρδευσεν· καὶ πρῶτόν γε περὶ τῶν ἀλόγων μερῶν τῆς ψυχῆς σκεπτέον.* c. 19 p. 29, 1 *περὶ μὲν δὴ τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς μερῶν οὑτωσὶ πεφιλοσόφηκεν. λοιπὸν οὖν καταλείπεται ζητεῖν, ἐν ᾧ τόπῳ τὸ λογικὸν ἵδρυται μέρος.*

[2]) Ne de his quidem capitibus H. Schraderus quae exposuit l. l. p. 20 nobis prorsus persuasit. — verba *ἧς τὴν φρόνησιν ἐπικρατοῦσαν πεποίηκε· τοῦτο γὰρ αὐτῷ ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἀθηνᾶς βούλεται* etiamsi non sunt necessaria, videntur tamen posse tolerari. ceterum Minervae interpretatio allegorica haud scio an allata fuerit in ea parte, quam omissam esse supra dixi.

ratio ad subiectam operis materiam multo accommodatior est quam talis ordo, qualem praebet Heraclitus, qui cum singulas deinceps rhapsodias perlustrare instituisset, quasi materia ipsa repugnante digressiones facere coactus est in eis ipsis argumentis, quorum apta est et simplex expositio in Vita Homeri.

Sequitur communem Heracliti et Plutarchi pers. fontem neque ad rhapsodiarum ordinem digestum fuisse neque omnino corpus allegoriarum fuisse, sed Homeri philosophiam ordine ac via explicasse. quo in argumento ratio allegorica etsi non poterat non adhiberi, principem tamen obtinuisse locum nequaquam putanda est. ac ne hoc quidem potest dubitari, quin haud pauca sint in Heracliti libro, quae ex illo certe opere fluxisse nullo modo queant, cum quidem dimidia fere in libelli parte non de philosophia res agatur, sed quocumque modo fabulae ad allegoricam rationem redigantur [1].

Quod si ita est, et secernantur a ceterorum turba oportet ea, quae ex illo fonte hausisse Heraclitus videatur, et secreta quantum fieri possit, ad Plutarchi pers. normam digerantur. atque ea quidem, quae de elementorum ordine exponit Heraclitus, qua ratione digerenda essent, quantum satis est, videmur supra explicasse. respondet igitur Plut. c. 93 = Her. c. 22; Plut. c. 94 = Her. c. 36; Plut. c. 96 = Her. c. 39 [2]); Plut. c. 97 init. = Her. c. 23 et 41 init.; Plut. c. 97 init. = Her. c. 41 extr. haec de elementorum ordine. iam de discordia qualitatum et contentione, quam statuerit Empedocles Homerum scilicet imitatus, agitur in Plut. cc. 99—102 = Her. cc. 52—58 et 69. quo cum argumento ea quoque, quae de conflagratione mundi et inundatione narrantur ab Heraclito c. 25, etsi in Vita Homeri non leguntur, tamen adeo sunt coniuncta, ut non solum ex eodem libro sed ex eodem quoque loco unde Plutarchea illa capita translata esse videantur [3]. difficilior quaestio est de scuto Achillis, de quo satis

[1]) Cf. Schrader Porph. I 401 „Videtur autem fons ille communis opus fuisse ab homine Stoicae sectae addicto compositum, qui Stoica aliarumque disciplinarum placita cum Homeri versibus contulerit, et quatenus in iis investigari possent perquisiverit, cui consilio allegorica fabularum interpretatio non potuit non adhiberi."

[2]) Fortasse tamen huius capitis origo alia statuenda est, cum non omni ex parte cum Homeri Vita congruat.

[3]) Dubius haereo de cc. 64—66, quae consentiunt cum Sext. Emp. adv. math. IX 5 p. 392 B.

amplam habet interpretationem Heraclitus (c. 43—51), dum Plutarchus pers. eam rem ne verbo quidem attingit. Heracliti autem ita instituta disputatio est, ut primum quidem illum clipeum rotundum esse edoceatur utpote rotundi mundi repraesentantem imaginem; tum alia quoque, quibus haec opinio comprobetur, argumenta conquirantur (c. 44—47). quo e numero etsi unum tantum apud Plutarchum quoque reperitur (c. 110) ac ne id quidem in ea parte, qua de mundi forma et ordine disputatur, tamen ex universa interpretationis indole ac ratione dubium vix esse potest, quin sint illa omnia ex eodem illo de Homeri philosophia opere desumpta. id quod clarius etiam nobis apparebit infra, ubi alios huius fontis rivulos sectabimur (cf. p. 61 ss.). de meteoris Heraclitus habet unum tantum caput 75; plura sunt apud Plutarchum cc. 109—111, quae si comparabis, multo etiam ampliorem eam partem olim exstitisse facile concedes. sequitur apud Plutarchum locus de natura deorum, ad quem respicit fortasse Heraclitus c. 2. tum de anima Plutarchus c. 129—130 disserit simillimum in modum atque Heraclitus c. 17—20. sed ne moralem quidem philosophiae partem in communi illo fonte praetermissam fuisse haud scio an concludi liceat ex eo, quod in utriusque libri fine (Her. c. 79 = Plut. c. 150) aeque agitur de fine bonorum et malorum, in quo constituendo Epicurus versuum Homericorum ι 5 ss. sensum non sit assecutus. ac quod Peripateticorum Stoicorumque praecepta moralia apud Heraclitum desiderantur, satis, arbitror, hoc inde explicatur, quod non poterat in eis adhiberi ratio allegorica.

Sed habet hoc fortasse aliquid difficultatis, quod Platonem, dum Plutarchus quidem pers. in summorum numero philosophorum habet. Heraclitus maledictis acerbissimis insequitur (cf. c. 4; 76—78). atque in communi quidem eorum fonte sine ulla vituperatione neque aliter ac Stoicos Platonem commemoratum fuisse recte J. Mehlerus in Diss. p. 39 observavit. cuius rei satis clarum mihi indicium esse videtur, quod ne ipse quidem Heraclitus in Platone aestimando sibi constat, sed quae c. 17 ss. dicit de Platonis philosophia ad Homerum referenda, ea nimis quantum distant a gravissimis conviciis prolatis in peroratione. quod si ita est, aut Heracliti proprium putandum est hoc studium maledicendi, aut quo magis equidem inclino, alius etiam statuendus auctor, qui contra Platonem sibi defendendum sumpserit Homerum. sunt enim ita acute itaque acerbe dicta ista capitis 77

convicia, ut non videam, cur ipsi Heraclito fidem denegemus sic dicenti c. 79 p. 104, 14: *πρὸς μὲν οὖν Πλάτωνα καὶ πλείω λέγειν δυνάμενος ἐῶ, τοὔνομα τῆς Σωκρατικῆς σοφίας αἰδούμενος.* habuisse igitur videtur, unde si voluisset, multo etiam plura promere potuisset. id quod eo probabilius est, quod solitam tractari fuisse hanc materiam constat a philosophis rhetoribus sophistis. scripsit Aristocles Messenius Peripateticus *πότερον σπουδαιότερος Ὅμηρος ἢ Πλάτων*, Dio Chrysostomus *ὑπὲρ Ὁμήρου πρὸς Πλάτωνα δ'*. Sarapio Aelius rhetor Alexandrinus Hadriani aequalis *εἰ δικαίως Πλάτων Ὅμηρον ἀπέπεμψε τῆς πολιτείας*, Telephus Pergamenus *περὶ τῆς Ὁμήρου καὶ Πλάτωνος συμφωνίας,* de quibus libris a Suida s. *vv.* commemoratis cf. Sengebusch. diss. Hom. I p. 119.

Sed fortasse cum Heracliti in Platonem maledictis alia quoque coniungenda quaestio est. nimirum illud, quod praestare Heraclitus hoc libello voluit et revera praestitit, si externam operis formam spectas, non continua et cohaerens sibi disputatio est, sed quaestionum singularum vel problematum collectio, id quod nunc vel titulo e codice Mediolanensi restituto declaratur (cf. Oelmann praef. p. XXXVIII). hanc autem rationem in communem Heracliti et Plutarchi pers. fontem cadere non potuisse, semel monitus concedes. namque ubi in una et continua argumentatione versabatur tota disputatio, neque ista inquirendi ratio poterat adhiberi nec patrocinandi purgandique poetae studium, quod conspicuum est in Heraclito. ergo aliud quoddam exstitisse opus concludendum est, a quo in istis rebus Heraclitus pendeat. quod num idem fuerit opus, quo Platonem impugnatum fuisse suspicati sumus hariolantis sane esset velle diiudicare; moneo tamen verisimiliter coniectum a P. Hageno esse in Quaest. Dioneis (diss. Kil. 1887) p. 68, Dionem in or. 53, 3 verbis hisce: *περὶ μὲν δὴ τούτων ἕτερος λόγος καὶ μακρότερος καὶ οὐ ῥᾴδιος, πότερον Ὅμηρος ἥμαρτε περὶ ταῦτα ἢ φυσικούς τινας ἐνόντας ἐν τοῖς μύθοις λόγους κατὰ τὴν τότε συνήθειαν παρεδίδου τοῖς ἀνθρώποις* significasse quae in libris *ὑπὲρ Ὁμήρου πρὸς Πλάτωνα* esset ipse tractaturus.

Sed ne amplius commorer in tam lubrico coniecturarum campo, converto me ad ea, quae ex Apollodoro Atheniensi hausisse videtur Heraclitus. atque R. quidem Münzelius in dissertatione, quam inscripsit „De Apollodori *περὶ θεῶν* libris“ (Bonn. 1883), Apollodorum censuit commemoratum fuisse in corpore allegoriarum a Dielesio

indagato, unde eius doctrina ad Heraclitum manasset. scriptum enim videbat in fragmento Apollodoreo Cr. A. P. III p. 112 (quod felici coniectura ipse recuperavit) hunc in modum: *ἀργυρότοξος* (sc. *Ἀπόλλων*) *διὰ τὸ τῶν ἀκτίνων φαιδρὸν καὶ λευκοφανές, ἐξ οὗ καὶ διδάσκει ὁ Ὅμηρος μή τι εἶδος εἶναι τὸ ἡλιακὸν φῶς ἢ λευκόν, κἂν εἴ* (Münzel: *καί*) *τινες μύδρον πεπυρακτωμένον ἔφησαν εἴτε ἄλλο τι.* conspirare haec videbat cum Vit. Hom. c. 105: *ἐξ ὧν δηλοῖ* (*Ὅμηρος*), *ὅτι οὐ πῦρ ἐστιν ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἑτέρα τις κρείσσων οὐσία κτλ.* porro in eodem fere argumenti genere allatum idem Anaxagorae de sole placitum invenit apud Probum pers. in Verg. Ecl. VI 31. unde sequi ei videbatur, ut iam in communi horum trium excerptorum fonte fuerit adhibitus Apollodorus. atqui vereor, ne parum firma sit ac valida haec ratio. atque primum quidem nullo vinculo coniuncta apud Probum est memoria Anaxagorae cum allegoriis Homericis sed aeque atque alia multa in hoc scholio inculcata a compilatore docto quodam sed inepto (cf. Thilo Annal. phil. CXLIX p. 421 ss.)[1]. Parisinae autem eclogae, quod infra demonstrabo accuratius, compilatae sunt ab Iohanne Tzetze. notum autem est philosophorum cum Homero comparationem in deliciis Iohannem habuisse. sic hoc quoque loco non Apollodoro est sed ipsi Tzetzae assignanda mentio illa Anaxagorae.

Adversa vero fronte cum Münzelii coniectura pugnat, quod fragmenta Apollodorea satis certa ratiocinatione apud Heraclitum indagata pertinere nullo modo possunt ad id opus, quo Homeri tractabatur philosophia. an commune quicquam cum hoc argumento tibi habere videtur aut is locus, quo de inferis (c. 74; cf. E. Schwartz PW p. 2873), aut ille quo de variis Mercurii officiis nominibusque disputatur (c. 72; cf. Hefermehl Stud. in Apollod. *περὶ θεῶν* fragm. Genev. Diss. Berol. p. 37)? quid quod ne gravissimum quidem fragmentum, quod ipsius Apollodori nomine notatum est (c. 7; cf. Münzel l. l. p. 6 ss.), videtur cum Homeri philosophia ullo vinculo artiore cohaerere?

Difficilior quaestio est de eo capite (44), quo demonstrare studet Heraclitus *Ὑπερίονα ἠλέκτορα ἀκάμαντα* vocare solem nisi eum, qui globosam mundi formam perspexisset, non potuisse. haec ut Apollodoro vindicaret, motus est Münzelius maxime capitis VII similitu-

---

[1]) Neque enim Marxius mihi persuasit Lucil. I p. LXXII ss.

dine[1]. nec plane dissimilia Apollodorum protulisse licet alia via comprobare: nempe in codice Barocc. Cr. A. O. II p. 444, quem insignem Apollodoreae doctrinae fontem Hefermehlius indagavit l. l. p. 18, legimus cum alia vocis *ἥλιος* veriloquia tum haec: *Ἐμπεδοκλῆς· ἀλλ' ὁ μὲν ἀλεῖσθαι μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεῖ* (fr. 41 Diels). *λέγεται δὲ καὶ ἠλέκτωρ, ὅτι ἄληκτός ἐστι καὶ ἀκάμας· ἀλλ' ἡ ἐτυμότης ὅλη[ς] σφαιρική ἐστι· ἔνιοι δὲ ἀπὸ τῆς λαμπρότητος τοῦ ἠλέκτρου, ἢ ἀλέκτωρ, ὅτι ἐγείρει ἡμᾶς ἐκ τοῦ ὕπνου.* idem versus quamquam perperam ad vocem *Ἐλελεύς* relatus recedit in Macrob. Saturn. I 17, 46: *ἢ ὅτι συναλισθέντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ*, ut ait Empedocles: *οὕνεκ' ἀναλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει.* Apollodori igitur utrique loco subesse memoriam certum atque exploratum est (cf. etiam Diels l. l.). sed nihilo minus dubito, num eo valeat ista Barocciani codicis cum Heraclito similitudo, ut verisimiliter Apollodoro vindicari possint illa Heracliti veriloquia, praesertim quae artiore quodam vinculo cohaereant cum verbis antecedentibus: *ἥ τε θοὴ νὺξ οὐκ ἄλλο τι σημαίνει πλὴν τὸ σφαιροειδὲς ὅλου τοῦ πόλου σχῆμα· τὸν γὰρ αὐτὸν ἡλίῳ δρόμον ἡ νὺξ ἀνύει καὶ πᾶς ὁ καταλειφθεὶς ἐπ' ἐκείνου τόπος εὐθὺς ὑπὸ ταύτης ἐκμελαίνεται κτλ.* haec, nisi de sole ante disputatum est, quo tandem referemus? explicatio vero ista non Apollodori sed Cratetis est Eustathio teste p. 814, 17 ad K 394 (hinc schol. Par. Cr. A P III p. 15 et 94; falso Maassius Aratea p. 181), pertinetque ad fusiorem illam de globosa mundi forma disputationem, de qua supra verba feci. quae cum ita sint, videntur etiam praecedentia vocabulorum *ἀκάμας ἠλέκτωρ Ὑπερίων* etyma auctorem sibi non alium vindicare quam Cratetem. quin possis etiam non absurde mira illa verba, quae apud Cramerum legimus: *ἀλλ' ἡ ἐτυμότης ὅλη[ς] σφαιρική ἐστιν*, referre ad Cratetis „*σφαιρικὸν λόγον*“ vel „*σφαιροποιίαν*“ (cf. Gemin. VI, 12 p. 72, 18 Man.).

Verum de hoc quidem loco utut iudicabitur, duae certe restant apud Heraclitum eclogae Apollodoreae, quae cum illo opere, de quo nunc quaerimus, coniungi nullo modo possunt. itaque haud scio an omnino procul sit habendum Apollodori nomen a communi illo **Heracliti et Plutarchi pers. fonte.**

[1]) Münzelio assentitur Hefermehlius l. l. p. 14. qui ingeniosissime evicit Porphyrianam eclogam p. 112 Schr. ad Θ 1 Apollodori esse. idem vero num eodem iure etiam ea, quibus de rotunda mundi forma agitur, Apollodoro vindicaverit, equidem vehementer dubito.

Sed obiciat quispiam in Cornuti theologiae Stoicae compendio inesse cum alias allegorias cum Heracliteis congruentes (p. 33, 12 Lang = Her. c. 26; p. 62, 16 = Her. c. 35; p. 34, 6 = Her. 69; p. 20, 15 = Her. c. 72; p. 74, 21 = Her. c. 74), tum earum duas etiam, quas nos ipsi supra illi operi assignaverimus (p. 26, 12 = Her. c. 40 = Plut. c. 97; p. 27, 2 = Her. c. 25). quodsi vera sit Münzelii coniectura fere totum Cornutianum librum derivatum esse ex Apollodoro, consentaneum videri omnia, quae communia inter Heraclitum et Cornutum intercedant, si non ex ipso Apollodoro hausta sint, artiore certe vinculo cum Apollodoro cohaerere. huic, qui sic ratiocinetur, ut respondeam, non possum facere, quin paucis de libelli Cornutiani indole absolvam.

Atque in universum quidem nullus dubito, quin verum viderit Münzelius illa coniectura, hoc tantum contendam, separatim collocandam esse in hoc libro et a ceteris excerptis secernendam, utpote ad Apollodorum nihil pertinentem, eam ipsam partem, in qua illae duae allegoriae insint. qua quidem in parte pauculis de barbararum gentium fabulis praemissis (p. 26, 7) primum explicantur fabulae illae Homericae, tum Theogonia Hesiodea, sed huic quidem nondum absolutae adeo abruptus finis imponitur (p. 31, 18), ut non dubium esse possit, quin quae c. 7—8 p. 6, 20—8, 17 narrentur de Saturno Rhea Iove Oceano cum praesertim mirum quantum cum priore illa theogoniae interpretatione congruant, sint ab eiusdem interpretationis parte nunc deperdita avulsa et alieno loco inculcata. ac priorem quidem interpretationis partem (c. 17) nec cum eis, quae praecedunt, cohaerere, neque ad ea, quae sequuntur, aptum transitum habere non est, quod demonstrem [1]). altera vero pars etsi cum antecedentibus coniungitur, tamen eiusmodi haec ipsa est coniunctio, ut dilucidissime coarguat malam interpolatoris artem. ad eandem theogoniae interpretationem referenda duco ea quoque, quae de elementis a Saturno generatis disseruntur c. 3—5. quamquam hac quidem in parte ita inter se commixti sunt diversi fontes, ut quid huic, quid illi debeatur, non

[1]) Dignum tamen est, quod attendatur antecedentis capitis extremis verbis p. 26, 2: *τῷ γὰρ μόνῃ πεποιθότι τῇ τοῦ σώματος δυνάμει, τοῦ δὲ λόγου, ὃς καὶ τέχνας ἐπήγαγεν εἰς τὸν βίον, ἀμελοῦντι, πάνυ ἄν τις οἰκείως ἐπείποι· ʻδαιμόνιε, φθίσει σε τὸ σὸν μένοςʼ*, praeparari transitum ad deos artium praestites, de quibus agitur cc. 18—20.

possit ad liquidum perduci. sed certe inserta illa theogoniae pars in causa fuit, ut Iovis explicatio physica in duas partes divelleretur; quarum alterius sunt extrema verba haec (p. 3, 13): *οἰκεῖν δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ λέγεται, ἐπεὶ ἐκεῖ ἐστι τὸ κυριώτατον μέρος τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς· καὶ γὰρ αἱ ἡμέτεραι ψυχαὶ πῦρ εἰσιν*, quibuscum coniungenda sunt c. 9 p. 9, 4: *νεφεληγερέτην δ' αὐτὸν καὶ ἐρίγδουπον καλοῦσι καὶ τὸν κεραυνὸν αὐτῷ καὶ τὴν αἰγίδα ἀνατιθέασι τῷ ἄνω ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ νέφη καὶ τὰς βροντὰς συνίστασθαι καὶ τοὺς κεραυνοὺς ἐκεῖθεν καὶ τὰς καταιγίδας κατασκήπτειν, ἄλλως ἤδη*[1] *τῷ τὸν οὐρανὸν λελογχότι θεῷ παντὸς τοῦ ὑπὲρ τὴν γῆν τόπου ἀπονεμομένου*. quae vero praecedunt p. 9, 1: *μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλως ὁ Ζεὺς πατὴρ λέγεται θεῶν καὶ ἀνθρώπων εἶναι διὰ τὸ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν αἰτίαν γεγονέναι τῆς τούτων ὑποστάσεως, ὡς οἱ πατέρες γεννῶσι τὰ τέκνα*, luce clarius haec non coniungenda sunt cum Iovis interpretatione insequenti, sed ad theogoniae partem praecedentem referenda, in qua haec leguntur c. 8 p. 8, 10: *κατ' ἄλλον δὲ λόγον τὸν Ὠκεανὸν ἔφασαν ἀρχέγονον εἶναι πάντων κτλ.* opponuntur igitur Oceanus *θεῶν γένεσις* et Iuppiter *πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*. sequitur hanc theogoniae partem esse ita restituendam, ut post illa verba, quibus Iuppiter deorum hominumque rex inducitur, sequantur ea, quae c. 3 narrantur de Iunone, c. 4 de Neptuno, c. 5 de Dite patre. quamquam, sicut supra dixi, nominum *Ποσειδῶν, Ἅιδης, Πλούτων* veriloquia cum horum in deorum singulis explicationibus aperte respiciantur (cf. c. 22 *μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὦ παῖ, λεκτέον. προείρηται μὲν ὅτι ὁ αὐτός ἐστι τῇ τεταγμένῃ κατὰ τὸ ὑγρὸν δυνάμει, νῦν δὲ παραμυθητέον τοῦτο.* — c. 35 *τελευταῖον δὲ τὸν δεχόμενον τὰς ψυχὰς ἀέρα Ἅιδην, ὡς ἔφην, διὰ τὸ ἀειδὲς προσηγόρευσαν*), ex his ipsis repetita esse consentaneum est.

Sed de compositione quidem Cornutiani libri altior quaestio est, quam quae hac occasione possit accuratius pertractari; satis clare tamen apparere arbitror genuinum opus aliquando retractatum esse ac cum alius libelli partibus, in quibus continua narratione explicata erat theogonia, esse commixtam. quod ad huius autem commentarii auctorem attinet, vel obiter rem inspicienti apparebit eum sane vetustiorum Stoicorum interpretamenta suum in usum con-

[1]) Credo Langium suum indicem s. v. *ἤδη* non inspexisse. alioquin non delevisset hoc vocabulum idcirco, quod in codicum *α'* familia desideratur.

vertisse, sed nequaquam caruisse proprio iudicio ac ratione, immo in tanta ceterorum interpretum dissensione ac varietate mirum in modum servavisse singularum operis partium cohaerentiam. atque Apollodori quidem hoc in opere partes esse ullas neque ulla adhuc re probatum est nec vero est probabile omnino. Hesiodeas enim fabulas Apollodorus, id quod accuratius explicabo in disputationis meae parte altera, exigui admodum vel adeo nullius esse momenti iudicabat ad ullius dei propriam naturam indolemque dispiciendam[1]). ceterum quo tempore confectus ille commentarius sit, collatis his fortasse locis apparebit:

Corn. p. 29, 16. *ἡ δὲ Γῆ τὰ ὄρη καὶ τὸ πέλαγος λέγεται γεννῆσαι ‛ἄτερ φιλότητος ἐφιμέρου᾽* (Th. 132). *ἥ τε γὰρ θάλασσα ὑπέμεινεν ἐν τοῖς κοίλοις αὐτῆς μέρεσι κατὰ μεταβολὴν ὑποστᾶσα τά τε ὄρη παρὰ τὸ* (falso Langius *περὶ* recepit) *ἀνώμαλον τῆς συνιζήσεως τὰς ἐξοχὰς ἔλαβε.*

Strabo II p. 102. *τὸ δὲ ἐξαίρεσθαι τὴν γῆν ποτε καὶ ἱζήματα λαμβάνειν καὶ μεταβολὰς τὰς ἐκ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων, ὅσα διηριθμησάμεθα καὶ ἡμεῖς, ὀρθῶς κεῖται παρ᾽ αὐτῷ* (sc. *τῷ Ποσειδωνίῳ*).

Consensus manifestus est; sed propius etiam ad Cornutum Arius Didymus accedit fr. 31 p. 465 Diels, quem et ipsum Posidonium exscripsisse demonstravit Zeller Gesch. d. gr. Phil. III 1³ p. 646 adn. (cf. Diels Dox. p. 77): *περὶ δὲ ταύτην* (sc. *τὴν γῆν*) *τὸ ὕδωρ περικεχύσθαι σφαιρικῶς, ὁμαλωτέραν τὴν ἰσχὺν διειληχός. τῆς γὰρ γῆς ἐξοχάς τινας ἐχούσης ἀνωμάλους διὰ τοῦ ὕδατος ἐς ὕψος ἀνηκούσας ταύτας μὲν νήσους καλεῖσθαι, τούτων δὲ τὰς πλεῖον διηκούσας ἠπείρους προσηγορεῦσθαι ὑπ᾽ ἀγνοίας τοῦ περιέχεσθαι καὶ ταύτας πελάγεσι μεγάλοις.* quin etiam ipsa vox *συνίζησις* Posidoniana est: Strabo p. 54 *καὶ γὰρ κατακλυσμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ ἀναφυσήματα*

---

[1]) Unus tantum locus obstare videtur: in Eustathii ecloga, quam Apollodoro vindicavit Münzel p. 32, haec leguntur p. 87, 10: *ὅθεν καὶ Ἰαπετὸς παρὰ τὸ ἵεσθαι καὶ πέτεσθαι ἡ οὐρανία σφαῖρα λέγεται.* sed extrinsecus haec ab Eustathio ipso inculcata esse documento sunt eiusdem verba p. 724, 20ss. ad Θ 479: *ἐν δὲ τοῖς ῥηθεῖσιν ὅρα καὶ ὅτι τὸν Τάρταρον, ὡς καὶ προεδηλώθη, ὑπόγειον ἐν βάθει ἀέρα ὁρίζεται ἡλίῳ ἀφώτιστον . . . Ἰαπετὸς δὲ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἡ ὀξυκινησία τοῦ οὐρανοῦ παρὰ τὸ ἵεσθαι καὶ πέτεσθαι κτλ.* ab Apollodoro talia prorsus aliena.

καὶ ἀνοιδήσεις τῆς ἐφάλου γῆς μετεωρίζουσι καὶ τὴν θάλατταν, αἱ δὲ συνιζήσεις ταπεινοῦσιν αὐτήν. οὐ γὰρ μύδροι μὲν ἀνενεχθῆναι δύνανται καὶ μικραὶ νῆσοι, μεγάλαι δ' οὔ· οὐδὲ νῆσοι μέν, ἤπειροι δ' οὔ· ὁμοίως δὲ καὶ συνιζήσεις καὶ μικραὶ καὶ μεγάλαι γένοιντ' ἂν κτλ. iure enim haec ad Posidonium rettulit G. D. Ohling in Quaestionibus Posidonianis ex Strabone collectis (Diss. Gott. 1908 p. 36). accedit [Aristot.] de mundo c. 4 τῶν δὲ σεισμῶν οἱ μὲν συνιζήσεις ποιοῦντες εἰς τὰ κοιλώματα χασματίαι λέγονται. ne multa: quoniam Posidonii hanc doctrinam propriam fuisse constat (cf. etiam Sudhaus Aetna p. 59ss.), Posidonii aetate inferiorem fuisse patet eum, qui hanc Hesiodeae Theogoniae interpretationem condidit.

Sed ut redeam ad Heraclitum, satis demonstrasse mihi videor aliam intercedere rationem inter ea Heracliti et Cornuti interpretamenta, quae in theogoniae interpretatione, aliam inter ea, quae in ceteris capitibus Cornutus affert. atque horum quidem fontem ipsum Apollodorum esse veri non dissimile videtur, quandoquidem tria saltem ex hoc numero capita ad Apollodorum non improbabiliter relata sunt a viris doctis: Her. c. 74 — Corn. p. 74, 21 ab E. Schwartzio PW p. 2873; Her. c. 72 = Corn. p. 20, 15 et Her. c. 69 = Corn. p. 34, 12 ab E. Hefermehlio l. l. p. 36 et p. 23 adn. 19.

Verum de Apollodoro quidem infra latior erit locus. iam de Probo personato et Sexto Empirico oportet paucis explicemus. ac de Probo quidem recte exposuisse mihi videtur G. Thilo in Annal. phil. CXLIX p. 421ss. magnum illud et doctum scholium, quod ad Buc. VI, 31 adscriptum est, conflatum esse e tractatibus duobus, altero cingente, cincto altero. atque in eo quidem, qui cingatur, impugnari Asperum grammaticum, quod cum Vergilius quatuor enumerare elementa soleat, de tribus tantum cogitaverit. quam opinionem falsam esse ut appareat, cum alia argumenta conquiruntur tum Homeri quoque interpretationes allegoricae, quae et ad Heraclitum et ad Plutarchum pers. proxime accedunt (p. 342, 7ss. Hagen = Her. c. 40, Plut. c. 97; p. 338 Hagen = Her. c. 43 p. 65).

Altero quem dixi in tractatu cum de aliis quibusdam rebus disputatur, tum et poetarum recensentur et philosophorum variae de principiis sententiae, quarum expositio quamvis alterius partis argumento videatur similis, tamen ab illo quidem argumento seiungenda est utpote ex alio diversoque, ut videtur, fonte derivata, coniungenda

contra cum Sexto Empirico. etenim Sextus et in illa quidem parte etiam Probus a Plutarcho pers. atque Heraclito eo differunt, quod illi quidem nihil afferunt, quin ad Homeri philosophiam referatur, contra Probus et Sextus Empiricus non adquiescunt in Homeri philosophia illustranda, sed aliorum quoque poetarum philosophorumque placita recensent. ergo doxographicus, ut ita dicam, his duobus subesse fons videtur[1]), cuius usum latius etiam patere cognosces, si contuleris Achillis isag. exc. c. 3 (p. 31 Maass), schol. Apoll. Rh. I 497, Tzetzae Ex. in Il. p. 41 Bekker[2]). quodsi placitorum collectionem Sextum pariter et Probum usurpasse constat, aegre possum equidem adduci, ut eorum fontem credam Heracleonis fuisse in Homerum commentarium. sane qua ratione Heracleonis nomen apud Probum commemoratum explicem, me prorsus non habere libere confiteor[3]). ceterum ne tractata iterum retractem, relegare hac de re legentes satis habeo ad ea, quae disseruit Schrader Porphyr. I. p. 406.

Sed oritur quaestio difficillima, quae ratio intercedat inter has philosophorum poetarumque series et id opus, quod ex Heraclito et Plutarcho pers. restaurare supra sumus aggressi. ac sunt sane momenta, quae inducere quempiam possint, ut consensum inter illa intercedentem velit ita explicare, ut quae ad Homerum pertinentia afferat doxographus, haec quidem e communi Heracliti et Plutarchi pers. fonte, cetera aliunde derivata esse arbitretur. obstant tamen huic sententiae difficultates sane graves. nam ut taceam doctrinae bonitatem, qua conspicuus est doxographus, hoc velim animum advertas, Heraclitum, ut in ceteris quidem rebus cum Sexto consentiat fere, ita discrepare in eo, quod in afferendo placito Euripidis neque

---

[1]) Fortasse ex eodem fonte delibavit Sextus VII 127—129 p. 218 B. IX, 4—12 p. 392—393 B. cf. Schrader Porph. I p. 402 adn. 2.

[2]) [Nunc sane video Euripidis et Anaxagorae mentionem apud Tzetzem haustam esse ex Diodoro I, 7, 7. non recte igitur A. Dieterich Nekyia p. 102. cetera indidem fluxerunt unde allegoria de Pelei nuptiis, quae nescio ex quo fonte Iohannis Antiocheni narrationi est inserta (cf. M. F. H. IV p. 550). similem explanationem cum apud Sallustium invenis (de dis p. 13) tum apud Clement. Rom. Hom. IV. 14. omnino operae pretium est eas componere allegorias, in quibus secundum Orphicos χάος vel nox principio rerum fuisse explicatur; cf. Heracl. p. 64, 12; 65, 10.]

[3]) De Heracleone gnostico quo argumento nisus cogitaverit Hagenus, assequi non potui.

eundem atque Sextus laudat versum neque ad eandem rem probandam. sed sunt ipsa verba inspicienda:

Sextus p. 539 B. *ἐκ πλειόνων δὲ καὶ ἀριθμητῶν, δυοῖν μέν, γῆς τε καὶ ὕδατος, ὁ ποιητὴς Ὅμηρος, ὁτὲ μὲν λέγων 'Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν'*[1], *ὁτὲ δὲ 'ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε'. συμφέρεσθαι δ' αὐτῷ δοκεῖ κατ' ἐνίους καὶ ὁ Κολοφώνιος Ξενοφάνης· φησὶ γὰρ 'πάντες γὰρ γαίης τε καὶ ὕδατος ἐκγενόμεσθα.*

ἐκ γῆς δὲ καὶ αἰθέρος Εὐριπίδης, ὡς πάρεστιν ἐκδέξασθαι ἐκ τοῦ λέγειν αὐτὸν 'αἰθέρα καὶ γαῖαν πάντων γενέτειραν ἀείδω' (Antiope Fr. 225 = Fr. 1023).

Heracl. p. 33, 15. *ἀλλ' ὁ Κλαζομένιος Ἀναξαγόρας κατὰ διαδοχὴν γνώριμος ὢν Θάλητος συνέζευξε τῷ ὕδατι δεύτερον στοιχεῖον τὴν γῆν, ἵνα ξηρῷ μιχθὲν ὑγρὸν ἐξ ἀντιπάλου φύσεως εἰς μίαν ὁμόνοιαν ἀνακραθῇ. καὶ ταύτην δὲ τὴν ἀπόφασιν πρῶτος Ὅμηρος ἐγεώργησεν Ἀναξαγόρᾳ σπέρματα τῆς ἐπινοίας χαρισάμενος, ἐν οἷς φησιν. 'ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε'. πᾶν γὰρ τὸ φυόμενον ἔκ τινων εἰς ταὐτὰ ἀναλύεται διαφθειρόμενον, ὥσπερεὶ τῆς φύσεως ἃ δεδάνεικεν ἐν ἀρχῇ χρέα κομιζομένης ἐπὶ τέλει. διὸ δὴ καὶ τοῖς Κλαζομενίοις δόγμασιν ἑπόμενος Εὐριπίδης φησί· 'χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίης φύντ' εἰς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' οὐρανίου βλαστόντα γονῆς εἰς αἰθέρα'* (Chrys. Fr. 839 N). *καταρώμενος οὖν ὁ ποιητὴς τοῖς Ἕλλησι μίαν εὗρεν εὐχὴν φιλόσοφον, εἰ πάλιν ὕδωρ καὶ γῆ γένοιντο κτλ.*

Vides apud Heraclitum quidem non idcirco induci Euripidis sententiam, ut Homeri cum Euripide consensus demonstretur, sed ut Anaxagorae sententia illustretur esse omnia, unde orta sint, eodem recasura. contra Sextus, sicut supra dixi, eo exemplari usus est, quo non Homeri tantum verum aliorum quoque poetarum philosophia adumbraretur. apud Sextum igitur et apud Probum[2]) fere necessaria est Euripidei placiti commemoratio, apud Heraclitum exornandae

[1]) Probum, cum hunc versum ad Thaletis sententiam referat, deflectere a communi exemplari recte monuit Schraderus Porphyr. I p. 402 adn. 2.

[2]) Neque enim potest dubitari, quin recte coniecerit Wilamowitzius apud Probum excidisse eundem versum, quem servasset Sextus.

magis orationi quam rei propositae probandae inservire videtur. unde oritur suspicio genuinum magis esse Sexti et Probi commune exemplar quam Plutarchi et Heracliti.

Sed si forte haec conclusio tibi spinosior esse videtur, hoc saltem concedes Heracliti et Plutarchi pers. fontem illum, de quo supra dixi, non id opus esse, in quo liceat subsistere allegoriarum indagantibus origines. sed tantum abest, ut rationes istas allegoricas excogitasse videatur ipse operis illius auctor, ut tantum non omnia eum ex alienis scriniis furatum esse equidem pro certo habeam. ac Posidonio quidem eum aetate inferiorem fuisse non improbabiliter videmur supra coniecisse. a Cratete vero, ut iam hic attingam, quae mox accuratius persequar, et Heraclitus et Plutarchus pers. eo discrepant, quod eas maxime philosophorum sectas cum Homero conferunt, quae tunc aetatis maxime florebant: Stoicos dico, Academicos, Peripateticos (cf. Mehler l. l. p. 38); Cratetem contra eum fuisse documento sunt fragmenta, non qui trita illa et vulgaria, sed qui remotissima et vetustiorum tantum physicorum placita ad illustranda carmina Homerica afferret.

Quae cum ita sint, apparet illum Heracliti et Plutarchi pers. fontem nec Cratetem esse posse neque alium quemquam, ad quem cursum nostrum dirigamus. ac quam non subsisti liceat in illo opere apparet etiam e Porphyrio. licet enim persimilia quaedam interpretamenta habeat Porphyrius eis, quae cognovimus ex Heraclito et Plutarcho pers., tamen idcirco nequaquam iudicandus est hoc ipsum opus usurpasse, quod illis substructum sit, cum constet ei ad exquisitissimos doctrinae fontes aditum patuisse. itaque cavendum erit, ne ad hoc compilatorium opus referamus, quae fortasse multo vetustioris sint originis. quod sane certis argumentis demonstrare quo plerumque difficilius esse patet, eo exoptatius accidit, quod miro quodam casu licet unius saltem allegoriae verum fontem aperire. quem ad finem comparandum erit schol. Λ 53. 54 cum Hippocratis de aere aquis locis libro c. 8:

Porph. Λ 53. 54 p. 161 Schr.
ἐζήτηται, πῶς ἐνεδέχετο ἔχειν τὰς νεφέλας αἷμα. ῥητέον οὖν, ὅτι τὸ τοῦ ὕδατος λεπτότατον καὶ κουφότατον ἁρπάσαν τὸ πῦρ τὸ τοῦ

Hipp. de aer. aq. loc. c. 8.
τήν τε γὰρ ἀρχὴν ὁ ἥλιος ἀνάγει καὶ ἀναρπάζει τοῦ ὕδατος τό τε λεπτότατον καὶ κουφότατον . . . ἔτι δὲ πρὸς τούτοισιν ἐπειδὰν ⟨ἂν⟩-

ἡλίου μετέωρον ἐξήρανε καὶ κατέμιξε τῷ ἀέρι, καὶ τὸ μὲν θολερὸν αὐτοῦ καὶ βαρὺ ἐκκριθὲν ὁμίχλη γίνεται, τὸ δὲ καθαρώτατον καὶ κουφότατον γλυκαίνεται καταλελειμμένον, ἕψοντος τοῦ ἡλίου καὶ καίοντος. εἰ γὰρ καὶ τὰ ἄλλα τοῦ ὕδατος, ἐὰν ᾖ ἁλμυρά, τὸ παρ' ἡμῖν πῦρ γλυκέα ἀπεργάζεται, τί χρὴ προσδοκᾶν περὶ τοῦ δυνατωτέρου πυρός, ὃ ἥλιον λέγομεν; τὸ ἀναπεμφθὲν οὖν τοῦτο ὕδωρ μέχρι διεσκέδασται μετέωρον φερόμενον, ὅταν εἰς τὸ αὐτὸ συστραφῇ, βαρούμενον κάτω φέρεται καὶ ὄμβρος γίνεται. καὶ ἡ αἰτία· ὅταν νέφεσιν ἐλαυνομένοις ὑπ' ἀνέμου ἐμπέσῃ πνεῦμα ἐναντίον καὶ νέφη ἕτερα ὑπὸ τούτου διωκόμενα, τὰ μὲν πρῶτα συστρέφεται, τὰ δ' ὄπισθεν αὐτῶν ἐπιφερόμενα παχύνεται καὶ μελαίνεται καὶ καταρραγέντα ὑπὸ τοῦ βάρους ὄμβρον ἐγέννησεν.

αρπασθῇ (suppl. Corais) καὶ μετεωρισθῇ περιφερόμενον καὶ καταμεμειγμένον ἐς τὸν ἠέρα, τὸ μὲν θολερὸν αὐτοῦ καὶ νυκτοειδὲς ἐκκρίνεται καὶ ἐξίσταται καὶ γίνεται ἠὴρ καὶ ὀμίχλη, τὸ δὲ λαμπρότατον καὶ κουφότατον αὐτοῦ λείπεται καὶ γλυκαίνεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καιόμενόν τε καὶ ἑψόμενον. γίνεται δὲ καὶ τἄλλα πάντα [τὰ del. Wil.] ἑψόμενα ἀεὶ γλυκύτερα. ἕως μὲν οὖν διεσκεδασμένον ᾖ καὶ μήπω συνεστήκῃ, φέρεται μετέωρον. ὁκόταν δέ κου ἀθροισθῇ καὶ συστραφῇ ἐς τὸ αὐτὸ ὑπὸ ἀνέμων ἀλλήλοισιν ἐναντιωθέντων ἐξαίφνης, τότε καταρρήγνυται, ᾗ ἂν τύχῃ πλεῖστον συστραφέν. τότε γὰρ ἐοικὸς τοῦτο μᾶλλον γίνεσθαι, ὁκόταν τὰ νέφεα [μὴ] ὑπὸ ἀνέμου στάσιν ἔχοντος[1] ὡρμημένα ἐόντα καὶ χωρέοντα ἐξαίφνης ἀντικόψῃ πνεῦμα ἐναντίον καὶ ἕτερα νέφεα· ἐνταῦθα τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦ συστρέφεται, τὰ δ' ὄπισθεν ἐπιφέρεταί [τε del. Wil.], καὶ οὕτω παχύνεται καὶ μελαίνεται [καὶ συστρέφεται ἐς τὸ αὐτὸ del. Wil.] καὶ ὑπὸ βάρεος καταρρήγνυται καὶ ὄμβροι γίνονται.

εἴπερ οὖν οἱ ποταμοί, πολλοῦ κατ' αὐτοὺς συντελουμένου τοῦ φόνου, ἦσαν αἵματος ἀνάπλεοι, εἰκότως τὸ ἀναφερόμενον ἀπ' αὐτῶν ὕδωρ γίνεται ὄμβρος αἱματώδης, καὶ τοῦτο μυθῶδες δοκοῦν οὐκ ἀποφεύγει τὸ πιθανόν.

[1] [μὴ] ὑπὸ ἀνέμου σύστασιν ἔχοντα coni. Kuehlewein.

Schraderus olim cum Porphyrii quaestionem conspirare cum Plutarchi pers. capite 111 videret, ad commune eam Heracliti et Plutarchi pers. opus revocare nullus dubitavit. comparato nunc Hippocrate apparet longe aliter se rem habere, cum tam arto vinculo sit cum Hippocratis memoria ratio allegorica coniuncta in quaestione Porphyriana, ut necesse sit eum, qui primus illud zetema invenerit, Hippocratem adhibuisse, neque id fecisse in perpetua argumentatione, qualis est apud Plutarchum pers., sed in singularum solutionum collectione quadam. multo vero gravius est, quod orationis conformatio in quaestione illa etsi paulo quam Hippocratea est liberior, eius tamen modi est, ut dubitare nequeas, quin declamantem de Homero audias unum ex veteribus sophistis. nec fortuitum videtur, quod eadem fere in regione et Hippocratis floruisse schola traditur et plurimi vixisse veterum interpretum Homeri: Thasius fuit Stesimbrotus, Abderites Democritus, Lampsacenus Metrodorus. quid igitur mirum, si vicinitas regionum studia hominum coniunxit?

Quodsi vera est haec nostra coniectura, non supervacaneum est inquirere, num liber *περὶ ἀέρων ὑδάτων τόπων* videatur tum, cum illud zetema ex eo derivatum sit, eandem habuisse formam, quam nostra aetate praebent libri manuscripti. atque mirum sane est, quod praetermissa in zetemate est ea pars, quae orationis filum quodammodo videatur interrumpere. nam cum exspectemus apud Hippocratem post verba *τήν τε γὰρ ἀρχὴν ὁ ἥλιος ἀνάγει καὶ ἀναρπάζει τοῦ ὕδατος τό τε λεπτότατον καὶ κουφότατον* secutura esse talia fere: *καὶ ἐπειδὰν ἀναρπασθῇ καὶ μετεωρισθῇ κτλ.*, interposita est satis longa disputatio, cuius finis (*διὰ ταῦτα δὲ καὶ σήπεται τῶν ὑδάτων τάχιστα ταῦτα καὶ ὀδμὴν ἴσχει πονηρὴν τὸ ὄμβριον, ὅτι ἀπὸ πλείστων συνῆκται καὶ συμμέμεικται, ὥστε σήπεσθαι τάχιστα*) quasi adnotatio esse videtur, qua totius capitis conclusio illustretur: *ταῦτα μέν ἐστιν ἄριστα κατὰ τὸ εἰκός. δεῖται δὲ ἀφέψεσθαι καὶ ἀποσήπεσθαι· εἰ δὲ μή, ὀδμὴν ἴσχει πονηρὴν καὶ βράγχος καὶ βῆχες καὶ βαρυφωνίη τοῖς πίνουσι προσίσταται.* quae cum ita sint, permirum est, quod duo illa enuntiata, quae in Kuehleweini editione paene totius paginae spatio dirimuntur, in Porphyrii quaestione sunt tam arte copulata, ut unius enuntiati finibus circumscribantur. itaque fortasse non absurda est suspicio Porphyriani scholii auctorem in exemplo suo nondum invenisse illa, quibus interpositis turbata sit apud Hippocratem oratio.

Sed ut in incerto relinquenda sit haec coniectura, illud certe non iam potest esse dubium, quin non possit illa quaestio derivata esse ex communi illo Heracliti et Plutarchi fonte, de quo supra egimus; et quod in unum locum cadere certum est, idem in alios cadere posse quis negabit?

Ad communem igitur allegoriarum fontem, quem sectamur, propius non adducti sumus hac disputatione, immo longius etiam, quam initio videbamur, sumus a proposito nostro remoti. ergo alia ineunda erit inquirendi via, quae etsi deserta est et derelicta, tamen ad optatos nos fortasse exitus perducet.

Caput II.

De Eustathio.

Aetate Byzantina qui praeter ceteros in Homeri interpretatione allegorica operam ac studium posuerunt, Tzetzes et Eustathius, nequaquam eandem ambo hac in re secuti sunt rationem ac consilium, sed cum Tzetzes innovasse se ipsum plurima glorietur[1]), Eustathius in praefatione commentarii Il. p. 3, 13ss. R. se profitetur ne in hoc quidem doctrinae genere fere discessisse a scriptorum veterum auctoritate[2]). itaque quaerendum est, qui illi fuerint quorum se premere Eustathius ait vestigia.

Atque ut summam disquisitionis meae statim comprehendam, apparere mihi videntur certi cuiusdam et circumscripti generis explanationes physicae per vastum opus Eustathianum hic illic dispersae, quae ad unum eundemque pertinere videantur satis amplum in Homerum commentarium.

Huius igitur operis imaginem adumbraturi proficiscimur ab allegoria adv. A 397ss. allata (p. 122, 44)[3]), ubi fabula de Aegaeone

---

[1]) Cf. prooem. commentarii in Odyss. v. 28ss. Matranga Anecd. gr. I p. 225. Alleg. in Iliad. v. 655ss. Boissonade. v. 651ss. Matranga I p. 166.

[2]) Cf. p. 3, 33 *οὐ χρὴ δὲ ἀναπεσεῖν οὐδὲ νῦν τὸν ἀκούσαντα τοῖς παλαιοῖς ἡμᾶς καὶ ἐν τούτοις ἀκολουθεῖν, ὡς δυνατὸν ὂν καὶ αὐτὸν ἐκεῖθεν ἐρανίσασθαι κτλ.*

[3]) *Ἡ δὲ ἀλληγορία Ἥραν μὲν ἐνταῦθα τὸν ἀέρα νοεῖ, Ποσειδῶνα δὲ τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος, Ἀθηνᾶν δὲ τὴν γῆν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἀνθεῖν καὶ διότι, φασίν, ἐργάνη μὲν Ἀθηνᾶ λέγεται, γῆς δὲ τὸ ἐργάζεσθαι. Δία δέ φησι τὸν ὑπερκείμενον πάντων αἰθέρα, Θέτιν δὲ τὴν τοῦ παντὸς θέσιν, ταὐτὸν ἄμφω ἡγούμενοι τήν τε Θέτιν καὶ τὴν θέσιν, ὥσπερ καὶ φάτιν καὶ φάσιν. Βριάρεων δὲ ἑκατόγχειρα τὸν ἥλιον, ὃς πολλαῖς οἷον χερσὶ κατεργάζεται τὰ ὑφ' ἥλιον. καὶ ἔχει μὲν ὁ λόγος οὗτος ὁ περὶ Βριάρεω καὶ ἄλλως τὸ πιθανόν, βοηθεῖται δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ῥοδοδακτύλου Ἠοῦς. ἐὰν γὰρ διὰ τὸν ἥλιον καὶ τὰς αὐτόθεν ἀκτῖνας δάκτυλοι τῇ ἡμέρᾳ πλάττονται, λέγοιτ' ἂν καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀπιθάνως χεῖρας ἔχειν καὶ ταύτας ἑκατόν, ὅ ἐστι πολλάς. τῶν τοίνυν ῥηθέντων προσώπων οὕτω κατὰ ἀλληγορίαν ἐκλαμβανομένων ἢ τοῦ ῥηθέντος μύθου*

Iovi succurrente in huius modi accipitur rationem physicam: Iovem aethera significare, aera Iunonem, Minervam terram, aquam Neptunum; Aegaeonem vero solem esse, qui nimirum medius quasi interveniens elementis inter se pugnantibus a Thetide, quae sit stabilitas naturae ac constantia, arcessitus impendentem mundi ruinam valeat prohibere. pervetustam autem eam fabulam videri, quam a multo vetustioribus hominibus ipse Homerus videatur accepisse. his expositis sequuntur aliae interpretationes de eadem fabula propositae, de quibus infra erit disputandum. interim de hac, quam adumbravimus, videamus. ac Schraderus quidem in Porph. quaest. Hom. I p. 14 adn., cum conspirare eam partim cum Heracliti c. 25 partim etiam cum Porphyrio animadvertisset, non posse discerni censuit, utrum ea e Porphyrio esset an ex Heraclito an fortasse ex utroque simul derivata. aliam etiam viam patere non videtur suspicatus esse vir doctissimus. attamen aut egregie fallor, aut cohaeret illa allegoria cum loco simillimo p. 124, 16 [1]), quo novum exhibetur interpretationis physicae initium: fingi a poeta inter Iovem et Iunonem modo rixam esse modo amicitiam et amorem, quia qualitates (*ποιότητες*) aetheris et aeris partim sint diversae et contrariae partim similes et concordantes. coniunguntur autem haec cum superiore illa interpretatione non rationis tantum physicae similitudine sed eo quoque, quod utroque loco fabula non ab Homero demum dicitur inventa esse sed ipsi Homero tradita antiquitus.

θεραπεία οὕτω πως διατίθεται, εἰπεῖν συντομώτατα, ὡς οὐδὲν ἂν ἐκώλυε τὸν αἰθέρα Δία καταστασιασθῆναι ὑπὸ τῶν λοιπῶν στοιχείων καὶ ἄνω κάτω πάντα γενέσθαι καὶ σύγχυσιν τὸ σύμπαν παθεῖν, εἰ μὴ Θέτις τουτέστιν ἡ τοῦ παντὸς κατὰ φύσιν θέσις μένειν αὐτὰ κατὰ χώραν ἐποίησε διὰ μέσου τοῦ ἑκατόγχειρος τουτέστι τοῦ ἡλίου, ὃς καὶ αὐτὸς θέσιν ἔχων τὴν πρέπουσαν καταλλάττειν οἶδε τὴν στάσιν καὶ τὰ μέγιστα τῇ τοῦ παντὸς διευθετήσει συμβάλλεται. — ἰστέον δέ, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀλληγορία οὐ συμβιβάζεται πρὸς τὰ Τρωικά, καὶ εἰκότως· τῶν γὰρ μύθων ὅσοι τῷ Τρωικῷ πολέμῳ σύγχρονοι θεραπεύοιντο ἂν πρὸς τὰ Τρωικά, ὅσοι δὲ παλαιγενεῖς καὶ πρὸ αὐτοῦ Ὁμήρου τεθέντες, εἰ καὶ ἀλληγοροῖντο, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς μέτεστι τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

1) *Ὅτι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς πολλαχοῦ φαίνεται, σκληρὸν ὁ μῦθος τὸ τῆς Ἥρας ἦθος πλάττει ἀντικαθισταμένης ἀεὶ τῷ Διί. ποιεῖ δὲ ὁ ποιητὴς τοῦτο, λαβὼν ἀφορμὰς ἐκ τοῦ προρρηθέντος παλαιτάτου μύθου. (σκοπητέον γάρ, ὡς εἰκός, οἷα κακοτροπία γυναικὸς βουλευσαμένης τυραννίδα τῷ ἀνδρί.) ἔχει δὲ τὰς ἀρχὰς ὁ μῦθος ἐκ τῆς φυσικῆς ἀληθείας. τῷ ὄντι γὰρ τῇ Ἥρᾳ πρὸς τὸν Δία, ὅ ἐστι τῷ ἀέρι πρὸς τὸν αἰθέρα, οὐ μόνον στοργή τις ὕπεστι κατὰ τὴν κοινὴν ἀμφοῖν ποιό-*

Et statim tertius nobis occurrit locus p. 150, 39 ss. (A 569)[1], qui a superioribus illis divelli adeo nequit, ut hunc illos excepisse manifestum sit. quippe exponitur reconciliari amicitiam inter Iovem et Iunonem a Vulcano, quia calore quasi medium inter rixantia elementa locum occupante aeris et aetheris discordia sedetur. habere enim duplicem Vulcani nomen significationem, aut enim universam vim caloris (*τὴν ἁπλῶς θερμότητα*) accipiendam esse aut terrenum ignem vel aerium, qui materia, qua nutriatur, destitutus statim evanescat ob eamque causam claudicare videatur. hunc ergo terrenum ignem tamquam aetheri contrarium et infestum de caelo in terrae atque aeris regionem videri praecipitatum. illum vero divinum serenare aera et purgare aetherique aptum reddere et amicum; eundemque deorum immortalium, qui sint pro sideribus habendi, domos fabricasse aureas putari eorumque in conviviis administrare pocula. haec fere paucis verbis fusae interpretationis summa est. iam singula inspicias velim verba quaedam, in quibus vocabuli *μεσολαβεῖν* observes vim et usum: p. 151, 22. *οὐκ ἔστι γὰρ τὴν Ἥραν ἀποθέσθαι τὸ σκυθρωπὸν οὐδὲ βοῶπιν φανῆναι καὶ λευκώλενον μὴ μεσολαβοῦντος Ἡφαίστου, τῆς ἁπλῶς δηλονότι θερμότητος.* — p. 151, 34 *οὐ τοίνυν ὁ τοιοῦτος Ἥφαιστος, ἡ ὑπερβολὴ τῆς θερμότητος, ὁ καυτικός, ὁ φθαρτικὸς τοῦ παραπίπτοντος μεσολαβεῖ τὰ εἰς φιλίαν τῇ Ἥρᾳ καὶ τῷ Διί.* — p. 151, 9. *οὕτω τοίνυν καὶ ἐνταῦθα ἔριδος παρεισπεσούσης τῇ Ἥρᾳ καὶ τῷ Διὶ αὐτὸς μέσος ἐλθὼν τὴν καταλλαγὴν πραγματεύεται.* hinc iam intelleges, quo sensu accipiendum illud sit, quod scriptum vidimus in superiore allegoria, a qua profecti sumus p. 36: *εἰ μὴ Θέτις, τουτέστιν ἡ τοῦ παντὸς κατὰ φύσιν θέσις, μένειν αὐτὰ* (*τὰ στοιχεῖα*) *κατὰ χώραν ἐποίησε διὰ μέσου τοῦ ἑκατόγχειρος, τουτέστι τοῦ ἡλίου.* comprobatur igitur ex omni parte, quod posuimus tres illas allegorias ex continuo quodam commentario allegorico manasse.

τητα τῆς θερμότητος, ἀλλὰ καὶ μάχη καὶ διάστασις ἀσύμβατος κατὰ τὴν ἀεὶ ξηρότητα καὶ ὑγρότητα. ξηρὸς μὲν γὰρ ὁ αἰθήρ, ὑγρὸς δὲ ὁ ἀήρ.

[1]) *Ὅτι ὁ Ἥφαιστος ὁ καταλλάσσων ἐνταῦθα τῷ Διὶ τὴν Ἥραν τοιαύτην τινὰ ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν ὑποβάλλει ἔννοιαν· Ἥρα μὲν γὰρ ὁ ἀήρ, θερμὸς ὤν, φασι, καὶ ὑγρός, εἰ καὶ ἄλλως αὐτοῦ τὸ θερμὸν ἀντιλέγεται. αἰθὴρ δὲ ὁ Ζεύς, δραστικὸν τοῦτο στοιχεῖον, ποιότησι συγκεκροτημένον τῇ τε ξηρᾷ καὶ θερμῇ. τὰ τοίνυν στοιχεῖα ταῦτα πῇ μὲν φιλίως ἀλλήλοις ἔχει, ὡς καὶ προεγράφη, καθὸ ἄμφω θερμὰ εἶναι δοκεῖ, πῇ δὲ εἰς ἔχθραν διχάζονται κατὰ τὴν τοῦ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ ἐναντιότητα.* et cetera, quae describere piget.

Ac progredientibus nobis paulo infra quartus sese offert generis eiusdem locus, quo adumbrata modo de Vulcano ratio physica apertius etiam atque luculentius explicatur p. 159, 22ss. A 598: *ἡ δὲ ἀλληγορία μειδίαμα τῆς Ἥρας τὴν ἐν τῷ ἀέρι βούλεται νοεῖν ἡσυχίαν καὶ ἱλαρότητα τὴν ἐκ τοῦ γαληνιᾶν . . . τὸ δὲ τοιοῦτον τῇ Ἥρᾳ μειδίαμα Ἥφαιστος περιποιεῖται, δηλαδὴ θερμότης κατακρατήσασα καὶ σκυθρωπότητα χειμερινὴν ἀπελάσασα, ὅτε οὐ μόνον μειδιᾶν ἡ Ἥρα λέγεται ἀλλὰ καὶ χρυσόθρονος εἶναι, καθάπερ ὁ ποιητὴς κατωτέρω φησί* (A 611), *διὰ τὴν ἐκ τοῦ πυροειδοῦς καὶ χρυσοφαοῦς ἡλίου ἐν ἀέρι λαμπρότητα*[1]. *ὁ δὲ τοιοῦτος Ἥφαιστος καὶ κυπελλοφόρος γίνεται τῇ Ἥρᾳ διὰ τὴν σύμμετρον ἀναθυμίασιν, ἣν ἀνάγουσα ἡ θερμότης εἰς ἀέρα διαδίδωσι. λέγεται δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ‘θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν οἰνοχοεῖν γλυκὺ νέκταρ ἀπὸ κρατῆρος ἀφύσσων’* (A 598), *ἐπειδὴ ταῖς κάτωθεν ἀναγομέναις ὑγρότησι καὶ οἱ ἀστέρες, οἳ θεοὶ λέγονται παρὰ τὸ θέειν, ἐδόκουν τρέφεσθαι κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων δόξαν. ἃς δὴ ἀναθυμιάσεις νέκταρ ὁ μῦθός φησιν ἀντλούμενον ὡς ἀπὸ κρατῆρός τινος τῶν περὶ γῆν κοιλάνσεων.*

Haec sunt fere, quae ad primum Iliadis carmen explicandum Eustathium ex illo opere transtulisse certis argumentis demonstratur. quae fragmenta etsi per se quidem nequaquam exilia videntur esse, multo tamen fusius etiam illud opus et copiosius olim fuisse concludendum est, si quidem saepius se exemplum suum contraxisse et abbreviasse ipse indicat Eustathius; cf. e. g. p. 150, 40 *τοιαύτην τινὰ ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν ὑποβάλλει ἔννοιαν.* — p. 152, 16 *ὅλως δὲ ἵνα τὰ μακρὰ τῆς ἀλληγορίας ἐπιτμηθῇ τῆς ἤδη διὰ πλειόνων ἐκτεθείσης κτλ.* — p. 123, 7 *ἡ τοῦ ῥηθέντος μύθου θεραπεία οὕτω πως διατίθεται, εἰπεῖν συντομώτατα κτλ.* porro idem fere argumentum saepius repetitum fuisse haud scio an recte concludatur inde, quod p. 1149, 40ss. ad v. Σ 394 de Vulcano primum quidem eadem plane disseruntur, quae iam novimus, tum vero nova haec adduntur, ab Eurynome et Thetide exceptum eum atque conservatum esse, quia conservandus ignis sit et nutriendus, ne evanescat (Thetin enim nihil aliud esse nisi *τὴν τοπικὴν θέσιν,* sicut Eurynomen *τὴν εὐρείαν διανομήν*), aut

---

[1]) Similia sunt in schol. vulg. (DA*B) ad A 611: *χρυσόθρονος: ἡ χρυσοῦν θρόνον ἔχουσα, βασιλίς· μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ τὰ πρὸς τῷ ἀέρι μέρη τοῦ ἀέρος, γειτνιῶντα τῷ ἡλίῳ, πυρώδη ἐστίν. ὁ γὰρ ποιητὴς ἀλληγορῶν τὸν χρυσὸν λαμβάνει ἀντὶ τοῦ πυρός.* cf. Eustath. ad A 611 p. 162, 43.

quia Thetis et Eurynome vaporem aridum et humidum significent, qui et ex mari et ex terra exhalati et in caelum editi fulminibus materiam subministrent.

Iam ut ad alias nos rhapsodias convertamus, magna spes est aliquid nos lucraturos esse e rhapsodia quarta decima, quam quidem allegoricis rationibus praecipue idoneam visam esse et Plutarchus personatus (c. 96) testis est et Heraclitus (c. 39). nec frustramur: repetitam miram istam, quam iam satis novimus, doctrinam invenimus p. 978, 15 Ξ 201, ubi explanatio allegorica proponitur huiusce modi: sicut propter imbrium fecunditatem fabula de Terrae et Caeli matrimonio orta sit apud antiquos, item sicut aetheris et aeris quasi coniugium esse videatur, eadem ratione Oceanum et Tethyn, mare scilicet et terram, tamquam matrimonio credi iunctos esse; eosdem infestos tamen et discordes induci propter diversas horum elementorum qualitates[1]).

Quodsi hac quoque in rhapsodia enarranda operam posuisse commentatorem illum constat, per se quidem consentaneum sane est non intra duos tantum versus illum sese continuisse (Ξ 201 s.), sed ut prima in rhapsodia plures simul fabulas complexus erat una et perpetua argumentatione, sic hic quoque post Oceani et Tethyos allegoriam subsequentem locum, quo in Tartarum Saturnum cum Titanibus praecipitasse Iuppiter narratur, non existimandus est silentio transmisisse. et proponit huius quoque fabulae Eustathius fusam interpretationem p. 985, 34 (Ξ 279)[2]), in qua legimus Titanes allegorice significare *ὑπερβολὰς ψυχρότητος*, quae ante creationem mundi,

---

[1]) Extrema tantum exhibeo (in superioribus nimirum inserta sunt excerpta ex Herodoto I 131 et ex Athenaeo XIII p. 600ab.). *ἔτι δὲ πρὸς τούτοις, ὥσπερ Οὐρανὸς κατὰ τὴν ἔνδοσιν τοῦ γονίμου τῇ Γῇ συναπτόμενος ὅμως κατὰ τὸ ἄνω καὶ κάτω διίσταται εἰς ἀεί, καὶ αὖ πάλιν καθάπερ Ἥρα καὶ Ζεύς, ἀὴρ δηλαδὴ καὶ αἰθήρ, κατὰ τὴν ποιότητα τῆς θερμότητος συζευγνύμενοι καθ' ἑτέραν ποιότητα διασπῶσι τὸ φίλιον καὶ ἀλλήλων διίστανται, κατὰ τὴν ὑγρότητα δηλαδή, ἣν ὁ ἀὴρ ἔχει, καὶ κατὰ ξηρότητα, ᾗ συνουσίωται τῷ πυρί, οὕτω καὶ ἡ ἀλληγορουμένη Τηθὺς αὕτη καὶ ὁ Ὠκεανὸς κατὰ μὲν ψυχρότητα συνδυάζονται ὡς οἷα ἐν ἀνθρωπίνῃ τινὶ συζυγίᾳ. καθότι δὲ ξηρὰ μὲν ἡ γῆ, ὑγρὸν δὲ τὸ ὕδωρ, διίστανται καὶ ἐχθρὰ νοοῦσιν ἀλλήλοις, μῖσος ὥσπερ αἰώνιον τοῦτο φυλάσσοντες κτλ.*

[2]) *Τιτᾶνας δὲ ἡ ἀλληγορία νοεῖ τὰ ἐν ἀέρι συμπτώματα πανταχοῦ γῆς τιταινόμενα· διὸ καὶ τῷ Κρόνῳ φιλίως οἱ τοιοῦτοι Τιτᾶνες ἔχειν λέγονται, ψυχρῷ καὶ αὐτῷ ὄντι κατὰ τοὺς ἀποτελεσματικούς. τὰ τοιαῦτα δὲ πάθη πρὶν μὲν εὐτάκτως*

cum confusa fuerint et commixta rerum semina secundum Anaxagoram, exsuperaverint, dum victae tandem sint a Iove, qui vel sol vel aether sit intellegendus, et in locum subterraneum coniectae, ubi regnet aer frigidissimus; nam frigidam Saturni vim astrologorum quoque opinione comprobari. contra Typhonem accipiendum esse abundantem vim caloris, quae et ipsa mundo perniciosa sit. non male huiusmodi quadrare frigoris et caloris pugnam in rationem eius operis, quod restituendum nobis proposuimus, reapse patet; sed fortasse scrupulum cuipiam iniciet, quod non absimilis eiusdem fere fabulae explanatio invenitur apud Iohannem Diaconum Galenum, qui in commentario Theogoniae Hesiodeae ad v. 459 *Κρόνον* ait significare *σκότος*, Rheam materiam primigeniam, ex qua procreata sint elementa, devorari vero deos a Saturno, quia caligine tamquam oppressa et confusa fuerint rerum discrimina secundum Anaxagoram (*ἡνίκα δὴ ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν*), priusquam *ἐνεργείᾳ* comparuerit mundus[1]). his consideratis facile conicias Eustathianam illam allegoriam sumptam esse ex commentario Hesiodeo, cum praesertim non ignotum fuisse Diaconum Eustathio ex Eustathii loco ad Il. p. 989 non improbabiliter con-

---

ἔχειν τὸν κόσμον, ὁπηνίκα 'ὁμοῦ ἦν πάντα χρήματα' (Anaxagorae fr. 1), *ἀτάκτως ἐπεπόλαζον ὡς εἰκὸς ἄνω καὶ συχνὰς ἐποίουν φθοράς, καὶ τῷ Κρόνῳ ἀμφ' αὐτὸν ὄντες συνεβάλλοντο φθείρειν τὰ ἐξ αὐτοῦ, ὃν ὁ μῦθός φησι τεκνοφαγεῖν. ἐπεὶ δὲ κόσμος ὁ κόσμος ἐγένετο καὶ διεκρίθη τὰ πάντα καὶ ἐτάχθησαν ὧραι καὶ εὐκόσμως εἶχε τὰ ὑπὲρ γῆν, τότε δὴ καὶ οἱ ῥηθέντες Τιτᾶνες ἐξηλάθησαν ὑπὸ Διὸς ἤγουν ὑπὸ ἡλίου τε καὶ αἰθέρος, καὶ οὐκέτι διηνεκῶς ἄνω τιταίνονται, στενοχωροῦνται δέ που κάτω καὶ ὑπόγειον ἔχουσι χώραν, ὅπου καὶ ὁ Τάρταρος, ἀὴρ ἐκεῖνος ἀφώτιστος ἡλίῳ καὶ διὰ τοῦτο ψυχρότατος. διὸ καὶ ὑποταρτάριοι ἐπὶ κολάσει γενέσθαι σὺν αὐτῷ Κρόνῳ λέγονται, ὡς ἐκεῖ μὲν ἐν Ταρτάρῳ οὔσης ἀδιαδόχου ψυχρότητος, ἀφ' ἧς καὶ τὸ ταρταρίζειν ἄλλως ἡ ἰδιωτικὴ παραφθείρει γλῶσσα ἐπὶ τῶν ἄγαν ῥιγούντων, ἐνταῦθα δὲ εὐκόσμως ἐν ὥρᾳ τεταγμένῃ γινομένης καὶ αὐτῆς καὶ μάλιστα ἐν χειμερίῳ καιρῷ. καὶ οὕτω μὲν Κρόνος καὶ Τιτᾶνες ὑπερβολαὶ ψυχρότητος ἄκρατοι καὶ ἄτακτοι τῶν ἄνω γεγόνασιν ὑπερόριοι. εἰ δέ τις εἴπῃ, ὡς ἐχρῆν τὸν μῦθον καὶ τῆς ἀντιθέτου μνησθῆναι ἄκρας θερμότητος καὶ κολάσαι καὶ αὐτὴν καθὰ καὶ τὸν ψυχρὸν Κρόνον, ἴστω ὅτι ποεῖ καὶ τοῦτο ὁ μῦθος ἐν ἄλλοις, ὅτε τὰ κατὰ τὸν πυρόεντα Τυφῶνα λαλεῖ, περὶ οὗ καὶ ἡ Βοιωτία περιέχει τινά* (B 782; cf. Eust. p. 345).

[1]) Galeno falso adscribitur allegoria versuum Δ 1ss. apud Flach. Gloss. u. Schol. zur Hes. Theog. p. 420. ratio explicandi Pselli est, quem de isdem versibus disputasse Tzetzes tradit in Exeg. Iliadis p. 4, 25 Bekker. et sequitur in Flachii codice alia allegoria ipsa quoque Galeni nomine inscripta, quam revera Pselli esse aliunde constat.

iecerit Muetzellius (De emendatione Theogoniae Hesiodeae 1833); nisi communem quendam fontem ab utroque delibatum esse sumere mavis (cf. Krumbacher Byz. Lit.[2] p. 557). praeter scholia enim Iohanni commentarium allegoricum antiquum praesto fuisse cum ex aliis mihi signis constat tum ex Pseudo-Clementis Hom. VI, 13. Recogn. X, 31 Migne t. I. nec non Athenagorae huc facere videtur locus Apol. cap. 22 ubi idem commemoratur Saturni interpretamentum, quod ab Iohanne nostro fusius explicatur. sed de illo quidem commentario refingendo si vellem disserere, fines mihi propositos transgrederer. ad Eustathium autem ut reveniam, quamquam cohaerere eius interpretationem cum Iohannis infitias non eo, tamen hanc similitudinem non credo eo valere, ut descripta altera ex altera videatur. deest enim apud Diaconum cum Tartari descriptio Eustathiana tum conexus ille rerum, quo apud Eustathium cum Titanum allegoria Iovis et Iunonis nuptiae coniunguntur p. 986, 60 ad v. Ξ 294. ubi idcirco Eustathius illos olim clam parentibus videri concubuisse narrat, quia ante creationem mundi nondum *ἐνεργείᾳ* sed *δυνάμει* inter se coniuncta erant elementa aetheris et aeris. quae coniunctio post Titanes superatos, hoc est, postquam certa lege ordo mundi constitutus est, in clara demum luce omnibus comparuit:

Ὅτι δὲ ἡ τῶν στοιχείων θέσις ἀέρος τε καὶ τοῦ ἀνωτέρω αἰθέρος τοῖς τοιούτοις λόγοις ἐμφαίνεται καὶ ὡς λεληθότως ἐξ ἀναλόγου τινὸς γάμος· τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν συναφείᾳ ἐμφαντάζεται, πολλαχοῦ δεδήλωται. ἄλλως δέ γε τὸ μὴ ἀναφανδὸν τούτους εἰς εὐνὴν φοιτᾶν τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ 'φίλους λήθοντε τοκῆας' (Ξ 296) αἴνιγμά ἐστι τοῦ καὶ πριν ἢ εὐκόσμως διακεκρίσθαι τὰ στοιχεῖα καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν λαχεῖν οὕτω [μὲν] προῳκειῶσθαι τὸν Δία τῇ Ἥρᾳ [δυνάμει μέντοι ὡς τὰ πολλά, ὅπερ ὁ μῦθος λήθην καλεῖ ὡς οἷον ἐπίκρυψίν τινα καὶ κλοπήν] ὡς ὕστερον ἔσχον κατὰ τρύσιν ταχθέντα ἤγουν τοῦ τὴν μὲν ὑποκεῖσθαι, τὸν δὲ ὑπερκεῖσθαι. μετὰ γάρ τοι τὴν εὐκοσμίαν καὶ τὴν ταρτάρωσιν τῶν ἠλληγορημένων Τιτάνων φανερὰ ἡ ὁμιλία καὶ ἐμφανῶς ἐναργὴς ἡ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥραι κτλ.

Vides in his quoque ea quae uncis seclusi verba ad Iohannem proxime accedere. sed accuratius considerata enuntiati Eustathiani forma probabilissimum mihi videtur ab ipso Eustathio illa verba eis, quae ex commentario in Iliadem excerpserat, aspersa esse ex Diacono.

neque aliter de Anaxagorae mentione praecedenti allegoriae interposita mihi videtur iudicandum. nemo enim illam non videt optime quidem coniungi cum ea, quam habet Diaconus, Saturni allegoria, pessime contra cum ea, quam Eustathius habet de Titanibus. nam ubi nihildum distinctum discretumque erat, quem tandem omnino ista frigoris abundantia poterat habere locum?

De Typhone vero quae ad alteram rhapsodiam illustrandam afferuntur ab Eustathio p. 345, 36 ad B 782, num haec quoque illi de quo agimus operi sint adscribenda, in dubio relinquo. possunt enim haec quidem manasse ex commentario Hesiodeo. mirum saltem in modum congruunt cum Tzetzae scholio in Lycophr. v. 177 p. 87 Scheer.

Iam ad reliquas Eustathii allegorias antequam accedam, non alienum erit cum Crameri An. Par. III p. 109, 28 comparare ignoti auctoris in Hesiodi Theogoniam commentarium v. 116 p. 376—7 Flach:

Exeg. Theog. *τοῦ γὰρ ἀέρος θερμοῦ καὶ ὑγροῦ ὄντος τὸ ὕδωρ συμβαίνει μετέχειν τῆς τοῦ ἀέρος ὑγρότητος πρὸς τῷ καὶ ψυχρὸν εἶναι· πάλιν τοῦ ὕδατος ὄντος ψυχροῦ συμβαίνει τὴν γῆν ψυχρὰν εἶναι πρὸς τῷ καὶ ξηρὰν τυγχάνειν, ὡσαύτως καὶ τὸ ὕδωρ πρὸς τῷ εἶναι θερμὸν καὶ ξηρόν ἐστι. καὶ οὕτως ἀλλήλοις εἰσὶ συνηνωμένα καὶ τῆς ἀλλήλων ποιότητος συμμετέχοντα. καὶ τοῦτό ἐστι διόπερ καὶ Ὅμηρος παρεισάγει τὸν Δία λέγοντα ὀργιζόμενον τοῖς θεοῖς τὸ ‘σειρὴν χρυσείην ἐξ οὐρανόθεν κρεμάσαντες’* (*θ* 19). *ἐὰν γὰρ ἡ τάξις καὶ ἡ κοινωνία τῶν στοιχείων ἡ πρὸς ἄλληλα διαλυθῇ, ἤδη καὶ τὸ πᾶν καταλέλυται.*

An. Par. *ἡ δὲ διηνεκὴς φιλία Διὸς καὶ Ἥρας ἤτοι ἀέρος καὶ αἰθέρος κατὰ τὸ ἀδελφοὺς εἶναι καὶ συνευνάζεσθαι ἄμφω, ὁμοίως καὶ ἡ διηνεκὴς αὐτῶν ἔχθρα κατὰ τὸ ἀεὶ ⟨. . .⟩ ἐν ἀθανάτοις θεοῖς μὲν οἰκεῖ αὕτη ἐστὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων, πυρὸς ἀέρος ὕδατος γῆς. ἡ μὲν γῆ ξηρὰ καὶ ψυχρά, τὸ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, ὁ ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμός, τὸ δὲ πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν. τὸ μὲν οὖν πῦρ διὰ τοῦ θερμοῦ κοινωνεῖ τῷ ἀέρι ὡς ὑγρῷ καὶ ψυχρῷ, τὸ δὲ ὕδωρ διὰ τοῦ ψυχροῦ κοινωνεῖ τῇ γῇ ὡς ψυχρᾷ καὶ ὑγρᾷ. καὶ οὕτω μία συνέχεια ἁπάντων γίνεται διὰ τῶν μέσων καὶ τῶν ἄκρων ἀλλήλοις συνδουμένων, ἣν καὶ σειρὰν χρυσῆν ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Ὅμηρος ὀνομάζει* (*θ* 19).

Consensus manifestus est. nec tamen descriptus esse alter locus ex altero videtur; immo communem inter utrumque intercessisse fontem cum reapse verisimile videatur, tum clarissime demonstrat tertius qui vocandus est in comparationem locus Eustathianus p. 695, 1 ss. (Θ 19): *χρυσῆν δὲ σειρὰν οἱ μέν φασι τὴν δίκην ἁλύσεως ἐπιπλοκὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων κατὰ τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας, λεγομένην χρυσῆν διὰ τὸ φύσει πολυτίμητον καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου ἐν αὐτοῖς χρυσαύγειαν, ἧς δὴ ἐπιπλοκῆς μεταποιηθείσης ποτὲ ἄνω κάτω, φασί, γενήσεται τὸ πᾶν μεταστοιχειωθέν, ἢ μεγάλῳ χειμῶνι ἄνωθεν ἐκ Διὸς ἐν κατακλυσμῷ καὶ ἐξυδατώσει ἢ μεγάλῳ θέρει κατὰ ἐκπύρωσιν.* communis horum excerptorum fons quis fuerit, non dubii haerebimus, cum repetitam usque ad fastidium hanc rationem explicandi invenerimus in illo ipso fonte, de quo quaerimus.

Adhaerent autem huic, quam modo attuli, explanationi aliae quatuor, quas minime credendus est Eustathius e diversis libris corrasisse. sunt autem hae: *οἱ δὲ χρυσῆν νοοῦσι σειρὰν τὰς τοῦ αἰῶνος ἡμέρας, αἳ χρυσῷ οἷον κέκρανται τῇ τοῦ ἡλίου λαμπρότητι καὶ ἁλύσεως δίκην ἀλλήλων ἐξήρτηνται, τὸν καθ' ἡμᾶς βίον συνδέουσαι, ληψόμεναί ποτε πέρας καὶ αὐταὶ καὶ τὸ πᾶν ἀναστοιχειώσουσαι, τοῦ Διὸς μένοντος ἀπαθοῦς, ὃν ψυχὴν φασι τοῦ παντὸς οἱ παλαιοί. Πλάτων δὲ αὐτὸν τὸν ἥλιον χρυσέαν λέγει σειράν* (Theaet. p. 153 C), *αὐτῷ γὰρ ἐκδεδέσθαι τὸ πᾶν. ἕτεροι δὲ τοὺς κύκλους τῶν πλανωμένων νοοῦσι χρυσέαν σειράν, ὧν ἀνωτάτω μὲν ὁ τοῦ Κρόνου, πρόσγειος δὲ ὁ τῆς σελήνης, ἐν οἷς κύκλοις ἄλλοτε ἄλλως τῶν πλανήτων συνιόντων πολλαὶ περὶ τὸ πᾶν γίνονται μεταβολαί* [1]). *οἱ δὲ Στωικοὶ τὴν Διὸς ἀπειλὴν εἰς μόνην ἀλληγοροῦσιν ἐκπύρωσιν. ἐπεὶ γὰρ Ζεὺς μὲν ὁ αἰθήρ, χρυσῆ δέ, φασί, σειρὰ ὁ ἥλιος, εἰς ὃν κάτωθεν ὥσπερ εἰς καρδίαν ἀποχεῖται ἀναδιδομένη ἡ τῶν ὑγρῶν ἀναθυμίασις, ὅταν χρόνῳ ποτὲ ἀνελκομένη δι' ἀναθυμιάσεως, ὡς εἰκός, ἡ θάλασσα ἐπιλίπῃ, τότε δὴ τὸ πῦρ τροφῆς ἐφιέμενον ἀνελκύσει τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς γῆς ὑγρὰ καὶ*

---

[1]) Cum hac interpretatione cf. Heracl. c. 53: *ἐνίοις μὲν οὖν ἀρέσκει τὴν τῶν ἑπτὰ πλανήτων ἀστέρων ἐν ἑνὶ ζῳδίῳ σύνοδον ὑφ' Ὁμήρου διὰ τούτων διελεγχθῆναι· φθορὰ δὲ παντελής, ὅταν τοῦτο γένηται κτλ.* de physica ratione vide Sen. nat. quaest. III, 29. quam enim dicit Seneca in Cancri aut in Capricorni signo ductam per stellarum orbes rectam lineam, hanc in mente habuisse is videtur, qui catenam auream in culmine Olympi religatam pro sideribus errantibus accepit.

λύσει καὶ αὐτὴν τὴν γῆν. καὶ ὁ μὲν Ζεὺς οὐ καθελκυσθήσεται, τὰ δὲ κάτω μετέωρα γενή⟨σε⟩ται τοῦ πυρὸς κατισχύσαντος[1]).

Hasce allegorias sic coniunctas ipsum iam Eustathium in exemplo suo invenisse hac potissimum ratione mihi comprobatur: magnam quandam inter hunc et illum locum, a quo disserendi cepimus initium, intercedere similitudinem nemo negabit. utrubique enim plures simul eiusdem fabulae solutiones proponuntur, quarum utrubique primam saltem satis certa, puto, ratiocinatione illi operi tribuimus; ex ceteris utroque loco una saltem reperitur, quae cum altera quodammodo esse cognata videatur. nempe Aegaeonis interpretamentum, quo pro aevo is accipitur, cum hoc ipso loco, quo catenam auream significare item aevum edocemur, tanto opere concordat, ut eundem apparere fontem valde fiat verisimile[2]).

Postquam tam multa iam illius commentarii fragmenta nobis occurrerunt, pronum est ad coniectandum ne deorum quidem pugnam, quae quidem et apud Heraclitum c. 52—58 et Plutarchum pers. c. 102 copiosiore interpretatione digna habeatur, in fusissimo vastissimoque illo opere fuisse silentio praetermissam. atque ut hac quoque in quaestione a testatis quasi et indubitatis fragmentis proficiscamur, primum quidem comparemus, quae de Iove pugnae spectatore disseruntur p. 1242, 48 ss. (*Φ* 389): *κατὰ δὲ ἀλληγορίαν αἰνίττεσθαί φασι τὸν τοιοῦτον λόγον τὸ παρὰ τοῖς φυσικοῖς λεγόμενον νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν τὴν αὐτῷ ἀντικειμένην, χαίρειν δὲ τὸν Δία τῷ νείκει, διότι λύει τὸν σφαῖρον καὶ γίνεται οὕτω τὸ νεῖκος γενέσεως αἴτιον. καὶ*

---

1) Cf. Hermipp. ed. Kroll p. 18: *τὴν δὲ καρδίαν ἐπέχειν τὸν τοῦ Ἡλίου (ἀστέρα), ἥτις ἐστὶ πηγὴ καὶ ῥίζα τοῦ αἵματος.* Bouché-Leclerq, L'astrologie Grecque p. 77, 1. Plut. de fac. in orbe lun. p. 928, B: *ἥλιος δὲ καρδίας ἔχων δύναμιν ὥσπερ αἷμα καὶ πνεῦμα διαπέμπει καὶ διασκεδάννυσιν ἐξ ἑαυτοῦ θερμότητα καὶ φῶς.*

2) *Ἄλλοι δὲ τῇ τοῦ Ζηνοδότου γραφῇ στοιχοῦντες τῇ λεγούσῃ: 'Ἥρη τε καὶ Ποσειδάων καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων', καὶ Ἥραν μὲν καὶ Ποσειδῶνα καὶ Ἀπόλλωνα συνήθως ἀέρα νοήσαντες καὶ ὕδωρ καὶ ἥλιον, εἶτα δὴ τὸν Αἰγαίωνα εἰς αἰῶνα τινὰ καὶ χρόνον ἀλληγοροῦντες, ἑκατόγχειρον δὲ τὴν ἐν τῷ αἰῶνι τῶν ἔργων πολυχειρίαν νοοῦντες, τὸν δὲ Δία ἤτοι Ζῆνα εἰς τὸ ζῆν ἐκλαμβάνοντες, συμβιβάζουσιν οὕτως τὸν μῦθον, ὅτι κίνδυνος ἦν μὴ ζῆν τοὺς περὶ γῆν, ἀλλὰ ἀπολέσθαι τὸν ζωτικὸν Δία συνδεθέντα ὥσπερ τῇ τῆς στοιχειακῆς ὕλης ἀταξίᾳ, εἰ μὴ φυσική τις θέσις ἦν τοῖς στοιχείοις καὶ αἰὼν ἤτοι χρόνος παρήχθη καὶ χειρῶν ἐργασία ἐπετηδεύθη καὶ κίνησις ἡλίου ἐκολάσθη τῇ κινήσεως ἀντιστρόφῳ φορᾷ.*

ἄλλως δε, ἐπεὶ ἐξ ἐναντίων ποιοτήτων ἡ τοῦ παντὸς συνέστηκεν ἁρμονία, χαίρει καὶ οὕτω τῇ θείᾳ μάχῃ ὁ Ζεύς. δῆλον δὲ ὅτι τῶν στοιχείων ἕκαστον ἐκ ποιοτήτων δυάδος συνεστὼς τῇ μιᾷ μὲν συνέχεται, θατέρᾳ δὲ διέστηκεν κτλ. — οὕτως ἀγαθὴ τοῖς τοιούτοις ἡ Ἔρις· διὸ καὶ ὁ Ζεύς, ὁ τοῦ παντὸς εἴτε νοῦς εἴτε ψυχὴ καθ' Ἕλληνας, ἐπ' αὐτῇ χαίρων πεποίηται. harum interpretationum alteram ad commentarium illum allegoricum referre post ea, quae supra disputavimus, non dubitabis. cum hac vero prior illa est tam arto vinculo coniuncta, ut haud facile quisquam eas e diversis fontibus manasse ad Eustathium sit opinaturus.

Iam vero a duobus his excerptis secernenda non videntur ea, quae p. 1196, 36 (*Υ* 67) de deorum singulorum certaminibus prolixa sane et diffusa argumentatione explicantur[1]. quae ne quis forte credat aut ex Heraclito, cuius tamen perexigua est apud Eustathium auctoritas, aut a Porphyrio derivata esse, quanta inter haec et cetera excerpta partim supra iam allata partim afferenda etiam intercedat similitudo, singulis exemplis demonstrabo.

Atque primum quidem memoratu dignum est, quod *δρᾶσις δραστικός* vocabula utrimque ad eandem rem significandam adhibentur: p. 1197, 5 ss. *οὐχ οὕτω γὰρ ἡ σελήνη δραστικὴ περὶ τὸν ἀέρα, ὡς καὶ ἡ κλῆσις παραδηλοῖ ἀερότεμις . . . καὶ μυρία πάσχει καὶ τῆς ἀερίας δράσεως ἥττηται.* — p. 1197, 17 ss. ad v. 73. *ἐν οἷς καραδοκητέον, ὡς Ἥφαιστος, θερμότης ζέουσα, τῷ τοῦ Ξάνθου ὑγρῷ ἐμπεσὼν ἐν τοῖς ἑξῆς κατὰ φυσικὴν ἀλληγορίαν μεγάλην δείξει δρᾶσιν ἐγγινομένην ἐκ πυρὸς ἢ πυρώδους τινὸς τῇ ὑγρότητι.* concinunt quae afferuntur p. 150, 40 *αἰθὴρ δὲ ὁ Ζεύς, δραστικὸν τοῦτο στοιχεῖον.* p. 151, 1 (cf. p. 38) *τῷ δὲ Διὶ ὡς δραστηριωτέρῳ κτλ.* p. 1149 ad *Σ* v. 394 (cf. p. 39) *λέγοι δ' ἂν Ἥφαιστος ἀλληγορικῶς τὴν θαλαττίαν Θέτιν δεινὴν μὲν αὐτῷ ὡς πυρὶ διὰ τὸ κατ' αὐτὴν δραστικὸν καὶ οἷον φοβερόν, σβεστικὸν γὰρ πυρὸς τὸ καθ' ὕδωρ ὑγρόν, αἰδοίην δὲ διὰ τὸ αὖθίς ποτε χρηστὸν τῷ πυρὶ ἐξ ὑγρότητος, δι' ἧς πολλαί τε ὗλαι πυρὶ τῷ κάτω χρήσιμοι φύονται.*

His quae proxime apposui verbis simul alterum quod eram propositurus argumentum continetur. quod est enim dictum in illis de vocabuli *αἰδοῖος* significatione allegorica, hoc proxime accedit ad

---

[1]) Haec allegoria ab Eustathio ita est disposita, ut pars ad v. *Υ* 67, pars ad *Φ* 341 p. 1239, pars etiam ad *Φ* 498 p. 1249, 1 sit adscripta.

pugnae deorum interpretationem p. 1196, 50ss.: *καλῶς γὰρ ἂν αἰδοῖτο ὁ Ἀπόλλων ἥλιος τὸν Ποσειδῶνα, εἴ γε κατά τινας τῶν λήρων φυσικῶν τροφεῖα τῷ Ποσειδῶνι ὀφείλει, ὡς ἐκ τῆς κάτωθεν ἀναπεμπομένης ὑγρότητος καὶ αὐτός, καθὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀστέρων, τροφὴν ἕλκων καὶ οὕτω συνιστάμενος.* porro mira ista et absurda ratio, qua *τροφή* vocabulum significare maris evaporationem creditur, recurrit in Vulcani allegoria, de qua supra egi p. 40. verba haec sunt: *τὸ δὲ τὴν Ἥραν ἐν δόμοις ὑπὸ Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἐκτραφῆναι τὰς ἐκεῖθεν αἰνίττεται ἀναθυμιάσεις, αἳ καὶ αὐταὶ συμβάλλονταί τι τῷ ἀέρι, γεννηθέντι μὲν καθάπαξ ὑπὸ τῆς Ῥέας ἤγουν ὑπὸ τῆς ἀρχεγόνου ὕλης, τῆς φερωνύμως ῥευστῆς, συγκροτουμένῳ δὲ ὡς ἑκάστοτε καὶ οἷον τρεφομένῳ ταῖς τοιαύταις ἀναθυμιάσεσι. διὸ καὶ τροφεῖα ὥσπερ ἡ Ἥρα ὀφείλει τῷ Ὠκεανῷ καὶ τῇ Τηθύϊ καὶ διὰ τοῦτο θέλει ἀνταποδοῦναι χάριτας.* certe quod utroque loco miro admodum consensu *τρέφεσθαι* vocabulum eandem ac *συνίστασθαι* vel *συγκροτεῖσθαι* explicatur vim habere, casu factum esse nequit. quid quod tertius quoque generis eiusdem locus exstat p. 1339, 14ss. Ω 60: *θρέψε δὲ τὴν Θέτιν ἡ Ἥρα λέγει μυθικῶς μὲν χάριν σεμνότητος κατά τι ἔθος βιωτικόν, κατὰ ἀλληγορίαν δέ, ὡς τῆς Θέτιδος καὶ εἰς ἀτμίδα νοουμένης, ἥτις κουφιζομένη πρὸς ἀέρα τρέφεται, ὅ ἐστι πήγνυται καὶ πυκνοῦται καὶ οὕτω συνίσταται.* [sequitur excerptum Herodiani]. *τῷ δὲ τοιούτῳ τρέφειν καὶ τρέφεσθαι ἀκολούθως καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἡ Ἶρις ἄγγελος τῇ Θέτιδι πέμπεται, συνεστηκυίαις γὰρ ἀτμίσι καὶ ἤδη πεπυκνωμέναις εἰς σταγόνας ἡ κατὰ οὐρανὸν Ἶρις φαίνεται ἀγγέλλουσα ὑετόν.* sed est alio quoque nomine hic locus memorabilis: videtur enim ex eodem fonte ductus esse, unde ea, quae de Thetide in evaporationis significationem accipienda dicta vidimus p. 1150, 1ss. ad v. Σ 394 (cf. p. 39): *καὶ ἄλλως δὲ Θέτις ἡ ἐκ γῆς ξηρὰ καὶ ὑγρὰ ἀναθυμίασις· καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ θέσιν ἔχει τινὰ καὶ ἄνω θέει καὶ εἰς εὖρος τοῦ ἀέρος διανέμεται. διὸ καὶ θυγάτηρ ἡ Εὐρυνόμη Ὠκεανοῦ διὰ τὸ ὑγρὸν τῶν ἀτμίδων, ἐξ ὧν οὐδέποτε ἂν ἐπιλείψῃ τοιοῦτος γινόμενος Ἥφαιστος ἀλλ' εἰς ἀεὶ ἔσται περισωζόμενος κτλ.* patet hinc ne Iridi quidem allegoretam illum pepercisse, sed huic quoque miram suam et perversam interpretationem obtrusisse. neque is habendus est, qui quod ad unum locum explicandum exposuerit, hoc idem repetendi occasione aliis oblata in rhapsodiis silentio praetermiserit. non igitur dubi-

tandum est, quin ab eodem illo sumpserit Eustathius eam quoque quam p. 1296 ad Ψ 198 proponit interpretationem Iridis huiusce modi: p. 1296: *ἡ δὲ ἀλληγορία κἀνταῦθα Ἶριν νοοῦσα τὸ φυσικὸν ἐν ἀέρι πάθος τοῦ καλουμένου τόξου λέγει οὐ μόνον ὑετῶν καὶ πολέμων, ἀλλὰ καὶ ἀνέμων εἶναι σημαντικὴν τὴν κατὰ τὸν ἀέρα φανταζομένην Ἶριν, καὶ ᾠκειῶσθαι*[1]) *κατὰ τοῦτο ἀνέμοις, οἳ καὶ ἀναΐσσουσιν ἐπ' αὐτῇ κτλ.* — ad v. 200 *τὸ δὲ παρὰ Ζεφύρῳ τοὺς ἀνέμους πάντας λαχεῖν εἶναι οὔτε μῦθον ἰδιαίτατον ἔχει οὔτε βαθεῖαν ἀλληγορίαν, ἀλλ' ἢ μόνον ἔνδειξιν τοῦ εἰς ἓν δύνασθαι τοὺς ἀνέμους ἥκειν τῇ κατ' οὐσίαν οἰκειότητι. πάντες γὰρ ὑγρὸν ἀέντες εἰσὶ κατὰ τὴν ποίησιν καὶ ἐξ ἀναθυμιάσεως, τῆς ξηροτέρας δηλαδή, ἧς χορηγὸς ἡ γῆ, διὸ καὶ λίθεος αὐτοῖς ὁ βηλὸς εἰς αἴνιγμα τῆς γῆς κτλ.* ab his denique explanationibus propter rationis allegoricae similitudinem seiungi nequeunt quae exstant p. 1005, 47, Ο 54: *ἐν δὲ τούτοις τέως μὲν σημείωσαι, ὡς ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἶρις καὶ ὁ Ἀπόλλων Ἥλιος καὶ ὁ Ποσειδῶν τὸ Ὁμηρικὸν τοῦτο κοινοῦνται χωρίον διὰ τὸ ἀλλήλοις οἰκειοῦσθαί πως κατὰ λόγον ἀλληγορίας. Ἶρις γὰρ οὐκ ἂν εἰ μὴ περὶ τὸν ἀνωτάτω τόπον γένοιτο ἄν, ὅς λάχος τῷ Διὶ μετ' ὀλίγα λεχθήσεται. διὰ δὲ τοῦτο καὶ περὶ τὴν Ἥραν, ἥ ἐστιν ἀήρ· οὐδ' ἂν δίχα Ποσειδῶνος, τοῦ καθ' ὕδωρ, οὐδὲ μὴν Ἀπόλλωνος ἡλίου ἐμφανθήσεται. ἀνακλωμένη γὰρ πρὸς ἥλιον ὄψις ὑγραῖς νοτίσιν ἐμφαντάζει τὴν Ἶριν ταῖς περὶ νέφος ἀέριον.*

Haec fere Eustathium mihi perlustranti occurrerunt, quae ad unum eundemque referenda esse commentarium allegoricum primo obtutu appareret. qui numerus num alia inquirendi via possit etiam adaugeri, mox videbimus. nunc interim tempus est, ut tandem aliquando ipsum operis auctorem a longinqua oblivione vindicemus.

Scimus usurpatum ab Eustathio esse opus quoddam allegoricum, quod sub nomine Demus philosophae aetate Byzantina circumferebatur. quo de opere qui primus egit H. Usenerus in Mus. Rhen. t. 28 p. 414 ss. veteris Sibyllae nomen a scriptore quarto saeculo non vetustiore censuit esse subditum quo vetustatis auctoritatisque speciem istis nugis conciliaret. quae sententia eo maxime commendatur, quod isdem temporibus eodem titulo inscripta ferebatur etiam ars grammatica, de qua Epistolographus apud Cramerum An. Ox. III

[1]) Cf. Ξ p. 986, 60. *προσῳκειῶσθαι τὸν Δία τῇ Ἥρᾳ.*

189, 20: *ὁρᾷς φιλοσοφωτάτη ψυχή, ὅπως γραμματικεύομαι πρὸς σὲ τὸν γραμματικώτατον . . . καὶ εἰ μή τισι μειρακιευόμενος ἔδοξα, τὰ Φημονόης ἄν σοι διεξῆλθον καὶ Δημοῦς τῆς γραμματικῆς, τῆς μὲν ἔπος εὑρούσης, τῆς δὲ τέχνας συγγραψαμένης.* quo accedit quod in Suidae codicibus quibusdam inter voc. *βαῦνος* et *βάψας* haec leguntur: *Βαρὼ καὶ Δημώ: ὀνόματα σοφῶν γυναικῶν.* praeterea s. v. *Δημώ: ὄνομα κύριον. ἐξένισεν ἡ Βαβὼ τὴν Δημώ.* ex quo sequi Usenero videbatur, ut inductae fuissent in commentario illo allegorico hae duae vetustissimae mulierculae de fabulis Homeri disputantes. reprobare Useneri coniecturam studuit Ludwichius, qui in libro, qui inscribitur „Festschrift für Ludwig Friedländer“ (1895) p. 296ss., et fragmenta diligenter enotavit et non esse fictum illud nomen a falsario quodam sed revera et vixisse hanc philosopham et commentarium allegoricum condidisse ex ipsius nominis haud raro apud veteres usu studuit comprobare. sed non substitit Ludwichius in hac coniectura, sed ipsius operis initium sibi detexisse visus est in codice Vindobonensi 49, quem cum scholia quaedam in Il. *A* continere allegorica videret, haec sub Demus nomine publici iuris fecit in Indice lect. Univers. Regimont. anni 1895. sed errasse hac in re virum doctissimum pro certo habeo, cum neque argumenta, quae adhibuit ille quidem e fortuita et levi fragmentorum similitudine petita, habeant ullam vim ad persuadendum et vel eo istam totam coniecturam cadere ad irritum necesse sit, quod una sed ea gravissima in re fragmenta Demus genuina discrepant ab illis scholiis. fragmentum enim copiosissimum, quo agitur de clipeo Achillis (Eust. p. 1154, 42ss.), licet valde ab Eustathio abbreviatum ac contractum sit, dilucide tamen etiamnunc demonstrat totam hanc Homeri narrationem illustratam fuisse una et perpetua interpretatione, qua ad certum ordinem et res divinae enarrarentur et humanae, quae essent per illam allegoriam a poeta illustratae. documento sunt Eustathii haec verba p. 1154, 61 (ad Σ 481): *καὶ τοιαῦτα εἰποῦσα ἡ σοφὴ ἀσπιδοποιὸς καὶ τὴν Ἡφαιστότευκτον καὶ καθ' ὕλην ἀσπίδα μετασκευάσασα νοερώτερον συμβιβάζει καὶ τὰ περὶ τῶν πόλεων καὶ ὅσα ἄλλα λέγει ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ἀσπιδοποιίᾳ, λέγουσα ὅτι πράξεις ἀνθρώπων πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ πρεπούσας, ὑφ' ὧν ὁ καθ' ἡμᾶς διοικεῖται βίος, ἀπαγγέλλει δι' αὐτῶν ὁ ποιητής, εἰσηγητὴς τῆς ἀρίστης γινόμενος πράξεως . . . καὶ ὅλως ἀποδείκνυσι πλατυτάτην τὴν ἀσπιδοποιίαν περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων*

εἶναι τῷ ποιητῇ διάλεξιν [1]). Vindobonensia contra scholia singulis ex interpretamentis undique corrasis futilissime conflata sunt nec ulla arte inter se conexa. porro Demo quidem bonae notae et antiqua exhibere interpretamenta non negabis, si perlegeris, quae mox sum expositurus, contra Vindobonensia ubi aliis cum scholiis concordant, nusquam his invenies esse uberiora. denique ne hoc quidem Ludwichii coniecturae favet, quod nusquam cum illis scholiis concordant Eustathiana; atqui ab Eustathio esse solo proficiscendum patet, quippe qui censendus sit pro more suo compilandi multo etiam plura quam adscripto nomine auctoris indicaverit e Demus opere in usum suum convertisse. item ab Eustathio solo nobis expectanda argumenta sunt, quibus de Useneri coniectura iudicemus. itaque cum longe plurimas de Eustathianis allegoriis ex uno eodemque opere desumptas esse supra demonstraverimus, videndum iam, num forte ipsa Demo sit illius operis habenda auctor.

Atque ut argumenta singula perpendamus, primum quidem vidimus *μεσολαβεῖν* vocabulum in illo commentario usurpatum inusitata quadam significatione, quae non multum videbatur abesse a voce *μεσιτεύειν*. quid? num casu tibi aut fortuito videtur factum esse, ut eandem significationem apud Demo quoque inveniamus in fragmento p. 1154, 42 Eust.: *αὐτίκα ἡ Δημὼ τὴν Ὁμηρικὴν ταύτην ὅλην ἀσπιδοποιίαν ἀνάγουσα τοιαῦτά φησιν· ὅτι Θέτις μὲν ἡ τὰ τοιαῦτα μεσολαβήσασα ἐπὶ τῆς τῶν ἐν τῇ κοσμογονείᾳ πραγμάτων θέσεως εἴληπται τῷ ποιητῇ!*

Alterum argumentum, nisi fallor, licet petere e vocabulorum *δρᾶσις δραστικός δραστήριος* vi ac significatione. pergit enim in fragmento illo Demo hunc in modun: *διὰ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς πνοῆς, ἣν ἐξανιεῖσιν, ὡς προεδηλώθη, αἱ φῦσαι, τὰ ποιητικὰ καὶ δραστήρια τῶν στοιχείων αἰνίττεται, ἀέρα και πῦρ.* quocum loco comparanda haec

[1]) Hinc efficitur a Demo Eustathiana etiam haec manasse p. 1156, 22 ad Σ 490: *ὅτι ἐφ᾽ ὅσον ἤθελεν ἐνδιατρίψας τοῖς θειοτέροις ἐκφραστικῶς ὁ ποιητὴς κατάγει τὸν λόγον ἐπὶ τὰ περὶ γῆν, καὶ πόλεις δύο τῇ ἀσπίδι ἐντυπωσάμενος τῇ μὲν μιᾷ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ ἐνθεωρεῖ, γάμον τε ἐκφράσει ἀγάλλων τὴν γραφὴν καὶ δικαστικῇ καθέδρᾳ, τὴν δὲ ἑτέραν πολεμουμένην ποιεῖ καὶ τὰ ἐκ πολιορκίας πάσχουσαν, τὰ τοῦ ἀνθρωπίνου κεφάλαια βίου ἐν τούτοις διαγραφόμενος.* item p. 1160, 60 ss. ad C 541. *ὅτι προθέμενος ὁ ποιητὴς τῇ τοῦ Ἀχιλλέως ἀσπίδι μετὰ τὰ θεῖα, οἷς βραχύ τι, ὡς ἐξῆν, ἐνδιέτριψε, καὶ τὰ κατὰ βίον καιριώτατα ἐπελθεῖν, καὶ δύο πόλεις ἐκθέμενος, ὁποῖαι προερρήθησαν, εἶτα μεταβαίνει ἐπὶ τὰ ἐξ ἀνάγκης ἀνθρώποις χρησιμώτατα κτλ.*

sunt: p. 150, 42 *αἰθὴρ δὲ ὁ Ζεύς, δραστικὸν τοῦτο στοιχεῖον.* p. 151, 1: *τῷ δὲ Διὶ ὡς δραστηριωτέρῳ κτλ.* et cetera, de quibus egi p. 16.

Tertium ut lucremur argumentum, inspiciamus iam oportet allegoriam ab Eustathio p. 1003, 8 ad v. *O* 19 propositam his verbis: *σημείωσαι δὲ ὅτι ὁ δεσμὸς τῆς Ἥρας ὁ ἀλληγορηθεὶς εἰς πλάτος τοῖς παλαιοῖς, τὴν ἄλυτον δηλοῖ τῶν στοιχείων συνάφειαν, ἧς τῶν ὡσανεὶ πόδων ἄκμονες οἷον ἀπῃώρηνται τὰ ὑπὸ τὸν ἀέρα βαρέα δύο στοιχεῖα, ὕδωρ, φασί, καὶ γῆ. περὶ δὲ τὰς χεῖρας πολυτελὴς δεσμὸς ἡ πρὸς τὸν αἰθέρα συνάφεια, καθαρὸν ὄντα καὶ ἀμιγῆ παθῶν, ἃ δὴ τὸν περὶ γῆν ἀέρα ἐπιθολοῖ τὸν λιμνάζοντα καὶ ἀμαυροῖ ὡς τὸ ἴωμα τὸν σίδηρον, ὃς ὕλη ἐστὶ τοῖς ἄκμοσι καὶ οὐκ ἀφίησιν εἶναι ἀνέφελον καὶ στιλπνὸν οἷα χρύσεον.* multo fusius hanc rationem et copiosius in Eustathii exemplo explicatam fuisse prodere videntur verba illa: *ὁ ἀλληγορηθεὶς εἰς πλάτος τοῖς παλαιοῖς.* unde vero derivata sit, si comparaveris, quemadmodum Iunonis currum Demo explicaverit, non dubitabis. scriptum enim sic est ab Eustathio p. 598, 41 ad v. *E* 729: *τοῦ δ' ἐξ ἀργύρεος ῥυμὸς πέλεν κτλ. αἰνίττεται δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ἀλληγορίαν τῆς Δημοῦς εἰς τὴν τοῦ ἀέρος φύσιν ὁ ποιητής, οὗ τὰ μὲν περὶ γῆν πεπάχυνται καὶ οὐ πολὺ μὲν ἔχουσι τὸ λαμπρόν, ὡς οὐδὲ ὁ χαλκὸς οὐδὲ ὁ σίδηρος, ἔχουσι δ' ὅμως καί τι φαεινὸν καὶ οἷον χρύσεον ἐξ ἡλίου, ᾧ ἀνάκειται ὁ χρυσός. τὰ δ' ἀνωτάτω καθαρώτατά εἰσι καὶ ἀρρύπαντα διὰ τὸ πάντη ἀνέφελον καὶ διὰ τοῦτο οἷον ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. οὕτω γὰρ καὶ ὁ χρυσὸς ἰοῦ ἀνεπίδεκτός ἐστι καὶ λαμπρός. διὸ καὶ ἄφθιτος καὶ καλὸς λέγεται καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἔργα καλά.* haec inter et illa superiora tanta intercedit similitudo, ut utrumque locum ex eadem provenisse officina non possit negari. constat igitur Eustathium, quamvis alia multa ei praesto essent interpretamenta, quibus vincula Iunonis posset explicare allegorice, cum quidem eundem locum et Heraclitus c. 40 pertractasset et Porphyrius ad *O* 18 et Cornutus p. 26, 12 ss. et Plutarchus pers. c. 97 — tamen horum quidem omnium adscivisse neminem. quodsi ceteris id genus locis Eustathianis omnibus evicimus subesse unum atque eundem fontem, quem tandem hunc fontem fuisse probabilius est quam eum, quem praelatum ab Eustathio ceteris omnibus videmus?

Illud quoque attendendum est, quod actum erat in fragmento quod modo attulimus de elementorum coniunctione, quae *συνάφεια* vocatur. de eadem enim re non solum in Crameri ecloga, quam supra

exhibuimus (*καὶ οὕτω μία συνέχεια ἁπάντων γίνεται διὰ τῶν μέσων καὶ τῶν ἄκρων ἀλλήλοις συνδουμένων* (sc. *τῶν στοιχείων*), *ἣν καὶ σειρὰν χρυσῆν ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Ὅμηρος ὀνομάζει* = Eust. p. 695, 1 ss.) agitur, sed etiam aliis illius commentarii locis; cf. p. 151, 3 — *οὐ μόνον τὴν ἐν τῇ θερμότητι εὔνοιαν καὶ οἷον συνάφειαν* . . . p. 986, 61: — *ὡς λεληθότως ἐξ ἀναλόγου τινὸς γάμος τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν συναφείᾳ* (sc. aeris et aetheris) *ἐμφαντάζεται*. atque adamasse Demo huiusmodi interpretationes comprobatur scholio BT ad *E* 722 (Ludw. l. l. p. 300): *τὸν τῆς Ἥρας δίφρον οὕτως ἡ Δημὼ φυσιολογεῖ . . . τὰ δὲ μετεωρότερα, τὸν ῥυμόν φημι, ἀργύρεον λέγει, τὸ δὲ πάντων ἀνωτέρω καὶ συνημμένον τῷ αἰθέρι χρύσεον ζυγόν, συνέζευκται γὰρ τούτῳ.*

Quintum argumentum inde est petendum, quod astrologorum more explicatum vidimus in illo opere Saturnum, quem eodem modo etiam Demo explicasse testis est Eustathius p. 719, 44 ad *Θ* 383: *Ἥρη πρέσβα θεά, θυγάτηρ μεγάλοιο Κρόνοιο: καλεῖ δὲ καὶ τὸν Κρόνον συνήθως ἐν τούτοις μέγαν ὁ ποιητής . . . καὶ Ζεὺς δὲ οὕτω μέγας, εἰ καὶ ἡ Δημὼ τῷ Κρόνῳ τὸ μεγαλεῖον ἀποκληροῖ διὰ τὸ τοῦ ἀστέρος μέγεθος.* neque aliter videtur accipiendum esse schol. ad *B* 205 (fr. 2 Ludw.): *ἀγκυλομήτης ὁ Κρόνος . . . ὁ τὰ ἀγκύλα καὶ δυσχερῆ πράγματα τῇ μήτι περιλαμβάνων, κορόνους τις ὢν καὶ τέλειος νοῦς, ὥς φησιν ἡ Δημώ.* etenim haec quoque ad rationem astrologicam spectare facile concedes, si inspexeris Hermippum II c. 3, 24 p. 37 Kroll: *τὸν μὲν οὖν τοῦ Κρόνου ἔφαμεν τὸ πλέον ἔχειν ἐν τῷ ψυχρῷ. οὗτος δὲ ὅτι „τὸ καθαρὸν καὶ ἀκήρατον σημαίνει τοῦ νοῦ“* (Plat. Crat. 396 b), *καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δῆλον καθίσταται.*

Illud quoque non praetermittendum est, quod ad ea quae de curru Iunonis narrat Demo apud Eust. p. 598, 41 ss., proxime accedunt, quae de Iovis curru disputantur ab Eustathio p. 697, 9 (ad v. *Θ* 41):

Demo fr. 6: *ἔχουσι δ' ὅμως καί τι φαεινὸν καὶ οἷον χρύσεον ἐξ ἡλίου, ᾧ ἀνάκειται ὁ χρυσός.*	*Ἰστέον δὲ ὅτι οἱ ἐκ τῶν μαθημάτων ἀνήκειν φασὶν ἡλίῳ τὸν χρυσόν, ὡς τῇ σελήνῃ ἄργυρον, Κρόνῳ δὲ μόλυβδον καὶ ἄλλῳ τῶν πλανωμένων ἕτερόν τι τῶν μετάλλων. διὸ χαίρειν χρυσῷ λέγεται καὶ ὁ Ζεύς, καθότι καὶ εἰς ἥλιον ἀλληγορεῖταί ποτε κατὰ τὸν εἰπόντα· ὁ μὲν δὴ μέγας ἐν*

τὰ δ' ἀνωτάτω καθαρώτατά εἰσι καὶ ἀρρύπαντα διὰ τὸ πάντη ἀνέφελον καὶ διὰ τοῦτο οἷον ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. — fr. 4. χάλκεον μὲν κέραμον τὸν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ χάλκεον καλούμενον οὐρανόν.

οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων (Plat. Phaedr. p. 246 E). καὶ μὴν εἰ καὶ εἰς αἰθέρα ὁ Ζεὺς ἀλληγορεῖται, ἁρμόττει αὐτῷ διὰ τὸ πυρῶδες εἴτουν πυροειδὲς καὶ οὕτω λαμπρὸν ὁ χρυσός . . . ἐὰν δὲ καὶ εἰς οὐρανὸν ὁ Ζεὺς μεταλαμβάνηταί ποτε, ᾠκείωται καὶ οὕτως αὐτῷ ὁ χρυσός, ὀρθῶς μὲν διὰ τὸ ἀνέφελον αὐτοῦ καὶ ἀληθῶς αἴθριον, εἰ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον χάλκεος λέγεται.

Hae rursus cum explanatione velim conferas fragmentum, de quo egi p. 44 — Eust. p. 695, 1ss. ad Θ 19: *χρυσῆν δὲ σειρὰν οἱ μέν φασι τὴν δίκην ἁλύσεως ἐπιπλοκὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων κατὰ τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας, λεγομένην χρυσῆν διὰ τὸ φύσει πολυτίμητον καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου ἐν αὐτοῖς χρυσαύγειαν.* haec nonne plane eiusdem sunt rationis ac fragmenta illa superiora?

Ad extremum conferenda haec sunt:

Eustath. p. 1242, 48ss. ad Φ 389: *κατὰ δὲ ἀλληγορίαν αἰνίττεσθαί φασι τὸν τοιοῦτον λόγον τὸ παρὰ τοῖς φυσικοῖς λεγόμενον νεῖκος καὶ τὴν φιλίαν τὴν αὐτῷ ἀντικειμένην, χαίρειν δὲ τὸν Δία τῷ νείκει, διότι λύει τὸν σφαῖρον καὶ γίνεται οὕτω τὸ νεῖκος γενέσεως αἴτιον.*

Eustath. p. 1597, 50ss. ad θ 367: *ἄλλως δὲ οἱ μὲν εἰς νεῖκος καὶ φιλίαν ἠλληγόρησαν τὰ τοιαῦτα. ἅπερ Ἐμπεδοκλῆς ἐδόξασεν ὡς τῷ παντὶ λυσιτελοῦντα εἰς γένεσιν. ὧν τῆς φιλίας μὲν σύμβολον ἡ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεος μῖξις [ποιούντων ἅπερ αὐτοῖς φίλα][1]), τοῦ δὲ νείκους ἡ ἐκ θερμοῦ λύσις αὐτῶν. ἧς τό τε ἄλλο θερμὸν αἴτιον, ὃ διὰ τοῦ Ἡφαίστου ἐμφαίνεται, καὶ ὁ Ἥλιος οὐ μισῶν τὴν Ἀφροδίτην, ἀλλὰ χαίρων τῇ τοιαύτῃ λύσει ὡς αἰτίᾳ οὕτω γενέσεως. [διὸ καὶ ὁ παραβάτης φησίν, ὅτι σύγκρασις*

[1]) Hoc de suo addidisse Eustathius videtur.

τῶν οὐρανίων ἡ Ἀφροδίτη κτλ. = Iulian or. IV p. 150, B Spanh.] καὶ οὕτω μέν τινες. ἕτεροι δὲ μαθηματικώτερον ἐπέβαλον τοῖς ῥηθεῖσιν, ὡς καὶ ἡ Δημώ, σχέσεις τινὰς φιλοσοφοῦντες τῶν τοῖς θεοῖς ὁμωνύμων ἀστέρων Ἄρεός τε καὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἡλίου· οἳ καὶ κλιμακτῆράς τινας ἐξ Ἄρεος ἐπικειμένους ἀπρακτεῖν ⟨. . .⟩[1]) πλανῶνται, Ἀφροδίτης ἀπαγούσης αὐτούς, ὡς ἐκεῖνοι τερθρεύονται, διὰ φιλίαν τὴν πρὸς τὸν Ἄρην. [ἄλλοι δὲ ἁπλούστερον ἐπιβάλλοντες Ἀφροδίτην νοοῦσι τὴν Χάριν κτλ. cf. schol. *E* ad ϑ 267].

Horum locorum tanta est similitudo, ut utrumque ab Eustathio indidem desumptum esse pateat reapse. iam vero alterum e commentario allegorico fluxisse supra nobis comprobatum est. quod si ita est, ne de alterius quidem fonte potest dubitari, cum praesertim eam, quae est huic adnexa, allegoriam a Demo fluxisse ipse Eustathius indicet. neque enim qui Eustathium noverit ex verbis ἕτεροι δὲ . . . ὡς καὶ ἡ Δημώ concludet eum alios etiam praeter Demo fontes. delibasse, sed ipsam Demo arbitrabitur utramque interpretationem protulisse, quarum cum Eustathius illi comprobari magis alteram videret, hanc tantummodo auctoris nomine notaverit.

Atque haec quidem ex ipsis Eustathianis sunt quae afferenda habui argumenta. iam vero in Tzetzem inquirendum, num fortasse apud hunc quoque se offerant illius operis vestigia. cave enim inde, quod maligne ille et acerbe illud opus carpsit, eum respuisse concludas operis vituperati usum. immo si respexeris eundem in Hesiodi Theogonia explananda eum maxime vituperasse, a quo ipse maxime suspensus erat, Proclum dico (cf. Dimitrijević Studia Hesiodea p. 19), possis e contrario suspicari idcirco tantopere a Tzetze Demo impugnari, quia erat ei quasi aemula ex favore hominum removenda.

[1]) Lacunam indicavi.

quod revera ei contigisse videtur. verum inde haud levis difficultas oritur, quod in Allegoriis Iliadis, ut supra dixi, minime curiose exprimit exempla sua Tzetzes sed et mutat ad arbitrium et plurimis suis inventis intermiscet. praeterea fragmenta Demus pleraque Heracliteis tam similia sunt, ut ubi brevius et liberius exprimuntur, unde sumpta sint, discerni nequeat[1]). denique pragmatica interpretandi ratio, qualis est apud Malalam, Iohannem Antiochenum, alios, tantum apud Tzetzem valuit, ut per totum fere opus suum non minus quae physice quam quae rhetorice putabat expedienda esse in eundem rerum temporumque ordinem redigeret in quem heroum facta; quod fecisse nemo ante eum videtur. sed quamvis impedita via sit huiusmodi difficultatibus, non tamen desunt argumenta, quae communem quendam quasi thesaurum allegoriarum pariter a Tzetze et ab Eustathio compilatum esse haud obscure indicent. sic passim Tzetzes Thetin significare ait *ἀναθυμίασιν* vel *νέφος*, quae significatio neque apud Heraclitum neque apud alium quemquam, quantum sciam, nisi apud Demo invenitur. porro quod ad v. *O* 54 ss. plane eandem Tzetzes quam Eustathius allegoriam habet, casu certe factum esse nequit[2]). denique huc referendae sunt nonnullae Tzetzae eclogae, quas ediderunt Cramer A. P. III p. 101—112, Matranga An. Gr. II p. 364—371. de quibus non recte iudicavit Krumbacherus Byz. Lit.[2] p. 531 in Tzetzae librorum enumeratione scribens ita: „Dazu kommt noch der kleine Prosatraktat *περὶ τῆς γεννήσεως τῶν θεῶν*". sunt enim nihil aliud nisi scholia, quibus ipse Tzetzes suas in Iliadem

[1] Eadem de causa abstinendum mihi in tota hac quaestione existimavi a scholiis Homericis, in quibus bis Demo commemoratur.

[2]) Verba haec sunt (*O* v. 82—86):

Ἀπόλλων δὲ ὁ ἥλιος, Ἶρις νεφῶδες τόξον.
ἡ Ποσειδῶνος κέλευσις ἐξ Ἴριδος ὑπάρχει
ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν αὐτὸν ἢ πρὸς θεοὺς καλοῦσα,
ὅπερ φησὶν Ἐμπεδοκλῆς, εἴτε τις τῶν ἑτέρων·
Ἶρις δ' ἐκ πελάγους ἄνεμον φέρει ἢ μέγαν ὄμβρον (Fr. 50 Diels).

locus Empedoclis haud scio an antiquitus cum illa allegoria fuerit coniunctus; cf. Eustath. p. 1296 (locum supra exhibuimus): *ἡ δὲ ἀλληγορία κἀνταῦθα Ἶριν νοοῦσα τὸ φυσικὸν ἐν ἀέρι πάθος τοῦ καλουμένου τόξου λέγει οὐ μόνον ὑετῶν καὶ πολέμων ἀλλὰ καὶ ἀνέμων εἶναι σημαντικὴν τὴν κατὰ τὸν ἀέρα φανταζομένην Ἶριν.* nec physicorum vidimus memoriam ab illo commentario abhorruisse; de qua praeter Empedoclis mentionem conferas Eust. p. 1196, 50 ss.: *εἴ γε κατά τινας τῶν λήρων φυσικῶν τροφεῖα τῷ Ποσειδῶνι ὀφείλει.*

allegorias instruxit. quae etiamsi ordine turbato exhibentur aliisque, ut videtur, Tzetzae eclogis nonnullis intermixta, quo tamen sint referenda, non dubitabis, si contuleris hos locus: Cr. A P p. 103, 12—25; 104, 27—105, 15 = Alleg. p. 17 Boiss. v. 256ss. Cr. p. 102, 25 = Alleg. p. 18 Boiss. v. 279. Cr. p. 102, 30 = Alleg. p. 18 Boiss. v. 275ss. Cr. p. 102, 31ss. = Alleg. p. 81 Boiss. v. 321. Cr. p. 105, 2—16 = Alleg. p. 78 Boiss. v. 227ss. denique Cr. p. 113: *καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τῆς ἀλληγορίας τοῦ τετάρτου τῆς Ἰλιάδος θέματος* = Alleg. Δ v. 61 p. 103 Boiss.:

τούτων τῷ τότε τοιγαροῦν ὁ Κρόνος καὶ ὁ Ἄρης,
οἱ τῶν ἀστέρων κάκιστοι καὶ βλαπτικοὶ τῶν ἄλλων,
ἦσαν τετραγωνίζοντες ἀλλήλοις ἐν τῇ φαύσει.
τὸ δὲ τοιοῦτον κάκιστον θεμάτιον ὑπῆρχε,
καὶ πόρθησιν ἐσήμαινεν ὅσον οὐκ ἤδη Τροίας.

corrigenda igitur subscriptio illa hunc in modum: *καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τῆς ἀλληγορίας τοῦ ἐν τετάρτῳ τῆς Ἰλιάδος θέματος*, coniungendaque cum p. 104, 7—26 Cramer, ubi fusius de eadem re disseritur. a Tzetze igitur has eclogas oriundas esse extra omnem positum est dubitationem. iam vero earum unam saltem a Demo fluxisse supra mihi videor evicisse p. 43. alia vero eiusdem operis vestigia facile in his agnosces: Cr. p. 111: *τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων ἤγουν τῶν στοιχείων ταρασσομένων, Ἥφαιστος ἤρχετο ἀγορεύειν* (Α 571). *Ἥφαιστος δὲ λέγεται τὰ φαινόμενα ἐν τῷ ἀέρι πυραυγῆ σέλα καθαρτικὰ τῶν νεφῶν ἅτινα πρῶτον μὲν καθαίρει τὸν ἀέρα μικρόν τι μεμολυσμένον, ἐπειδὴ καὶ πρῶτον τῇ Ἥρᾳ κιρνᾷ γλυκὺ νέκταρ κτλ.* — ad v. Α 609: *μετάβασιν δὲ λέγει, ὡς εἴπομεν, οὐ τὴν τοῦ τόπου ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας, τὴν ἀπὸ χειμῶνος εἰς εὐδίαν ἢ τοὐναντίον.* — ad v. Α 595 p. 108 Cr. *μειδῆσαι δὲ λέγεται τὴν Ἥραν διὰ τὸ πρὸς εὐδίαν τραπῆναι.* sed gravissima ea similitudo est, quae non in singulis quibusdam interpretamentis cernitur sed in totius operis ratione atque indole. etenim Tzetzae in Iliadem allegorias si cum aliis eiusdem generis libris comparabis, discrepantem Tzetzem eo maxime invenies, quod non singula proponit interpretamenta nullo inter se conexu cohaerentia, sed maiores rhapsodiarum partes una et continua interpretatione comprehendit, ita ut totas saepe deorum et contiones et colloquia et quaslibet actiones exigat ad philosophiam physicam. cum hac

ratione unus, quantum sciam. inter Homeri interpretes est qui comparari possit ille, quem adhibuisse vidimus Eustathium.

Itaque de Demus quidem opere iam satis arbitror constare. idem opus num fortasse etiam ethica, quae dicunt, interpretamenta continuerit, pro certo quidem neque affirmare possum nec negare; verisimile tamen videtur longe physicam rationem praevaluisse. id quod cum ipsae declarare operis reliquiae videntur tum Eustathii praefatio p. 3: *οἱ δὲ ἀκριβέστεροι ὥσπερ τὰς ἱστορίας ἐφ' ἑαυτῶν μένειν ἀφῆκαν, οὕτω καὶ τοὺς μύθους τὰ πρῶτα μὲν τίθενται οὕτως ἔχειν ὡς λέγονται, καὶ ἐπισκέπτονται τὴν πλάσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ πιθανότητα, δι' ἧς ἐν μύθοις ἀλήθειά τις εἰκονίζεται. εἶτα διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς φύσει ψευδὲς ἀφέντες τὸ σωματικὸν εἰκόνισμα ἀνατρέχουσιν εἰς τὴν ἐξ ἀλληγορίας θεραπείαν τοῦ μύθου, ἢ φυσικῶς ἐξετάζοντες, ὡς ἄλλοι δηλοῦσι πλατύτερον, ἢ κατὰ ἦθος· πολλαχοῦ δὲ καὶ ἱστορικῶς.* in his quod fusius quosdam et copiosius ait Eustathius physicam Homeri interpretationem tractavisse, hoc ad Heraclitum quidem pertinere nullo pacto potest, quoniam ab Eustathio quidem Heraclitus nisi rarissimo non adhibetur; nec praeterea physicum praecipue interpretandi genus coluit neque liber eius poterat *πλατύς* vocari ab Eustathio omnium commentatorum effusissimo. itaque non dubito, quin hic quoque significare eum fontem Eustathius voluerit, quem toto opere praecipue esset secuturus. quod si ita est, praecepta quoque ista solvendarum fabularum data ab Eustathio iam in Demus operis praefatione locum habuisse veri est simillimum.

De auctore vero illud quidem satis certo arbitror constare, minime eum in ipso opere locutum esse e persona veteris Sibyllae, sed auctores quoque commemorasse Stoicos Platonem physicos. ergo quae de Demo antiquissima philosopha traduntur, ea ex illo quidem opere fluxisse nequeunt, sed potuit sane fieri, ut nomen illud, cum ab aliis falsariis soleret subdi, etiam ad hoc opus transferretur.

De aetate vero anteaquam coniecturam periclitemur, videamus oportet, quibus fundamentis universi operis doctrina superstructa sit. ac facile quidem est ad perspiciendum latere sub fusissimis novicii auctoris additamentis vetus quoddam allegoriarum corpus, in quo similes collectae fuerint explanationes atque apud Heraclitum et Plutarchum personatum. atque pleraque non Byzantina demum excogitata esse aetate eo maxime comprobatur, quod ne ea quidem

ratio, quae identidem per totum opus erat repetita, ut tantum non omnia, quae de dis Homerus narraverat, ad diversas elementorum qualitates referrentur, ne haec quidem, inquam, ratio non erat antiquitus memoriae prodita. cuius rei clarum documentum est Plutarchi Chaeronensis de Daed. Plat. fragmentum apud Eusebium Praep. Ev. III, 1. Plut. Mor. VII, p. 47 Bern.

Ὁ μὲν οὖν μῦθος τοιοῦτος, ὁ δὲ λόγος αὐτοῦ τοιόσδε· Ἥρας καὶ Διὸς διαφορὰ καὶ στάσις οὐδὲν ἄλλο πλὴν στοιχείων δυσκρασία καὶ τάραχός ἐστιν, ὅταν ἀλλήλοις μηκέτι συμμετρῆται κατὰ κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἀνωμαλίας καὶ τραχύτητος ἐγγενομένης δυσμαχήσαντα λύσῃ τὴν κοινωνίαν καὶ φθορὰν τῶν ὅλων ἀπεργάσηται. ἂν μὲν οὖν ὁ Ζεύς, τουτέστιν ἡ θερμὴ καὶ πυρώδης δύναμις, αἰτίαν παράσχῃ τῆς διαφθορᾶς, αὐχμὸς τὴν γῆν καταλαμβάνει· ἐὰν δὲ περὶ τὴν Ἥραν, τουτέστι τὴν ὑγρὰν καὶ πνευματικὴν φύσιν, ὕβρις τις ἢ πλεονασμὸς γένηται, ῥεῦμα ἦλθε πολὺ καὶ συνώμβρισε καὶ κατέκλυσε τὰ πάντα. τοιούτου δέ τινος γενομένου καὶ περὶ τοὺς τότε χρόνους, καὶ μάλιστα τῆς Βοιωτίας βυθισθείσης, ὡς πρῶτον ἀνέδυ τὸ πεδίον καὶ ἡ πλήμυρα ἐλώφησεν, ὁ μὲν ἐξ εὐδίας κόσμος τοῦ περιέχοντος ὁμόνοια καὶ διαλλαγὴ τῶν θεῶν ἐλέχθη κτλ.

Hanc rationem ex Homeri interpretatione allegorica originem traxisse cum reapse pateat tum docet Vit. Hom. c. 96: *Ἥρα μὲν νοεῖται ὁ ἀήρ, ἥπερ ἐστὶν ὑγρὰ οὐσία· διὸ καὶ λέγει 'ἠέρα δ' Ἥρη πίτνα πρόσθε βαθεῖαν'* (*Φ* 6). *Ζεὺς δ' ὁ αἰθήρ, τουτέστιν ἡ πυρώδης καὶ ἔνθερμος οὐσία.* sed Porphyrius quoque conferendus I p. 240, 14 Schrad. = schol. B ad *Υ* 67. denique quae in Plutarchi pers. cap. 100 disseruntur de Oceani et Tethyos discidio a Iunone deleniendo, haec quid tandem sibi velint, nisi Demo comparata vix potest intellegi. sed de huius quidem generis quaestionibus in proximo capitulo latior patebit locus, in quo, nisi omnia fallunt, tam egregiae frustula doctrinae exspiscabimur, ut vel obstinati speram fore ut concedant non potuisse tale opus condi post exstincta Neoplatonicorum studia. qualis sane habitus externus fuerit illius codicis, quo commentarius ille tradebatur, quatenus interpolatus fuerit a Byzantinis, utrum unum tantum opus continuerit an tractatuum allegoricorum corpus, plane ignoramus; si compertum haberemus, multa sine dubio et in Tzetzae scriptis et in Eustathii intellegeremus melius.

Caput 3.

De Cratete Mallota.

E Cratetis paucis admodum, quae sunt memoriae prodita, fragmentis allegoricis haud scio an sit maxime notabile, quod est allatum ab Eustathio ad v. Λ 32ss p. 828, 39 verbis hisce: *τὰ δ' ἑξῆς διεξοδικώτερον δηλοῦσι κατὰ διασκευήν, πῶς καὶ πολυδαίδαλος ἦν καὶ καλὴ ἡ ἀσπίς· φησὶ γάρ· ἣν πέρι μέν, ἤγουν περὶ ἣν δή, κύκλοι δέκα χάλκεοι ἦσαν κτλ. ταῦτα δὲ μίμημα τοῦ κόσμου εἶναί φασιν οἱ περὶ τὸν Κράτητα· διὸ πολυδαίδαλός τε εἴρηται διὰ τὴν τῶν κοσμικῶν εἰδῶν ποικιλίαν καὶ τὴν τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν*[1], *καὶ ἀμφιβρότη δέ, ἐπεὶ τοὺς βροτοὺς περιείληφεν· οἱ δὲ κύκλοι δηλοῦσι τούς τε παραλλήλους, τὸν ἀρκτικόν, τὸν θερινὸν τροπικόν, τὸν ἰσημερινόν, τὸν χειμερινὸν τροπικὸν καὶ τὸν ἀρκτικὸν καὶ τοὺς ἀνακεκραμένους κολούρους καὶ τοὺς δύο λοξούς, τὸν γαλαξίαν δηλαδὴ καὶ τὸν ζωδιακόν, καὶ μὴν καὶ τὸν ὁρίζοντα, οὓς καὶ χαλκοῦς λέγει ὡς καὶ τὸν οὐρανὸν χάλκεον. οἱ ὀμφαλοὶ δέ, φασί, τοὺς ἀστέρας αἰνίττονται. καὶ τοιαῦτα μὲν οἱ ἀλληγορηταί, λέγοντες καὶ ὅτι καλῶς οὐρανοῦ φέρει μίμημα ἡ τοῦ βασιλέως ἀσπίς, ὃν φθάσας Ὅμηρος ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελον ἔφη τῷ Ὀλυμπίῳ Διί.* mira haec non solum propter ipsum argumentum sunt sed mira etiam propter habitum externum. nam cum cetera fragmenta Cratetea, quae quidem in scholiis traduntur, soleant exilia esse nec plerumque inveniri nisi cum aliorum opinionibus coniuncta, hoc fragmentum, si habenda fides est Eustathio, satis amplum fuisse apparet et copiosum, antequam in Eustathianum commentarium transiit. quod enim ait Eustathius fuisse, qui hunc

---

[1] *Σφαιρῶν* falso coniecit Usenerus: cf. e. g. Iohannis Diac. in Theog. Hes. comm. p. 330 Flach: *μόνον δὲ ἥλιον καὶ σελήνην . . . τὰ περὶ τὸν ἀέρα ἀποτελεῖν πάθη δόξαζε, καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐργάτας εἶναι καὶ καιρῶν καὶ χρόνων.*

locum fusius explicarent, hoc vix poteris aliter accipere, nisi ut sumas pauca tantummodo esse e fusiore quadam disputatione ab Eustathio delibata. iam vero qui vel obiter fragmenta Demus perlustraverit, non poterit non mirari, unde factum sit, ut tam cognatus hic Cratetis locus tamque similis videatur illis, quae de clipeo Achillis narrat Demo apud Eust. p. 1154, 42ss. ad Σ 481. qua in narratione ut in universum quidem Demo et cum Heraclito c. 43—51 et cum Probo pers. in Verg. Georg. I 233 p. 362s. Hagen mirum in modum congruit, ita in eo discrepat quod quinque cingulos in clipeo caelatos illi cum significare mundi zonas arbitrentur, ipsa etsi ne hanc quidem interpretationem prorsus respuit, potius tamen caeli circulos intellegendos esse censet: *τὰς δὲ πέντε πτύχας τοῦ σάκους τοὺς παραλλήλους κύκλους νοεῖ, εἰς οὓς διαιρεῖται ὁ κόσμος, ἤγουν τὸν ἀρκτικόν, ὃς τῷ βορείῳ πόλῳ ἐγγίζει, καὶ τὸν τῷ νότῳ προσκυροῦντα ἀνταρκτικόν, καὶ τοὺς δύο τροπικούς, ἤγουν τὸν πρὸς τῷ βορρᾷ θερινὸν καὶ τὸν πρὸς τῷ νότῳ χειμερινὸν καὶ πέμπτον τὸν μέσον αὐτῶν ἰσημερινόν . . . εἰ μή τις καὶ τὴν διακεκαυμένην ζώνην ταύτην ἐθέλει νοεῖν.* ergo eadem re, qua discrepat ab Heraclito et a Probo, cum Cratete Demo congruit. nec vero dubium esse potest, quin haec ratio, qua pro orbibus in clipeo caelatis caeli circuli, non zonae accipiuntur, multo magis in Agamemnonis quam in Achillis clipei explicationem quadret, cum in illo quidem *κύκλους*, in hoc *πτύχας* esse ipse narret Homerus; quo accedit, quod etiam in numero illorum orbium explicando melius convenire ratio in Cratetis illa quam in Demus interpretatione videtur. sequitur unius clipei explanationem Crateteam perperam ad alterum translatam esse. quod si ita est, a Demo iam necesse est Cratetis illam interpretationem manavisse.

Idem alia quoque eaque certissima ratione demonstrare licet. nollem equidem Wachsmuthium in Cratetis fragmentorum collectione omisisse, quae post verba supra posita alienis paucis interiectis ab Eustathio de eodem illo scuto adiunguntur: Λ 38: *τῆς δ' ἐξ ἀργύρεος, φησί, τελαμὼν ἦν, αὐτὰρ ἐπ' αὐτῷ κυάνεος ἐλέλικτο δράκων, προσφυῶς καὶ αὐτός . . . καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ μίμημα τοῦ κόσμου καὶ ταῦτα εἶναί φασιν, αἰνιττομένου τοῦ ποιητοῦ.* qua isti ratione usi sint, exponere Eustathius supersedet. nempe pauca tantum, sicut supra dixi, promit ex thesauro multo uberiore; unde etiam accidit, ut duplex in eodem argumento poneretur lemma. sed etiamsi accuratior ex-

planatio praetermissa est, nihilo minus confidenter licet affirmare non abhorruisse eam a fragmento Demus supra commemorato, in quo haec leguntur: *τὸν δὲ ἀργύρεον τελαμῶνα, δι' οὗ ἡ ἀσπὶς ἐκ τῶν ἄκρων ἀνέχεται, εἰς τὸν ἄξονα μεταφέρει τὸν τὸ πᾶν ἀνέχοντα, ἐξηρτημένον ὥσπερ τοῦ ἀνωτάτω αἰθέρος καὶ διὰ μέσου τῆς γῆς ἥκοντα καὶ ἐπὶ τὰ νότια περαιούμενον καὶ παρέχοντα στρέφεσθαι τὸν οὐρανὸν περὶ αὐτὸν ἐπ' αὐτοῦ ἀνεχόμενον.* quid quod tertio quoque eoque non minus arto vinculo fragmenta illa coniunguntur? in metallis allegorice interpretandis non exiguam adhibuisse Demo diligentiam ac subtilitatem saepius observavimus. iam vero in fragmento Crateteo scriptum est hoc modo: *οὓς καὶ χαλκοῦς λέγει, ὡς τὸν οὐρανὸν χάλκεον.* quid? fortuitumne tibi videtur, quod eandem plane etiam Demo adhibet rationem explicandi fr. 4 Eust. p. 560,37: *ἡ μέντοι Δημὼ μαθηματικῶς ταῦτα τεθεράπευκε, λέγουσα χάλκεον μὲν κέραμον τὸν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ χάλκεον καλούμενον οὐρανόν*?

Apparet igitur in vetere allegoriarum corpore, quo usam esse Demo supra demonstravimus, Cratetem commemoratum fuisse; atque ex fragmenti illius indole ac condicione pronum est ad coniciendum plura etiam in hoc opere latere Cratetea. quod si ita est, circumspiciendum est, num forte ab illo loco proficiscentibus contingat nobis alias quoque allegorias ad Cratetem revocare.

Atque primum quidem quod acute est suspicatus Maassius Heraclitum in Achillis scuti interpretatione allegorica pendere a Cratete, hoc nunc demum, postquam a Demo manasse ad Eustathium alterius quoque scuti interpretationem Cratetеam demonstravimus, probatum atque confirmatum est. etenim ambas istas clipeorum interpretationes ex eadem provenisse officina tam apertum tamque manifestum est, ut hac in re iam tamquam firmo fundamento liceat insistere, praesertim cum ex Arateo quoque scholio v. 26 Maassii illa coniectura confirmetur: *Ὠκεανὸν λέγει ὁ Ἄρατος τὸν ὁρίζοντα ποιητικῶς. ἔστι δὲ ὁ ὁρίζων, μεθ' ὃν οὐδὲν ἔτι ἐστίν, ἐπειδὴ ἡ ἐκτὸς θάλασσα καὶ μεγάλη Ὠκεανὸς καλεῖται, παρόσον ὠκέως ῥεῖ. κύκλῳ γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς περίκειται οἰκουμένην, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ εἰς αὐτὸν αἵ τε δύσεις καὶ ἀνατολαὶ γίνονται, καθάπερ καὶ Ὅμηρος πολλαχοῦ εἴρηκεν. παρηκολούθηκε δὲ αὐτῷ εἰπόντι Ὠκεανὸν τὸν ὁρίζοντα· δημιουργῷ γὰρ τῷ Ἡφαίστῳ χρησάμενος τῆς Ἀχιλλέως ἀσπίδος ταύτην ὑπέθετο κόσμου μίμημα, ὅπου δὴ τελευταῖον τὸν Ὠκεανὸν ἐποίησεν.* haud pauca enim

latere in scholiis Arateis Cratetea recte Maassius l. l. observavit[1]), qui hunc quoque locum ad Cratetem rettulit rectissime, nec tamen, quo vel maxime ipsius coniectura comprobatur, comparavit Cratetis fragmentum Genevense, in quo eadem Oceani enumerantur nomina quae in fragmento supra posito (schol. Genev. Φ 195—97): *ταῦτα γὰρ ἂν μόνως ἁρμόττοι ῥηθῆναι περὶ τῆς ἐκτὸς θαλάσσης, ἣν ἔτι καὶ νῦν οἱ μὲν Μεγάλην θάλασσαν, οἱ δὲ Ἀτλαντικὸν πέλαγος, οἱ δὲ Ὠκεανὸν προσαγορεύουσι.* tertium illa nomina recedunt apud Stephanum Byzantium (s. v. *Ὠκεανός* et *Κασπία θάλασσα*), qui sumpsisse ea se a Favorino profitetur. unde Favorini ope emendare locum Crateteum et supplere studuit nuper Schraderus Hermae t. 43 p. 58 ss. sed ob aliam etiam causam non indignum illud Arateum scholium duxi, quod apponerem: videtur enim accuratius si quid video docere, qua ratione Crates illud *κόσμου μίμημα* intellegi voluerit. nimirum in extremo clipei margine caelatum horizontem non aliam ob causam voluit, nisi quia in globis artificiosis extra ceteros is circulus solebat poni; cf. Achillis excerpta Isag. p. 51, 27 Maass: *λέγεται δὲ ὁρίζων, διότι ὁρίζει τὸ ὑπὸ γῆν καὶ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαίριον· περὶ γὰρ τὴν σφαῖραν ἔξωθεν ὢν τάξιν ἔχει τοῦ Ὠκεανοῦ, ὃς ἔξωθεν περικλείει τὴν γῆν, ἀφ' οὗ ἀνατέλλειν καὶ εἰς ὃν δύνειν δοκεῖ τὰ ἄστρα.* tamquam globum igitur artificiosum explicasse Crates illum clipeum videtur.

Sed nescio an aliud quoque ex hac clipei explanatione redundet ad Cratetis artem melius cognoscendam. etenim quod nocte Heraclitus fabricatum istum clipeum dicit, quia nocte omnia et caligine obducta fuerint ante creationem mundi, altior mihi huic explicationi subesse videtur ratio. verba Heracliti haec sunt (p. 64, 12; c. 43): *καὶ τὸ πρῶτον ὑπεστήσατο τῆς παντελοῦς δημιουργίας νύκτα καιρόν, ἐπειδήπερ αὕτη χρόνου* [*γέρα* (correxi: *πηγὰ* libri) *πάτρια*] *πρεσβεῖα κεκλήρωται, καὶ πρὶν ἢ διακριθῆναι τὰ νῦν βλεπόμενα νὺξ ἦν τὸ σύμπαν, ὃ δὴ χάος ποιητῶν ὀνομάζουσι παῖδες*[2]). Noctem omnium rerum matrem esse traditum erat in Orphicorum theogonia vetustissima. ac fuisse, qui hanc ipsam theogoniam cum Homero conarentur conciliare,

---

[1]) Cf. etiam schol. v. 864 = Vit. Hom. c. 108. schol. v. 22 p. 311 = schol. Hes. Theog. v. 126 = Cratet. fr. p. 55 Wachsm. alia vide p. 70.

[2]) *Γέρα* glossema esse ad *πρέσβεις* adscriptum conicio. sic apud Polluc. 2, 19: *πρεσβεῖα, γέρα τὰ τοῖς πρεσβυτέροις δεδομένα.* apud Suidam: *πρεσβεῖα: τιμάς, γέρα.*

testis est Damascius de princ. 124 (Diels Vors. II² p. 476): *ἡ δὲ παρὰ τῷ Περιπατητικῷ Εὐδήμῳ ἀναγεγραμμένη ὡς τοῦ Ὀρφέως οὖσα θεολογία πᾶν τὸ νοητὸν ἐσιώπησεν . . . ἀπὸ δὲ τῆς Νυκτὸς ἐποιήσατο τὴν ἀρχήν, ἀφ' ἧς καὶ ὁ Ὅμηρος, εἰ καὶ μὴ συνεχῆ πεποίηται τὴν γενεαλογίαν, ἵστησιν· οὐ γὰρ ἀποδεκτέον Εὐδήμου λέγοντος ὅτι ἀπὸ Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἄρχεται· φαίνεται γὰρ εἰδὼς καὶ τὴν Νύκτα μεγίστην οὕτω θεόν, ὡς καὶ τὸν Δία σέβεσθαι αὐτήν· 'ἅζετο γὰρ μὴ Νυκτὶ θοῇ ἀποθύμια ἕρδοι'* (Ξ 261). *ἀλλ' Ὅμηρος μὲν καὶ αὐτὸς ἀρχέσθω ἀπὸ Νυκτός.* ac quam vetusta sit haec Orphei cum Homero comparatio, licet e Platonis Cratylo p. 402 BC cognoscere (= Diels Vors. II² 473): *ὥσπερ αὖ Ὅμηρος 'Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσίν' φησι 'καὶ μητέρα Τηθύν'* (Ξ 201). *οἶμαι δὲ καὶ Ἡσίοδος* (Theog. 337). *λέγει δέ που καὶ Ὀρφεὺς ὅτι 'Ὠκεανὸς πρῶτος καλλίρροος ἦρξε γάμοιο, ὅς ῥα κασιγνήτην ὁμομήτορα Τηθὺν ὄπυιεν'.* hinc fortasse aliquid lucis affulget loco Plutarcheo, qui est in libello de facie in orbe lunae c. 25 p. 938d: *τὰ δὲ πλεῖστα (τῆς γῆς) κατὰ τῆς μεγάλης δέδυκε θαλάσσης· ἀλλὰ σὺ Ἀρίσταρχον ἀγαπῶν ἀεὶ καὶ θαυμάζων οὐκ ἀκούεις Κράτητος ἀναγινώσκοντος 'Ὠκεανός, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται ἄνδρασιν ἠδὲ θεοῖς, πλείστην ⟨δ'⟩ ἐπὶ γαῖαν ἵησιν'* [2]). versum hunc, quem intrusisse in Iliadem Cratetem traditum est a Plutarcho, esse ex vetere theogonia Orphica desumptum probabiliter ex hymni Orphici 82 similitudine coniecit Gruppe Kulte und Mythen p. 617. sed quanam ratione inductus illum versum Crates inseruerit, fortasse clarius nunc ex Heracliti comparatione et Damascii apparet. scimus enim Hesiodeae quoque theogoniae versum 142 a Cratete loco motum et in eius vicem alium substitutum esse, ne pugnantia sibi et contraria in catalogo Hesiodus narraret et in theogonia. quod si ita est, probabile videtur etiam in Iliadem Cratetem illum versum inculcasse. quo Homericae et Orphicae doctrinae discrepantiam tolleret; quippe secundum Orpheum non omnium rerum sed deorum tantum hominumque dicendus erat genitor Oceanus. sed haec quidem hactenus.

Iam vero si ad Cratetem recte Achillei clipei retulimus explanationem, sequitur alias etiam quae in elementorum describendo ordine versantur allegorias vindicandas esse eidem. quod iam Maassius

[1]) [Cf. quae ad pag. 30 adnotavi.]

[2]) Fuse nuper et copiose de hoc versu disputavit Helck De Cratete Mallota Diss. Lips. 1905 p. 31.

recte sensit, qui non fuisse infimas Mallotae in elementorum allegoriis Heracliteis partes inde potissimum conclusit, quod in fragmento Crateteo ab Achille conservato eadem cernebat Iovis veriloquia reverti, quae sunt apud Heraclitum c. 23: *εἴη δ' ἂν τούτου* (sc. *τοῦ αἰθέρος*) *Ζεὺς ἐπώνυμος, ἤτοι τὸ ζῆν παρεχόμενος τοῖς ἀνθρώποις ἢ παρὰ τὴν ἔμπυρον ζέσιν οὕτως ὠνομασμένος. ἀμέλει δὲ καὶ ὁ Εὐριπίδης τὸν ὑπερτεταμένον αἰθέρα* ⟨*Δία λέγει δι' ὧν* suppl. ed. Bonn.⟩ *φησιν· ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα κτλ.* (fr. 941) = Achill. p. 24 M. *οἱ δὲ Δία τὸν αἰθέρα παραλαβόντες παρατίθενται Εὐριπίδην λέγοντα· ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ κτλ. καὶ ἴσως Ζῆνά τις αὐτὸν καλοίη διὰ τὸ πυρώδη εἶναι τὸν αἰθέρα ἀπὸ μὲν τοῦ αἴθεσθαι αἰθέρα, ἀπὸ δὲ τοῦ ζῆν ἢ παρὰ τὴν ζέσιν Ζῆνα.* praeterea ab ipso Heraclito cap. 27 p. 42 auctorem Cratetem dici eius allegoriae, quae non possit non ex plane eadem atque caput 36 officina provenisse[1]). quo accedere quod in eodem libro ne in scuti quidem interpretatione c. 45 p. 67 desint Cratetis vestigia, id quod dispici liceret ex Eustathio p. 814, 17 ad *Κ* 394. Sunt igitur haec non contemnenda argumenta, quibus adducaris, ut earum quoque quae ad numerum elementorum atque ordinem spectant allegoriarum haud exiguam conicias esse partem ad Cratetem referendam. certius etiam aliquid confido posse effici ex Probi pers. in Verg. VI, 31 scholio (p. 338 Hagen) comparando cum Eustathio p. 1154, 50ss.:

Probus. et Homerus similiter: *ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν.* sed et Homerum ipso hoc loco possumus probare quatuor elementorum mentionem fecisse. nam *ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξεν* Achilles significatur, ut homo terrenus cui arma fiebant, ignem extrinsecus adhibebimus in ipso Vulcano.

Demo fr. 8 Ludw. *μετ' ὀλίγα δέ φησιν ἡ αὐτὴ φιλόσοφος, ὅτι καὶ τοῖς κυρίοις τῶν στοιχείων ὀνόμασι χρῆται ὁ ποιητής, 'ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξε' λέγων, 'ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν'* [Σ 483]· *τὸ δὲ τέταρτον στοιχεῖον αὐτός ἐστιν ὁ τὸ σάκος τεύχων Ἥφαιστος.*

Vides idem utrobique artificium adhiberi, ut quod desit ad rationis allegoricae integritatem, id extrinsecus, ut Probi verbis utar,

[1]) Sane quo iure Maassius p. 177 etiam caput 26 ad Cratetem referat, non video.

adsciscatur. iam vero eodem plane artificio etiam Heraclitus utitur c. 41 p. 61: *ταύτην δὲ τὴν τετράδα τῶν στοιχείων καὶ μετὰ μικρὸν ἐν τοῖς ὅρκοις διεσάφησεν Ἥρα· ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ* (*O* 36s.). *τρισὶ γὰρ ὅρκοις τὴν ὁμόφυλον αὐτῆς καὶ συγγενῆ φύσιν ὠνόμασεν, ὕδωρ τε καὶ γῆν καὶ τὸν ὕπερθεν οὐρανόν, τουτέστι τὸν αἰθέρα. τέταρτον γὰρ στοιχεῖον ἦν ἡ ὀμνύουσα.* quodsi recte superiorem illum locum Crateti tribuimus, apparet idem esse de hoc quoque loco statuendum, cum non possint ambo non ex una eademque provenisse officina. iam vero cum Heracliti hoc de Iunonis iuramento loco cohaerere vidimus artissime quae sunt apud eundem Heraclitum tradita de Agamemnonis iure iurando c. 23 (cf. p. 19). itaque haec quoque vindicanda sunt Crateti. ne multa: quae in elementorum describendo numero atque ordine versantur, tam similia omnia, tam cognata sunt, ut ab eodem aut inventa esse aut induta saltem ea forma videantur, qua feruntur apud Probum Heraclitum Pseudo-Plutarchum.

Sed sunt aliae quoque Demus cum Cratete similitudines, quae etsi in tanta testimoniorum inopia utrum ad ipsum Cratetem an ad vetustiores Stoicos sint referendae ambigi interdum potest, tamen quia ad illustrandam certe et enarrandam Cratetis rationem doctrinamque conferunt, non sunt hoc loco silentio transmittendae.

Atque praeter cetera huc facere mihi videntur, quae de Tartaro Cratetem statuisse tradit Stephanus Byzantius s. v. *Τάρταρος: Κράτης μὲν τὸν ὑπὸ τοῖς πόλοις ἀέρα παχύν τε καὶ ἀφώτιστον, Ὅμηρος δὲ τόπον εἶναι συνέχοντα τοὺς περὶ Κρόνον καὶ ὑπὸ γῆν ὄντας . . . λέγεται δὲ παρὰ τὸ ταράσσειν ταρταρίζειν τὸ ταράσσεσθαι*[1]). orta sine dubio mira ista ratio est ex versu Hesiodeo Theog. 119: *Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης*, quem fortasse iam Chrysippus (fr. 430 Arnim) erat ita interpretatus, ut pro aere Tartarum acciperet; cf. Plut. de primo frigido c. 9 p. 948 d: *διὸ καὶ Τάρταρος οὕτως ὑπὸ ψυχρότητος κέκληται· δηλοῖ δὲ καὶ Ἡσίοδος εἰπών· '— Τάρταρον ἠερόεντα'. καὶ τὸ ῥιγοῦντα πάλλεσθαι καὶ τρέμειν ταρταρίζειν.* Cornut. p. 28, 15: *εἰκότως οὖν ἔφασαν μετὰ τὸ χάος τήν τε γῆν γενέσθαι καὶ τὰ ἠερόεντα Τάρταρα, ἃ δὴ μυχὸν γῆς ὠνόμασεν ὁ προειρημένος ποιητὴς*

---

[1]) De aliis eiusdem argumenti locis cf. H. Berger, Gesch. der wissenschaftl. Erdkunde der Griechen² (1903) p. 451. — Cratetis est schol. A ad *Θ* 13: *Τάρταρος . . . οἱ δὲ τὸ ἀφώτιστον τῆς οἰκουμένης μέρος ἀπεδέξαντο.*

τῷ περιειληφέναι αὐτὴν καὶ κρύπτειν[1]). hanc igitur rationem ita Crates ad Homerum transtulit, ut descriptionem Tartari Homericam, qua situs ille perhibetur circa ultimos terrae marisque terminos, quo solis radii non possint penetrare (Θ 478ss.), optime contenderet quadrare, si de terrae zonis frigidis acciperetur. quocum bene convenit, quod Cimmeriorum quoque terram Plutonisque regnum circa polos sita esse hariolatus est auctore Gemino p. 74 M. denique haud scio an fulciri illam suam coniecturam posse etiam ex Theogoniae Hesiodeae loco v. 745ss. arbitratus sit, ubi in Tartari regione Atlas quoque habitans inducitur. hunc enim esse axem mundi atque hanc eius significationem iam Homerum indicasse (α 52) saepius traditur apud antiquos: cf. schol. in Arat. p. 331, 5 M. Eustath. p. 1389, 50. iam vero cum his explicationibus mirum quantum congruunt, quae apud Demo vidimus narrata in fragmento supra posito, Titanes esse *τὰ ἐν ἀέρι συμπτώματα τὰ πανταχοῦ γῆς τιταινόμενα*, quae victa sint a sole et repressa et in aeris regionem frigidissimam coniecta. licet enim non diserte circa polos hanc regionem sitam esse significet Eustathius, tamen aliam significationem vix admittere videntur verba illa: *ὡς ἐκεῖ μὲν ἐν Ταρτάρῳ οὔσης ἀδιαδόχου ψυχρότητος . . . ἐνταῦθα δὲ εὐκόσμως ἐν ὥρᾳ τεταγμένῃ γινομένης καὶ αὐτῆς καὶ μάλιστα ἐν χειμερίῳ καιρῷ.* quid enim aliud inter frigidas et habitabiles regiones interest, nisi quod illic nusquam intermissa regnat hiems, quae hic certa temporum ratione moderatur?

Alterum disciplinae Crateteae signum antequam investigemus, conferamus oportet Asclepiadem Myrleanum, qui in libro *περὶ τῆς Νεστορίδος*, cuius ampla sunt per Athenaeum l. XI p. 488ss. tradita fragmenta, meminit Cratetis hunc in modum (p. 490*E*): *πρώτη δὲ Μοιρὼ ἡ Βυζαντία καλῶς ἐδέξατο τὸν νοῦν τῶν Ὁμήρου ποιημάτων, ἐν τῇ Μνημοσύνῃ ἐπιγραφομένῃ φάσκουσα τὴν ἀμβροσίαν τῷ Διὶ τὰς πελειάδας κομίζειν. Κράτης δὲ ὁ κριτικὸς* (p. 53 W.) *σφετερισάμενος αὐτῆς τὴν δόξαν ὡς ἴδιον ἐκφέρει τον λόγον.* sed multo etiam latius apud Myrleanum Cratetis patere usum et Wachsmuthius sensit, qui rectissime coniunxit cum hoc loco schol. Pind. Nem. II 16 (*ὁ δὲ*

[1]) Cf. etiam Flach, Glossen u. Scholien zur Hesiodischen Theogonie p. 40, quamquam nimis simplici in universum utitur ratione Flachius, cum concludit omnia, quae Zenonis esse nequeant Chrysippi esse, quae Chrysippi esse nequeant Zenonis.

Κράτης γράφει [pro *ὀρειῶν Πελειάδων*] *Θερειᾶν Πελειάδων*) et schol. ad *μ* 62, et clarissime ipsius Asclepiadis demonstrant verba haec (p. 492 C): *τοῦτο μέντοι καὶ ἐπὶ τοῦ Διὸς σημαίνειν πείθονται τὸν ποιητήν, ὅταν λέγῃ· 'τῇ μέν τ' οὐδὲ ποτητὰ παρέρχεται οὐδὲ πέλειαι'* (*μ* 62) *κτλ.* quem enim praeivisse hanc sententiam Asclepiadi probabilius est quam eum, a quo ipse ille se pendere supra significaverat? ergo omnia quae communia habent de Pliadibus scholiasta Pindari, scholiasta Odysseae, Asclepiades, redire ad Cratetem veri est simillimum[1]). iam scholium Od. HQV ad *μ* 62 cum Eustathio p. 1713, 10ss. comparandum tempus est ut accuratius inspiciamus:

Schol. *μ* 62: *ἢ φυσικῶς τοῦτο εἴρηκεν. ὅταν γὰρ ἐγγύθεν τῶν Πλαγκτῶν γένηται τὸ ἄστρον τὸ λεγόμενον Ταῦρος, τότε συμβαίνει τῶν ἐπὶ τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ κειμένων ζ' ἀστέρων, οἳ Πλειάδες λέγονται, ἕνα ἀμαυροῦσθαι ἐκ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ καπνοῦ. — φέρουσι δὲ τροφὴν ὕδωρ θαλάσσιον τῷ ἡλίῳ, ὃν καὶ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ* (p. 246 *E*) *Δία προσηγόρευσεν· ὁ μὲν δὴ μέγας ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνει.*

Eustath. ad *μ* 62: *Ἄλλοι δὲ Δία μὲν νοοῦσι τὸν ἥλιον ἀκολούθως Πλάτωνι, ὃς ἐν Φαίδρῳ φησίν· ὁ μὲν δὴ μέγας ἐν οὐρανῷ Ζεύς, ὅ ἐστιν Ἥλιος, πτηνὸν ἅρμα ἐλαύνων. ἀμβροσίαν δὲ τὰς ἀτμίδας, αἷς ἥλιος τρέφεται, καθὰ δοξάζει καὶ Δημόκριτος. δῆλον δὲ ὡς καὶ ἐκ θαλάσσης τοιαύτη ἀνιμωμένη τροφὴ ἀναφέρεται. — εἰσὶ δὲ οἵ φασι καὶ ὡς ὅτε τὸ ἄστρον ὁ Ταῦρος ἔκαθεν τῶν Πλαγκτῶν γένηται, συμβαίνει ἕνα τῶν ἐπὶ τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ ἑπτὰ ἀστέρων, οἳ Πλειάδες λέγονται, ἀμαυροῦσθαι τῇ ἐκ τῶν Πλαγκτῶν ἀναφορᾷ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τὰς Πλαγκτὰς ἀφαιρεῖσθαι καὶ τῶν πελειῶν.*

Ordinem Eustathius immutavit, quo facilius scilicet hoc scholium cum ea quae antecedit Ptolemaei Chenni ecloga (Hercher, Jahrb. f.

---

[1]) Diu observatum est a viris doctis etiam schol. ad *Λ* 635 consentire cum Asclepiade p. 489 A nec tamen posse ab hoc ipso derivatum esse (cf. Cohn P W p. 1629). mirum etiam est, quod quae de clavis dicit Asclepiades in poculo defixis (Athen. p. 489 D: *ἔχει γὰρ ἀστέρας, οὓς ἥλοις ὁ ποιητὴς ἀπεικάζει, διὰ τὸ τοὺς ἀστέρας περιφερεῖς εἶναι τοῖς ἥλοις ὁμοίως καὶ ὥσ⟨περ* Wil.) *ἐμπεπηγέναι τῷ οὐρανῷ*) haec quam proxime ad Anaximenis de astris placitum accedunt (Diels

Philol. Suppl. I p. 271) coniungeret. noli igitur putare propter verba *εἰσὶ δὲ οἵ φασι* novam induci sententiam, immo omnia ad eundem redeunt auctorem, qui ut ipsa philosophorum cum Homero comparatio docet, nemo potest alius esse nisi Crates. Crates igitur ambrosiam allegorice significare voluit evaporationem, qua et sol et cetera sidera pascerentur. quid? potestne casu factum esse, ut simillima adhibeatur explanatio apud Demo p. 159, 20 ss. Eust. *ὁ δὲ τοιοῦτος Ἥφαιστος καὶ κυπελλοφόρος γίνεται τῇ Ἥρᾳ κτλ.* (cf. p. 39)? tanta certe est similitudo, ut etiamsi dubitare possis, num hunc ipsum locum hunc in modum Crates explicaverit, rationem tamen explicandi Crateteam esse non sis negaturus.

Illud quoque perquam mihi grave videtur, quod ut Democriti auctoritate Crates nititur, qua edoceat humore sidera nutriri, ita ad eandem rem probandam etiam Demo veteres philosophos ad partes vocat in pugnae deorum interpretatione p. 1196, 50 (*Υ* 67): *καλῶς γὰρ ἂν αἰδοῖτο ὁ Ἀπόλλων ἥλιος τὸν Ποσειδῶνα, εἴ γε κατά τινας τῶν λήρων φυσικῶν τροφεῖα τῷ Ποσειδῶνι ὀφείλει, ὡς ἐκ τῆς κάτωθεν ἀναπεμπομένης ὑγρότητος καὶ αὐτὸς καθὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀστέρων τροφὴν ἕλκων καὶ οὕτω συνιστάμενος.*

Aliud rursus cognationis vinculum hoc mihi esse videtur, quod persimili ratione atque in Cratetis ecloga, quam illi vindicavit Maassius in Arateis p. 173, apud Demo quoque notationes Iovis singulae enumerantur in fragmento supra posito p. 53[1]). quae similitudo etiam gravior esset, si Phaedri quoque Platonis locus, qui in illa allegoria aeque atque in scholio supra apposito adhibetur, iam ab ipsa Demo commemoratus esset neque ab Eustathio demum inculcatus. sed hoc quidem demonstrari nequit. contra nescio an quid liceat inde efficere, quod idem ille Phaedri locus cum Homeri Hesiodique

---

Vorsokr. p. 19 = Aet. II 14, 3: *Ἀναξιμένης ἥλων δίκην καταπεπηγέναι τὰ ἄστρα τῷ κρυσταλλοειδεῖ*), cum tamen ne verbo quidem Athenaeus huius placiti mentionem faciat. quod si ita explicare velis, ut iam ante Asclepiadem conicias fuisse, qui imaginem hoc poculum totius mundi crederent (quod suspicatus etiam Cohnius esse videtur), non fortasse a vero aberrabis. ceterum cf. quae de *κόνδυ* Persico disserit Hermippus (F. H. G. III p. 54) apud Athen. XI p. 478 A.

[1]) Similem in modum Iovis aliorumque deorum variae significationes enumerantur ab Iohanne Diacono p. 364 Flach; a Tzetze comm. in Hes. *ἔργα* p. 35 Gaisf., Alleg. Iliad. p. 376 Boiss., Exeg. Iliad. p. 28 s. Bekker, Cramer An. Par. III p. 114, in Tzetzae allegoriis mythologicis a Morello editis (Lutetiae 1616).

isdem versibus, quos Crates adhibuerat (Il. *Γ* 277. Hesiod. Opp. 267), coniunctus tertium invenitur in Macrobii Saturnalium libro I, 23, 1—9: „Nec ipse Iuppiter rex deorum naturam solis videtur excedere sed eundem esse Iovem ac solem claris docetur indiciis. nam cum ait Homerus.

> *Ζεὺς γὰρ ἐς Ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας*
> *χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο,*
> *δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις ἐλεύσεται Οὔλυμπόνδε*

Iovis appellatione solem intellegi Cornificius scribit, cui unda Oceani velut dapes ministrat. ideo enim, sicut et Posidonius et Cleanthes (Fr. 501 A.)[1]) adfirmant, solis meatus a plaga quae usta dicitur non recedit, quia sub ipsa currit Oceanus, qui terram et ambit et dividit[2]), omnium autem physicorum (scil. Democriti aliorumque veterum philosophorum) adsertatione constat calorem umore nutriri ... addit poeta *δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις*, non dierum sed horarum significans numerum, quibus referuntur ad hemisphaerii superioris exortum. intellectum nostrum in eandem sententiam ducunt etiam [de Timaeo: seclusit Eyssenhardt] Platonis haec verba (sequitur Phaedri locus p. 246 E). his enim verbis magnum in caelo ducem solem vult sub appellatione Iovis intellegi, alato curru velocitatem sideris monstrans etc.[3]). hinc quoque ostenditur quid de sole et Iove sit sentiendum cum alibi dicatur *πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας* et alibi *Ἠέλιος θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις*. unde utrumque constat una potestate censendum." non improbabile videtur etiam hic Cratetis subesse doctrinam propagatam scilicet a Posidonio, cum praesertim altero planeque gemello Homeri de Aethiopibus loco Od. *α* v. 23 ad fulciendam suam de Oceano sententiam nisum esse Cratetem

---

[1]) Cleanthis placitum iam Crates commemoraverat. cf. Gem. p. 172 M

[2]) Hoc maxime Crateteum est. cf. Macrob. comm. in Somn. Scip. II, 9, 1 ss.: ceterum prior eius (Oceani) corona per zonam terrae calidam meat superiora terrarum et inferiora cingens, flexum circi aequinoctialis imitata.

[3]) Similiter Cleomedes II 1, p. 136, 9 ss. Ziegler (ex Posidonio: cf. etiam Ohling, Quaestiones Posidonianae ex Strabone collectae Diss. Gotting. 1908): *ἐμφαίνει δ' ὁ ποιητής, ὅσον ἐστὶ τὸ τάχος τῆς κατὰ τὸν κόσμον πορείας διὰ τούτων· ὅσσον δ' ἠεροειδὲς ἀνὴρ ἴδεν ὀφθαλμοῖσιν ἥμενος ἐν σκοπιῇ, λεύσσων ἐπὶ οἴνοπα πόντον, τόσσον ἐπιθρώσκουσι θεῶν ὑψηχέες ἵπποι* (Il. *E* 770). fortasse in his quoque Crates delitescit.

idem tradat Posidonius apud Geminum (p. 174 Manitius)[1]) et Strabonem I p. 30. illud quoque attendendum est quod diei in viginti quatuor horas divisionem Homerum cognitam habuisse ait Macrobius. ut eandem enim illi cognitionem vindicaret unum omnium maxime Cratetem operam dedisse testimoniis nec paucis declaratur neque obscuris. recte quidem ad Cratetem Vitae Homeri caput 106 Maassius rettulit in Arateis p. 188: *καὶ τὸν βραδέως δυόμενον Βοώτην, ὅτι πολυχρόνιον ποιεῖται τὴν κατάδυσιν, οὕτω πεπτωκὼς ⟨τῇ⟩ θέσει, ὥστε ὀρθὸς καταφέρεσθαι καὶ συγκαταδύεσθαι τέσσαρσι ζῳδίοις, τῶν πάντων εἰς ὅλην νύκτα μεριζομένων ἓξ ζῳδίων.* haec Cratetis esse non solum Achilles testis est, qui p. 30 M. versibus Il. Σ 484—486 allatis haec adiungit: *μαρτυροῦσι δὲ Κράτης καὶ Ἀπίων ὁ Πλειστονείκης, ὅτι ἀστρονόμος Ὅμηρος* (cf. Maass p. 188), sed apertum etiam fit e scholio Arateo 583 p. 455 M. *ἐπ' ὀψὲ δύοντι λέγονται: ὀψὲ δύνων ὁ Βοώτης διὰ τῶν δ' μοιρῶν, τουτέστι η' ὥρας, ἐπέχει αὐτόν. Ὅμηρος* (Od. ε 272) *ὀψὲ δύοντα Βοώτην ἀντὶ τοῦ βραδέως δυόμενον*, quocum congruit schol. Od. ε 272 *ἄλλως· ὀψὲ δύοντα: μετὰ πολὺν χρόνον ⟨ὕστερον⟩*[2]) *τῶν συνανατειλάντων δύνοντα* (cf. Apollon. p. 125, 29 Bekker). *κατὰ γὰρ τὸν Ἄρατον* (581) *„τέτρασι γὰρ μοίραις ἄμυδις κατιόντα Βοώτην Ὠκεανὸς δέχεται“. συγκαταφέρεται δὲ τέτρασι ζῳδίοις, σκορπίῳ, ἀφ'*

---

[1]) Cf. F. Blass, De Gemino et Posidonio Progr. Kiliae 1883 p. 23. — Saturnalium locum, cum in comm. in Somn. Scip. repetat Macrobius II 10, 10 ss., nisi mentio Cornificii obstaret, manavisse ex Posidonii in Timaeum commentario suspicarer, in quo commemoratum fuisse Cratetem ex Oceani descriptione Macrob. Somn. Scip. II, 8 ad Atlantida insulam spectante constat. nunc eo inclino, ut ad Posidonii *περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων* libros referam, quorum mentionem facit Cornificius Sat. I 23, 7: „nomen autem daemonum cum deorum appellatione coniungit (Plato), quia di sunt *δαήμονες*, id est scientes futuri (= Plat Crat. p. 398 B) aut ut Posidonius scribit in libris quibus titulus est *περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων* quia ex aetherea substantia parta atque divisa qualitas illis sit *ἀπὸ τοῦ δαιομένου* id est *καιομένου* seu *ἀπὸ δαιομένου* hoc est *μεριζομένου.*“ eodem modo Posidonii et Platonis veriloquia coniunguntur c. XXIII, 3—4: „*θεοὺς* enim dicunt sidera et stellas *ἀπὸ τοῦ θέειν* id est *τρέχειν* quod semper in cursu sint (Plat. Crat. p. 397 D), *ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι.*“ redeunt haec ambo veriloquia apud Aetium Plac. I 6: *βλέποντες δὲ τοὺς ἀστέρας ἀεὶ θέοντας αἰτίους τε τοῦ θεωρεῖν ἡμᾶς ἥλιον καὶ σελήνην θεοὺς προσηγόρευσαν.* Posidonio igitur usus erat Cornificius, qui initio operis de etymis deorum *δαίμων* et *θεός* vocabula secundum Posidonium explicaverat Platonis et Homeri testimoniis nixus.

[2]) Inserui.

οὗ ἄρχεται δύεσθαι, τοξότῃ, αἰγοκέρωτι καὶ ὑδροχόῳ, ἐφ' οὗ λήγει. ac revera non alienam ab Homero diei in viginti quatuor horas divisionem Cratetem putasse docet schol. Arat. 62 (p. 63 Wachsm.): ὁ δὲ Κράτης φησίν· ὑπὸ τὸν ὁρίζοντα μῖξις ἀμφοτέρων (ortuum et occasuum) γίνεται, ὡς καὶ Ὅμηρος (Od. κ 86)· ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι· ἐπεὶ γὰρ παρ' ἐκείνοις ἡ ἡμέρα ὡρῶν εἴκοσι, ἡ δὲ νὺξ τεσσάρων, συναπτούσης ὅσον οὐδέπω τῆς δύσεως τῇ ἀνατολῇ, εὐλόγως εἶπεν. ad Cratetem igitur non dubito referre schol. Porph. *K* 252 p. 151 Schr. (ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε κτλ.) μή ποτε ἐκ τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου τὴν ὥραν καταμεμαθηκέναι φησί· τούτου γὰρ εἰς ιβ' διῃρημένου, ς' μὲν εὐθέως καταδύνοντος ἡλίου βλέπεται, νυκτὸς δὲ προβαινούσης τὰ λοιπά, οὐ τὰ αὐτὰ μὲν ὁρώμενα, τὸν δὲ ἀριθμὸν τὸν ἓξ φυλάττοντα. ἐκ τῶν ζῳδίων οὖν τῶν ἐπιφερομένων τῷ δωδεκατημορίῳ τούτῳ, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἔδυ, τὴν ὥραν στοχάζεται Ὀδυσσεύς. quae qua via ad Porphyrium manavisse censeamus, non haeremus, cum eodem in zetemate laudatus sit Apio, quem Cratetis de Homeri scientia astronomica sententiam propagasse scimus ex Achille. quin etiam ipsius Apionis solutionem vix errabis si desumptam esse statuas a Cratete: schol. Ven. B et Lips. p. 153, 13 Schr. οἱ δὲ ὅτι τὸ πλέον τῶν δύο μοιρῶν τῆς νυκτὸς παρῆλθεν. αἱ δύο δὲ μοῖραι ὀκτώ εἰσιν ὧραι· τούτων τὸ πλέον, ὅ ἐστιν αἱ ἑπτά, παρῆλθεν· ἐσμὲν δὲ ἐν ὀγδόῃ ὥρᾳ, λείπονται δὲ τέσσαρες. τὸ δὲ ὅλον οὕτως· παρῆλθεν ἡ πλείων ἤδη μοῖρα τῶν δύο τῆς νυκτὸς μοιρῶν, ἵνα λείπηται μέρος τι τῶν δύο καὶ τρίτη τελεία (cf. H. Baumert Apionis quae ad Homerum pertinent fragmenta Diss. Regimont. 1886 p. 49)[1]). summa harum omnium disputationum in eadem re versatur, scilicet ut et zodiacum Homerus et diei in viginti quatuor horas divisionem evincatur cognovisse. itaque hinc quoque comprobatur quod coniecimus Cratetis esse illud, quod est traditum apud Macrobium I, 23: „addit poeta δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις, non dierum sed horarum significans numerum, quibus referuntur ad hemisphaerii superioris exortum."

Est alius etiam de Aethiopum ad Oceanum sacris apud Homerum locus, Iridis ad Ventos verba Ψ 205: οὐχ ἕδος· εἶμι γὰρ αὖτις ἐπ' Ὠκεανοῖο ῥέεθρα, Αἰθιόπων ἐς γαῖαν, ὅθι ῥέζουσ' ἑκατόμβας ἀθανάτοις, ἵνα δὴ καὶ ἐγὼ μεταδαίσομαι ἱρῶν. haec quoque Cratetem allegorice

[1]) Cf. etiam Maass Aratea p. 183 adnot. 18.

interpretatum esse nescio an non sine quadam veritatis specie suspicari liceat ex Eustathii explanatione p. 1296, quam superius ad Demo retulimus. accedit illud quoque, quod ad Eustathiana illa verba: *τὸ δὲ παρὰ Ζεφύρῳ τοὺς ἀνέμους πάντας λαχεῖν εἶναι οὔτε μῦθον ἰδιαίτατον ἔχει οὔτε βαθεῖαν ἀλληγορίαν ἀλλ' ἢ μόνον ἔνδειξιν τοῦ εἰς ἓν δύνασθαι τοὺς ἀνέμους ἥκειν τῇ κατ' οὐσίαν οἰκειότητι. πάντες γὰρ „ὑγρὸν ἀέντες“ εἰσὶ κατὰ τὴν ποίησιν καὶ ἐξ ἀναθυμιάσεως, τῆς ξηροτέρας δηλαδή, ἧς χορηγὸς ἡ γῆ, διὸ καὶ λίθεος αὐτοῖς ὁ βηλὸς εἰς αἴνιγμα τῆς γῆς κτλ.* proxime accedunt haec Plutarchi personati c. 109: *καὶ ἀνέμων δὲ φύσιν ἀκριβῶς κατενόησεν· ὧν τὴν μὲν γένεσιν ἐκ τῶν ὑγρῶν εἶναι . . . τοῦτο δ' ἔν τε ἄλλοις πολλοῖς ἐμφαίνει καὶ ἐν οἷς φησιν 'ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων'* (ε 478); c. 111 p. 391, 1: *αἱ μὲν οὖν ὑγραὶ ἀναθυμιάσεις ὑετοὺς γεννῶσιν, αἱ δὲ ξηραὶ ἀνέμους.* certe haud exiguam Cratetem explicandae meteorologicae Homeri scientiae curam applicasse et acuminis subtilitatem documento potest esse schol. Genev. ad *Φ* 196, in quo quod Oceanum Homerus dicit patrem esse fontium et fluviorum, id Xenophanis doctrina comparata (fr. 30 Diels) ita explicatur, ut ex maris evaporatione ostendatur imbres fieri, ex imbribus oriunda esse flumina. atque suspicari licet etiam schol. BLT ad *Λ* 27 Cratetis esse, quippe in quo eiusdem Xenophanis de Iride fragmentum (fr. 32 Diels) cum Homero comparetur. nec non Tzetzae locus, de quo supra disputavi, referendus mihi eodem esse videtur.

Sed haec quidem hactenus. iam ultimum ex meis argumentis allaturus facere non possum quin exspatier paulo latius. Hermannus Usenerus in indice Epicureorum p. 410 ex voluminibus Herculanensibus Coll. II XI, 176 protraxit Philodemi, ut videtur, de Cratetis *σφαιροποιΐᾳ* testimonium, quod spectare ille quidem suspicatus est ad commentarium Arateum. adversati Usenero sunt cum alii tum Gomperzius, qui in Actis Acad. litt. Vindob. 1891 p. 52 accuratius in hunc locum commentatus est. sed viri quidem docti quid coniecerint, post videbimus. nunc interim ipsa verba consideremus:

V. H. XI f. 176 (in inferiore parte columnae).

εὐθ(έ)ως τῆς μηνι(δος . . .
(. . .)τὰ σημαινόμ(ενα πολ-
λάκις ὁμολ(ογ)οῦν(τες ἔτι?
παριστάνειν ἄλλα (βο)ύ(λον-

ται τὸν ποιητήν, ὡ(ς) καὶ τὰ
περὶ τῆς σφαιροποίας ὁ Κρ(ά-
της· ἔνιοι δ(ὲ) καὶ φ(α)νερῶ(ς
μαίνονται καθ' (ἅ)περ ο(ἱ
τὰς δύο ποήσ(εις Ὁμ)ήρ(ου
περί τε τοῦ κ(ό)σμ(ου) λέγον-

V. H. VII f. 90 (in superiore parte columnae).

τες (. .)ι(. .)ησ(. . . . .)ων
καὶ περ(ὶ) νόμω(ν) κα(ὶ ἐ)θισ-
(μ)ῶν τῶ(ν) πα(ρ)' ἀν(θρώ-
πο(ι)ς. καὶ τὸν Ἀγ(α)μέμνο-
να μὲν αἰθέρα εἶναι, τὸν
(Ἀ)χιλλέα δ' ἥλιον, τὴν Ἑλέ-
νην δὲ γῆν καὶ τὸν Ἀλέ-
(ξα)νδρον ἀέρα, τὸν Ἕκτο-
(ρα) δὲ σελήνην. καὶ τοὺς ἄλ-
(λου)ς ἀναλόγως ὠνομάσ-
(θαι) τούτοις. τῶν δὲ θεῶν
(τὴν) Δήμητρα μὲν ἧπ(αρ,
(τὸν Διό)νυσον δὲ σπλῆ(να,
τὸν Ἀ)πόλλωι δὲ χολή(ν

1. εὐθέως τῆς μήνιδος Gomperz l. l. 2. 3. σημαινόμενα πολλάκις ὁμολογοῦντες Gomperz 4. βούλονται conieci. ἅμα λυμαίνονται Gomperz spatio refragante. 6. Κράτης Usener. 7. φανερῶς conieci: Τ(.)ΝΕΡΩ(.) Pap. τὸν Ἔρωτα Gomperz, quod prorsus non intellego. 8. (.)ΤΕΡΟ(.) Pap. supplevit Wilamowitz; καθ' ἑτερότητας δύο ποιήσεων Ὁμήρου Gomperz. τὰς δύο ποιήσεις Ὁμήρου Maass Aratea p. 169. 10. κόσμου λέγοντος Gomperz et Maass. 11. πεποιῆσθαι μερῶν dubitanter Wilamowitz. 12ss. supplevit Gomperz in Wien. S. B. 116, 14. cf. Diels Vors. p. 326, 20.

Haec duo quae coniunxi fragmina etsi litterarum formis non ita similibus exarata sunt, tam arta tamen et sententiarum sunt et rerum cohaerentia copulata, ut quin olim sese exceperint vix sit dubitationi obnoxium. quod si ita est, non improbabile videtur Metrodorum Lampsacenum, ad quem et Hesychio (s. v. Ἀγαμέμνων) et Tatiano (c. 21) teste alterius partis interpretamenta redeunt (cf. Diels Vors. I² p. 326), ut nimiae in ratione allegorica audaciae absurditatisque exemplum ab ipso Cratete commemoratum fuisse. certe Crates de

ratione allegorice poetam explicandi disputaverat eo loco, quem imprimis spectat Philodemus; id quod etiam hisce eius verbis comprobatur: *παριστάνειν ἄλλα βούλονται τὸν ποιητήν.* sic enim definiri ipsa allegoria solet: *ὁ γὰρ ἄλλα μὲν ἀγορεύων τρόπος, ἕτερα δὲ ὧν λέγει σημαίνων, ἐπωνύμως ἀλληγορία καλεῖται.* sunt verba Heracliti p. 5, 15. ad eandemque nos explicationem ducit locus Porphyrii apud Stobaeum Ecl. phys. II, 1, 32: *Ὅμηρος δὲ καὶ μᾶλλον τὰ περὶ τούτων κατέκρυψε τῷ μὴ προηγουμένως περὶ αὐτῶν διαλέγεσθαι, καταχρῆσθαι δὲ τοῖς λεγομένοις εἰς π α ρ ά σ τ α σ ι ν ἄλλων.* Philodemi igitur verba quid significent, apertum. iam vero cum his velim conferas Eustathii in Iliadem commentarii praefationem p. 3: *ὅτι τὴν Ὁμηρικὴν ποίησιν οἱ μὲν εἰς τὸ παντελὲς ἐσκίασαν, καὶ ὡς οἷον αἰσχυνόμενοι ἐὰν ὁ ποιητὴς ἀνθρωπίνως λαλῇ, ἀνήγαγον πάντα καὶ εἰς ἀλληγορίαν μετέθεντο, καὶ οὐ μόνον εἴ τί που μυθικὸν ἀλλὰ καὶ τὰ ὁμολογουμένως ἱστορούμενα, τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν Ἀχιλλέα, τὸν Νέστορα, τὸν Ὀδυσσέα, τοὺς λοιποὺς ἥρωας, ὡς δοκεῖν τὸν ποιητὴν ἐν ὀνείροις ἡμῖν ὁμιλεῖν. ἕτεροι δὲ ἀπεναντίας πάντῃ ἐκείνοις ἐλθόντες ἐξέσπασαν τὰ Ὁμηρικὰ πτερὰ καὶ οὐκ ἀφῆκαν αὐτὸν πτερύσσεσθαι ὅλως μετέωρον, ἀλλὰ τοῦ φαινομένου γενόμενοι μόνου καὶ κατασπάσαντες τοῦ ἀναγωγικοῦ ὕψους τὸν ποιητὴν οὐδὲν οὐδ᾿ ὅλως ἀφῆκαν ἀλληγορεῖσθαι παρ᾿ αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἱστορίας ἀφῆκαν οὕτως ἔχειν, καλῶς γε τοῦτο ποιοῦντες, καὶ τοὺς μύθους δὲ ἀπαραποιήτους εἰς ἀλληγορίαν εἶναι προσέταξαν. ἐν οἷς, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δηλώσεται, καὶ ὁ Ἀρίσταρχος, οὐ πάνυ καλῶς τοῦτο νομοθετήσας. οἱ δὲ ἀκριβέστεροι* et cetera, quae exhibui p. 57. fontem huius expositionis Demo esse supra mihi videor demonstrasse. Metrodori placitum eodem intercedente auctore atque apud Philodemum adhiberi patet. Cratetea igitur videtur esse norma, quam in allegorica se interpretatione secuturum esse ait Eustathius.

Sed de Philodemi loco subiungenda mihi quaedam restant. *σφαιροποιία* enim quid significet tantopere virorum doctorum dissident iudicia, ut ego quid sentiam, facere non possim quin paucis significem, praesertim cum haec quaestio coniungenda sit cum altera quaestione, quae est de librorum Cratetis titulis et dispositione. atque Useneri quidem huius vocis interpretationi, quam supra commemoravi, adversatus est Wachsmuthius in Mus. Rhen. 1891 p. 556 terrae globo explicando arbitratus proprium Cratetem *περὶ τῆς σφαιρο-*

ποιίας opus destinasse. verum tamen ne hanc quidem coniecturam veram esse Maassius auctor est in Arateis p. 169; sic enim affirmat, praeter globum decempedalem planam terrae tabulam designatam reliquisse Cratetem teste Agathemero Geogr. gr. min. II p. 471 et schol. in Dionys. Perieg. Geogr. gr. min. II p. 428. quam tabulam, ut recte observaverit Müllenhoffius (Deutsche Altertumskunde I² p. 254), ad Homeri geographiam illustrandam pertinuisse; itaque eodem referendam esse etiam *σφαιροποιίαν* illam in papyro commemoratam. similem sententiam protulit Gomperzius ('Philodem und die ästhetischen Schriften der herculanensischen Bibliothek' Sitzungsbericht der Wiener Ak. d. Wiss. 1891 p. 52sq.): „Gemeint ist ohne Zweifel sein Homerkommentar (quem tamen non exstitisse recte observavit Maassius), in welchem er zu Stellen wie *α* 23sqq. die Lehre von der Kugelgestalt der Erde dem Dichter aufdrängen wollte. Vgl. Geminus p. 66—67 ed Halma (= p. 174, 21 Manitius): *Κράτης μὲν οὖν παραδοξολογῶν τὰ ὑφ' Ὁμήρου ἀρχαϊκῶς καὶ ἰδικῶς εἰρημένα μετάγει πρὸς τὴν κατ' ἀλήθειαν σφαιροποιίαν . . . αὕτη δὲ ἡ πρόληψις τῇ μὲν προκειμένῃ διατάξει ἀκόλουθός ἐστι, τῆς δὲ κατὰ φύσιν σφαιροποιίας ἀλλοτρία.*" hae quidem sunt virorum doctorum de hoc loco coniecturae. iam ut ipsi quid sentiamus eloquamur, ante omnia duae nobis res videntur esse tenendae, primum non Cratetem sed Homerum ipsum tradi explicasse *τὰ περὶ τῆς σφαιροποιίας*, deinde agi de ratione allegorica, geographica vero Cratetis studia, licet portentosa nobis videantur, allegoricis tamen explanationibus nequaquam esse insignia. his praemonitis videndum, quae sit vocis *σφαιροποιία* vis ac significatio. ac notissimus quidem est Archimedis *περὶ σφαιροποιίας* liber, de quo Carpus apud Pappum VIII 306 (cf. Heiberg Quaest. Archimedeae 1879 p. 33): *ὁ Κάρπος δέ πού φησιν ὁ Ἀντιοχεὺς Ἀρχιμήδην τὸν Συρακόσιον ἓν μόνον βιβλίον συντεταχέναι μηχανικόν, τὸ κατὰ τὴν σφαιροποιίαν.* Procl. in Eucl. p. 41, 16: *ἡ σφαιροποιία κατὰ μίμησιν τῶν οὐρανίων περιφορῶν, οἵαν καὶ Ἀρχιμήδης ἐπραγματεύσατο.* „hoc igitur libro exposuerat, qua ratione sphaeram illam praeclaram struxisset" (Heiberg). eadem significatio etiam alias invenitur, e. g. apud Theonem de astrolog. p. 146, 5; 151, 5 Hiller. alio sensu usurpare hoc vocabulum solet Geminus; cf. p. 172, 3 Man.: *ἀλλ' ὅτι ἕνεκεν τῆς ὅλης σφαιροποιίας καὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς καὶ τῆς παρόδου τοῦ ἡλίου.* p. 146, 2 *ἤδη μέντοι*

διὰ τὴν ἰδίαν ἑκάστου σφαιροποιίαν διαφόρους συμβέβηκε τὰς μεταβάσεις εἶναι. et accedunt ei loci, quos iam Gomperz adhibuerat, quibus omnibus haec vox de mundi ordine et descriptione, non de sphaerae artificiosae constructione usurpatur. quaeritur utra significatio apud Philodemum accipienda sit. ac si priorem quidem adhibebis, poteris sane non inepte de Achillis clipei explanatione cogitare, qua artificiosam tamquam sphaeram illum clipeum Crates explicaverat. sed nescio an nimis angusta sit haec explicatio, cum et aliis multis locis Crates nisus sit ad *σφαιρικὸν λόγον* Homeri illustrandum et ipse Philodemus non de *ὁπλοποιίᾳ* sed de *μήνιδε* mentionem faciat. alteram igitur, quam habet Geminus significationem, praeferemus, modo teneamus illam vocem ne apud hunc quidem terrae tantum sed totius universi significare formam ac structuram. legas modo, quae post locum supra positum sequuntur: *αὕτη δὲ ἡ πρόληψις τῇ μὲν προκειμένῃ διατάξει ἀκόλουθός ἐστι, τῆς δὲ κατὰ φύσιν σφαιροποιίας ἀλλοτρία. ἡ γὰρ γῆ μέση κεῖται τοῦ σύμπαντος κόσμου, σημείου τάξιν ἐπέχουσα, αἱ δὲ ἀνατολαὶ τοῦ ἡλίου καὶ αἱ δύσεις ἐκ τοῦ αἰθέρος εἰς τὸν αἰθέρα γίνονται, διὰ παντὸς τοῦ ἡλίου ἴσον ἀπεχούσης τῆς γῆς.* itaque cum crimini Crateti vertit Posidonius, *ὅτι παραδοξολογῶν τὰ ὑφ' Ὁμήρου ἀρχαϊκῶς καὶ ἰδικῶς εἰρημένα μετάγει πρὸς τὴν κατ' ἀλήθειαν σφαιροποιίαν,* hoc vult dicere, totius universi illum veram quidem sed ignotam omnibus veteribus poetis et philosophis imaginem Homero obtrusisse.

Iam qui geographica fragmenta Cratetea paulo accuratius pertractaverit et in eadem re versari fere omnia observaverit, ut scilicet globosam terrae formam duplici Oceani ambitu cinctam cognitam exploratamque habuisse Homerus evincatur, facile is mihi concedet desiderare hanc doctrinae Crateteae partem atque flagitare, ne carere fundamento videatur, universi mundi, qualem sibi finxerit Homerus, accuratam et ad certas regulas exactam descriptionem. hanc deprehendisse mihi videor in eis allegoriis, de quibus supra verba feci. neque casui equidem tribuerim, quod in Homeri Vita, quam veriorem quam Heraclitum reddere veteris operis imaginem supra exposui, tota elementorum interpretatio pertinet ad mundi ordinem formamque illustrandam. atque adeo globosae mundi formae cognitionem iste auctor omnium quae in physica versantur philosophia putat maximam, ut paucis tantummodo et exilibus de elementorum numero praemissis

ante omnia huius rei scientiam properet Homero vindicare: Vit. Hom. c. 94: *καὶ τὴν τάξιν δ' αὐτῶν ὅπως ἔχει κατέμαθεν· ὅτι μὲν γὰρ ἡ γῆ κατωτάτω πάντων ἐστί, θεασόμεθα· σφαιροειδοῦς γὰρ ὄντος τοῦ κόσμου κτλ.* et ut geographica fragmenta omnia, quae quidem per Posidonium propagata sunt, eidem operi videntur recte esse et a Maassio et a Müllenhoffio attributa, ita etiam cosmographica fragmenta pleraque ex uno opere fluxisse veri est simillimum.

Sed quid faciemus terrae globo, quem Strabone teste, quid plana terrae tabula, quam designavit Crates teste Agathemero (Geogr. min. II p. 471; cf. Maass Aratea p. 145)? ac sphaera quidem illa celeberrima licet commemorata fuerit in opere Homerico (cf. Gemin. p. 172 Man.), quin ad Homeri explicandam geographiam pertinuerit, videtur tamen iure posse dubitari. plana vero terrae tabula, quam inservisse eidem rei opinatur Müllenhoffius, num exstiterit omnino dubium est, cum locus ille Agathemeri non sit eiusmodi, ut necessario cogitandum sit de tabula designata, non de sola opinione, quam de situ terrae et figura sibi animo Crates informaverit. sed utut de hac quidem re statueris, ad Philodemi certe verba ne aut tabulam aut sphaeram pertinere credas, satis cautum esse puto argumentatione mea.

Sed ne nimis avide me arbitreris omnia ad Cratetem trahere nihilque sectae Stoicae principibus relinquere, Chrysippo et Zenoni, longe me abesse fateor ab ea opinione, ut Cratetem ipsum censeam rationes istas allegoricas excogitasse aut quaecumque allegorice de dis Homericis narrentur a Cratete solo derivata esse; immo ex fragmenti supra p. 33 positi natura verisimile mihi videtur eas fabulas, quae maxime aut propter impietatem contra deos animos offenderent aut propter argumenti obscuritatem hominum acumina in se adverterent, simillimas perpessas esse interpretationes eis, quae feruntur apud Heraclitum Demo ceteros[1]).

Atque de Stoicorum quidem interpretationibus haud scio an quid possit elici ex scholio *B D ad *O* 21 [*Πορφυρίου* D] *καὶ ἔμπροσθεν*

[1]) Noli huc referre schol. Hom. B ad *Υ* 67 (Porph. I 240, 14 Schrad.) = Theagenis Fr. 2 p. 511 Diels, in quo ad Theagenem non ipsa quae profertur explicatio allegorica sed universi explicandi generis inventio revocatur. idem inter inventores et apud Tatianum p. 31, 16 Schw. et in schol. Dionys. Thrac. p. 164, 23 Schn. numeratur. inventorum autem antiquissimorum, quorum per catalogos memoria propagabatur, tam copiosas quam in illo scholio exstitisse reliquias non est credibile.

περὶ τούτων εἴρηται ἱκανῶς, ἀκριβῶς δὲ νῦν. διὰ γὰρ τούτων ὁ ποιητὴς τὴν κοσμικὴν αἰνίττεται φύσιν, Δία μὲν καὶ Ζῆνα τὸν ἀνωτάτω ὑποτιθέμενος ἀέρα διάπυρον, Ἥραν δὲ τὸν δεύτερον· καὶ ταύτην φησὶν ὑπὸ Ὠκεανοῦ τετράφθαι, ἐπειδὴ ἐκ τῆς τῶν ὑγρῶν ἀναθυμιάσεως γίνεται ὁ ἀήρ. ἄκμονας δὲ γῆν καὶ θάλασσαν λέγει. χρυσοῦν δὲ δεσμὸν τὸ αἰθέριον πῦρ, ὅτι ἐν τῷ ἀνωτάτω μέρει συνῆπται αὐτῷ ὁ ἀήρ. καὶ ῥιπτόμενον τὸν Ἥφαιστον εἰς θάλασσαν, παρόσον μεταβάλλει εἰς ἄλληλα τὰ στοιχεῖα, πῦρ μὲν εἰς ἀέρα, ἀὴρ δὲ εἰς ὕδωρ. χαλκεύοντα δὲ ἐν Ὠκεανῷ, ὅτι τὰ στερρὰ τῆς δι' ὕδατος καὶ πυρὸς ἐργασίας τυγχάνει. καὶ Ἡσίοδος Οὐρανὸν μὲν λέγει τὴν ἐκπύρωσιν, Κρόνον δὲ τὸν ἄνωθεν κρουνηδὸν ἐπιφερόμενον ὄμβρον, Ῥέαν δὲ τὴν ἐπιρρεομένην ὕδασι γῆν, ἐκτομὴν δὲ Οὐρανοῦ τὴν τοῦ πυρώδους ἐξ ὑγρῶν σβέσιν, λίθον δὲ καταπινόμενον ὑπὸ Κρόνου, ἐπειδήπερ ἡ μεταβολὴ τῶν ὑγρῶν εἰς στερρότητα πήγνυται· κρύπτεσθαι δὲ τὸν Δία διὰ τὸ τὸ ζῆν ἐπικρατεῖν τῷ τῷ χειμῶνι τοὺς καρποὺς ἀφανίζεσθαι πλεοναζόντων τῶν ὑγρῶν.

Chrysippea in hac ecloga inesse recte iam a Flachio observatum erat (Glossen und Scholien zur Hesiodischen Theogonie 1876 p. 47). eo magis miror, quod ne verbo quidem commemorantur ab Arnimio. etenim non Rheae tantum veriloquium Chrysippi est, ut docet Etym. Magn. p. 701, 24. *Χρύσιππος δὲ λέγει τὴν γῆν Ῥέαν κεκλῆσθαι, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτῆς ῥεῖ τὰ ὕδατα* (Fr. 1084 A.), verum Saturni quoque interpretamentum proxime accedit ad Frg. 1090 = schol. Hes. Theog. v. 459: *Χρύσιππος δέ φησι, καθύγρων ὄντων τῶν ὅλων καὶ ὄμβρων καταφερομένων πολλῶν τὴν τούτων ἔκκρισιν Κρόνον ὠνομάσθαι*, quocum conferendum est fragm. 1076 = Philod. de piet. c. 11: *καὶ Κρόνον (μὲν τὸ)ν τοῦ ῥεύ(μ)ατος ῥ(όο)ν, Ῥέαν δὲ τὴν γ(ῆ)ν, Δια δὲ τὸν αἰθέρα.* manifestum igitur tenemus Chrysippum. nec vero te fugiet minime hanc eclogam conflatam e diversis frustulis videri, sed non solum Hesiodea interpretamenta inter semet ipsa cohaerere verum etiam cum Homericis antecedentibus coniungi, quippe saxi a Saturno devorati explicatio (*ἐπειδήπερ ἡ μεταβολὴ τῶν ὑγρῶν εἰς στερρότητα πήγνυται*) proxime accedit ad Vulcani significationem physicam: *χαλκεύοντα δ' ἐν Ὠκεανῷ, ὅτι τὰ στερρὰ τῆς δι' ὕδατος καὶ πυρὸς ἐργασίας τυγχάνει.* omnia vero vetustiorum Stoicorum disciplinam redolere facile intellegent periti. sic e. g. Caeli explicatio pro conflagratione accipiendi nimis audax visa est vel Stoicis aetatis posterioris. itaque silentio praeteritur a Cornuto. idem cadit in Saturni inter-

pretamenta Chrysippea, quae communi et vulgari huius vocis etymo (= *χρόνος*) cesserunt. vetustiorem porro Stoicum Vulcani quoque ratio physica coarguit haec: *καὶ ῥιπτόμενον τὸν Ἥφαιστον εἰς θάλασσαν, παρόσον μεταβάλλει εἰς ἄλληλα τὰ στοιχεῖα, πῦρ μὲν εἰς ἀέρα, ἀὴρ δὲ εἰς ὕδωρ*, quae quidem proxime accedit ad Chrys. Fr. 1100 = schol. in Aratum v. 1: *οὗτος γάρ (ὁ ἀήρ) ἐστι κατὰ τοὺς Στωικοὺς ὁ διὰ πάντων διήκων. ἔνιοι γοῦν φασὶ τὸν Πρωτέα τοῦτον εἶναι τὸν ἀέρα. αἰνίττεται γὰρ καὶ Ὅμηρος λέγων „γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρον ὑψιπέτηλον καὶ πῦρ". οὗτος γάρ ἐστι πηγὴ πάντων.* similiter Plut. de Is. et Os. c. 32 p. 363 D: *ὥσπερ Ἕλληνες Κρόνον ἀλληγοροῦσι τὸν χρόνον, γένεσιν δὲ Ἡφαίστου τὴν εἰς πῦρ ἀέρος μεταβολήν.* quae cum ita sint, non dubito, quin tota ecloga excerpta sit ex altero Chrysippi *περὶ θεῶν*, in quo Homeri Hesiodique fabulas interpretatus erat teste Philodemo de piet. c. 13: (Fr. 1078 A. DDG p. 547ᵇ 16: *ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ* (scil *περὶ θεῶν*) *τά τε εἰς Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον ἀναφερόμενα καὶ τὰ παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Εὐριπίδῃ καὶ ποιηταῖς ἄλλοις, ὡς καὶ Κλεάνθης, πειρᾶται συνοικειοῦν ταῖς δόξαις αὐτῶν.* quae si vera coniectura est, apparet iam Chrysippum locum de Iunonis vinculis eodem plane modo explicasse atque Heraclitum Probum ceteros.

Sed aliud quoque ad quaestionem nostram ex hac ecloga redundat. quod ait enim de Iunone Chrysippus: *καὶ ταύτην φησὶν ὑπὸ Ὠκεανοῦ τετράφθαι, ἐπειδὴ ἐκ τῆς τῶν ὑγρῶν ἀναθυμιάσεως γίνεται ὁ ἀήρ*, mirum hoc in modum congruit cum Demo p. 978, 40 ss. Eust. ad Ξ 202: *τὸ δὲ τὴν Ἥραν ἐν δόμοις ὑπὸ Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἐκτραφῆναι τὰς ἐκεῖθεν αἰνίττεται ἀναθυμιάσεις, αἳ καὶ αὐταὶ συμβάλλονταί τι τῷ ἀέρι, γεννηθέντι μὲν καθάπαξ ὑπὸ τῆς Ῥέας ἤγουν τῆς ἀρχεγόνου ὕλης, τῆς φερωνύμως ῥευστῆς, συγκροτουμένῳ δὲ ὡς ἑκάστοτε καὶ οἷον τρεφομένῳ ταῖς τοιαύταις ἀναθυμιάσεσι.* claro igitur testimonio comprobatur, quod reapse patet, simul cum Cratetis vetustiorum quoque Stoicorum (qui commemorantur p. 695, 1 ss. ad Θ 19; cf. p. 44) interpretationes in hunc commentarium influxisse.

Sed licet ultra Stoicos prodire: comperimus e Philodemo Metrodorum Lampsacenum Agamemnonem putasse aethera, Achillem solem, aera Alexandrum, Hectora lunam, terram Helenam. qua ille ratione ductus sit, nequaquam tam obscurum est quam primo forsitan obtutu cuipiam videatur. nempe quasi captam terram et inclusam putabat in

regno aeris et lunae, quibus elementis a natura contrarietas et quasi pugna esset cum aethere et sole. his subiectis quasi fundamentis augurari licet quam monstrosum Metrodorus et portentosum superstruxerit aedificium, variis heroum proeliis accipiens modo anni tempora significari modo siderum defectus modo quaslibet terrae caelique mutationes. neque enim temere existimandus est ac sine ratione copulasse Paridem cum Hectore, cum Agamemnone Achillem, quorum utrique modo discordia cum altero modo coniunctio intercedit et necessitudo. sed ne hoc quidem potest esse dubium, quin nisi deorum contentionibus abunde ante pertractatis ad heroum applicari proelia ista ratio non potuerit. simillimam igitur deorum pugnae interpretationem Metrodorus imitatus est ei, quam novimus ex Heraclito ceterisque, quos supra commemoravi. quod si ita est, apparet ne Empedoclis quidem doctrinam esse a Cratete primo cum Homero comparatam, immo postquam semel di Homerici elementorum significationes induerunt, inde a sophistis usque ad Eustathium miram quandam in Homeri interpretatione allegorica regnasse uniformitatem et constantiam. longe aliud accidit Hesiodo, qui ut varietate fabularum divinarum longe Homerum superat, ita et plures multo et diversas magis est cum Stoicorum tum Neoplatonicorum interpretationes allegoricas expertus. Cratetis vero hoc fuisse proprium putamus, ut ad certam regulam collectis undique et explicatis testimoniis et terrae, qualem explorasse Homerum sibi persuaserat, et totius mundi adumbraret quam plenissimam et perfectissimam imaginem.

II.

De Apollodori Atheniensis opere

περὶ θεῶν.

Studia in Apollodori περὶ θεῶν fragmenta non neglecta sunt aetate nostra, immo ex quo tempore Robertus Münzel[1]) fundamenta eis iecit ingeniosa argumentatione, qua fluxisse ex hoc opere evicit et Macrobii (Sat. I c. 17) et Pseudo-Heracliti (c. 7) et Cornuti (c. 32) de Apolline explicationes, non solum de cognitorum fragmentorum indole ac ratione rectius iudicandi nobis copiam fecit Eduardi Schwartzii opera PW p. 2873, sed etiam latentia ad id tempus eaque sat ampla accesserunt fragmina cum aliis ex scriptoribus tum ex Porphyrii quaestionibus Homericis recuperata ab Ernesto Hefermehlio[2]). sed nihilo secius incohata magis Apollodorea studia quam ad exitum perducta esse neque Hefermehlium latuit et mihi Porphyrium perlustranti comprobatum est. itaque ut praecedenti argumentatione de Pergamenorum grammaticorum studiis theologicis exposui, ita de contrariae quoque sectae disciplina non alienum visum est brevem subiungere disputationem. atque primum quidem nova quaedam operis περὶ θεῶν fragmenta singula deinceps libuit percensere, tum de universa operis ratione ut auderem verba facere, motum me esse scito ipsa horum fragmentorum indole, quae id ut susciperem tantum non videbatur flagitare.

[1]) De Apollodori περὶ θεῶν libris. Diss. Bonn. 1883.

[2]) Studia in Apollodori περὶ θεῶν fragm. Genevensia. Diss. Berol. 1905.

I.

Ordiri mihi par est a Porphyrii quaestionibus Homericis; ex quibus quam recte Hefermehlius ampla illa et speciosa quae ad v. Θ 1 et B 787 adscripta sunt fragmenta Apollodoro vindicaverit, non possum certiore comprobare argumento, quam si ad eundem mihi continget revocare tertiam generis eiusdem eclogam, quae etsi in Schraderi collectionem recepta non est, nihilo minus esse Porphyriana vel ex primis verbis ad prooemium Vaticani codicis (p. 281, 8 Schr.) spectantibus aperte demonstratur. sunt verba haec schol. Ven. *BD ad *E* 422 = Et.M. p. 546, 15: *ἢ μάλα δή τινα Κύπρις] τὸ ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης, ὃ οὐκ ἐνόησαν οἱ πρὸ ἡμῶν, τί σημαίνει. συμπλανηθέντες γὰρ τῷ Ἡσιόδῳ ἔδοξαν ὅτι Κύπρις λέγεται, ὥς φησιν Ἡσίοδος, Κυπρογένεια, διὸ γεννᾶται [ἐν τῷ] „περικλύστῳ ἐνὶ Κύπρῳ“* (Th. 199), *ὥσπερ καὶ τὴν φιλομειδῆ, ὅτι „μηδέων ἐξεφαάνθη“. Ὅμηρος δ᾽οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ τὴν μειδιάματα φιλοῦσαν, οἷον ἱλαράν*[1]), *διὰ τὴν ἐγκειμένην αὐτῇ δύναμιν ἀπὸ τῆς συνουσίας. ὥσπερ οὖν τὸ πῦρ Ἥφαιστον λέγει ὁμωνύμως τῷ εὑρόντι, οὕτω καὶ Ἀφροδίτην ποτὲ τὴν ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνουσίαν, ἡνίκα ἂν περὶ τῶν μνηστήρων λέγῃ "καὶ ἐκλελάθοντ᾽ Ἀφροδίτης, ἣν ἄρ᾽ ὑπὸ μνηστῆρσιν ἔχον, μίσγοντο δὲ λάθρῃ"* (Od. χ 444). *τὸ οὖν ἐπίθετον τὸ διὰ τοῦ Κύπρις σημαινόμενον ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὴν δυνάμεως Ὁμήρῳ παρείληπται. ἔστι γοῦν κατὰ συγκοπὴν εἰρημένον κυόπρις, ἡ τὸ κύειν πορίζουσα. ἴδιον γὰρ Ἀφροδίτης τοῦτο· οὐ γὰρ ἄλλως γυναῖκες κυΐσκουσι χωρὶς τῆς Ἀφροδισιακῆς συνουσίας. τὸ δὲ πλανῆσαν τὸν Ἡσίοδον καὶ τοὺς ἄλλους ἐστὶ τὸ ἐν τῇ Θ΄ ῥαψῳδίᾳ λεγόμενον "ἡ δ᾽ἄρα Κύπρον ἵκανε φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη, ἐς Πάφον· ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις"* (Od. ϑ 362).

---

[1]) Cornut. c. 24 p. 45, 10 L: *λέγεται δὲ καὶ φιλομειδὴς διὰ τοῦτο· οἰκεῖα γὰρ τὰ μειδιάματα καὶ ἡ ἱλαρότης τῶν τοιούτων συνόδων ἐστί.* ibid. lin. 3. *Ἀφροδίτη δέ ἐστιν ἡ συνάγουσα τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ δύναμις κτλ.*

οὐκ εἴ τις δ' ἔν τινι τόπῳ τετίμηται, ἐκεῖθι καὶ γεγέννηται καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἐπιθέτῳ κοσμεῖται. οὐδέποτε γοῦν Δήλιος ὁ Ἀπόλλων παρ' Ὁμήρῳ οὐδὲ Πύθιος· καίτοι γε καὶ ἑκάτερον τῶν ἱερῶν οἶδε, δι' ὧν φησι ποτὲ μὲν „Δήλῳ δή ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῷ φοίνικος νέον ἔρνος ἀνερχόμενόν γ' ἐνόησα" (Od. ξ 162), ποτὲ δὲ „οὐδ' ὅσα λάϊνος οὐδὸς ἀφήτορος ἐντὸς ἐέργει Φοίβου Ἀπόλλωνος Πυθοῖ ἔνι πετρηέσσῃ" (Il. *I* 404). οὐδ' ἐπεί φησιν „ἵκετο δ' εἰς Αἰγάς, ὅθι οἱ κλυτὰ δώματ' ἔασιν" (Od. ε 381), Αἰγαῖός ποτε εἴρηται ὁ Ποσειδῶν παρ' Ὁμήρῳ. καὶ ἡ Κυθέρεια[1]) δὲ καθ' Ὅμηρον οὐχ ὅτι „προσέκυρσε Κυθήροις" (Hes. Th. 198)· οἶδε μὲν γὰρ τὰ Κύθηρα, οὐκ ἀπὸ τούτου δὲ εἴρηται· Κυθέρεια δὲ ἡ κευθόμενον ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸν πάσης [τῆς] ἐρωτικῆς φιλίας ἐξηρτημένον ἱμάντα οἷον, τὸν ἔρωτα, ὃν πᾶσι τοῖς νέοις ἐφίησι· διὰ γὰρ τοῦ κεστοῦ ταῦτα παρέπεται, „ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστύς, πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων" (Il. *Ξ* 216). ἐπεί τοι καὶ Ἀλαλκομενηῒς[2]) Ἀθήνη παρὰ τοῖς εὖ λογιζομένοις ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ἡ ἀπαλάλκουσα[3]) (D et Et.M. ἀπαλλάσσουσα *B) τῷ ἰδίῳ μένει τοὺς ἐναντίους· οὐ γὰρ πειθόμεθα τοῖς νεωτέροις, οἵ φασιν ἀπὸ Ἀλαλκομενίου τινὸς εἰρῆσθαι, οὐδ' ὡς Ἐρατοσθένης παρήκουσεν Ὁμήρου εἰπόντος „Ἑρμείας ἀκάκητα" (Il. *Π* 185) ἤγουν ἀπὸ Ἀκακησίου ὄρους[4]), ἀλλ' ὁ μηδενὸς κακοῦ μεταδοτικός, ἐπεὶ καὶ δοτὴρ ἐάων[5]). πάντ' οὖν ἀπὸ τῶν παρεπομένων τοῖς θεοῖς· καὶ γὰρ ἡ γλαυκῶπις[6]) οὐκ ἀπὸ τοῦ

---

[1]) Cornut. p. 45, 15: *Κυθέρεια δ' εἴρηται διὰ τὰς ἐκ τῶν μίξεων γινομένας κυήσεις* (= Chrysipp. fr. 1098 Arnim) *ἢ διὰ τὸ κεύθεσθαι τὰ πολλὰ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας. ἐκ τούτου δ' ἤδη καὶ ἱερὰ τῆς Ἀφροδίτης ἡ τῶν Κυθήρων νῆσος εἶναι δοκεῖ, τάχα δὲ καὶ ἡ Κύπρος, συνᾴδουσά πως τῇ κρύψει κατὰ τοὔνομα.*

[2]) Cornut. p. 38, 10: *ἀλαλκομενηΐδα δὲ αὐτὴν καλοῦσιν οἱ ποιηταὶ καὶ ἀγελαΐδα, τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀλαλκεῖν παράγοντες κτλ.*

[3]) Derivatio Aristarchi est; cf. Steph. Byz. s. v. *Ἀλαλκομένιον.* — ab Apollodoro fluxisse videtur schol. D Gen. ad *Δ* 8: *Ἀλαλκομενηῒς Ἀθήνη] ἡ ἀλάλκουσα τῷ μένει. ὅ ἐστι βοηθοῦσα, ἢ ἐν Ἀλαλκομεναῖς πόλει τῆς Βοιωτίας τιμωμένη, ἔνθα καὶ Ἀλαλκομένειον Ἀθηνᾶς ἱερόν, ἢ ἀπὸ τοῦ Ἀλαλκομενίου ὄρους τῆς Ἀττικῆς, ἢ ἡ παρὰ Ἀλαλκομένει τραφεῖσα τῷ Βοιωτῷ.* cf. Wentzel PW p. 1276.

[4]) Cf. testimonia apud Hillerum Eratosthenis carminum rell. p. 8 s.

[5]) Heracl. p. 95, 8: *ἐριούνιον δὲ καὶ σῶκον, ἔτι δ' ἀκάκητα . . . ἐκτός τε γὰρ κακίας ὁ λογισμὸς ᾤκισται, σώζει δὲ πάντα τὸν χρώμενον αὐτῷ καὶ μεγάλ' ὠφέλησεν.* cf. Corn. p. 21, 8. Hefermehl p. 36.

[6]) Cf. fragm. Apoll. a Münzelio detectum apud Eustath. p. 87, 40 ss. (verba in pristinum ordinem restituo): *ἡ γλαὺξ οἰκεία τῇ Ἀθηνᾷ οὐ μόνον ὡς νυκτὸς*

„ἥ τ' ἄκρης θῖνα Γλαυκώπιον ἵζει" (Callim. fr. p. 773 Schneider), ἀλλ' ἀπὸ τῆς περὶ τὴν πρόσοψιν τῶν ὀφθαλμῶν καταπλήξεως. καὶ τἄλλα δὲ τῶν ἐπιθέτων ἐπιοῦσιν ἡμῖν πάρεστιν ὁρᾶν οὐκ ἀπὸ τῶν ἱερῶν τόπων ὠνομασμένα, ἀπὸ δὲ τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, ἢ νὴ Δία συμβεβηκότων περὶ τὸ σῶμα, ὡς ἡ λευκώλενος Ἥρη καὶ ἀργυρόπεζα Θέτις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων καὶ ἀκερσεκόμης, καὶ πάλιν ἀπὸ πράξεως, Ἕκατος, Ἑκάτη, ἑκατηβελέτης, ἑκηβόλος. Ἄρτεμις δὲ καὶ ἀγροτέρα καὶ ἰοχέαιρα καὶ πάντα τὰ παραπλήσια. καὶ γὰρ εἰ σπανίως Ἑλικώνιον τὸν Ποσειδῶνα εἴρηκεν ἀπὸ Ἑλικῶνος, ὡς ὁ Ἀρίσταρχος βούλεται, ἐπεὶ ἡ Βοιωτία ὕλη ἱερὰ Ποσειδῶνος — οὐ γὰρ ἀρέσκει ἀπὸ Ἑλίκης, ἐπεί φησιν „οἵ δέ τοι εἰς Ἑλίκην τε καὶ Αἰγὰς δῶρ' ἀνάγουσιν" (Il. Θ 203). Ἑλικήϊον γὰρ ἂν εἶπε, συγχωροῦντος τοῦ μέτρου —· δύναται δὲ Ἑλικώνιος λέγεσθαι διὰ τὸ ἕλικας καὶ περιφερεῖς εἶναι τὰς τῆς θαλάσσης δίνας. ἔτι δὲ εἴπερ ἦν ἡ Κύπρις ἀπὸ τῆς Κύπρου, πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ τῆς Πάφου, ἐν ᾗ „βωμός τε θυήεις" αὐτῆς (Od. ϑ 363), Παφίη ἐλέγετο· ἀλλ' οὐδέποτε Παφίην εἶπε τὴν Ἀφροδίτην ὁ Ὅμηρος, ὡς οἱ νεώτεροι. καὶ γὰρ εἴπερ γε σπανίως ἐπίθετα ἐξενήνοχε τοπικά, ἀλλ' ἐξ ἡρωϊκοῦ προσώπου κατὰ τὸ εἰκὸς αὐτὰ λέγει. Ἀχιλλεὺς γὰρ Θεσσαλὸς ὢν φησι „Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ, τηλόθι ναίων" (Il. Π 233), καὶ Ἑκάβη „ἀλλ' εὔχεο σύ γ' ἔπειτα κελαινεφέι Κρονίωνι Ἰδαίῳ ὅς τε Τροίην κατὰ πᾶσαν ὁρᾶται" (Il. Ω 290)· εἰ γὰρ ἡ Ἴδη τῆς Τροίας, οἰκείως ἡ Ἑκάβη ἔσχηκε παρονομάσαι τὸν Δία Ἰδαῖον. ὁ δὲ Ὅμηρος οὐκ ἂν εἶπεν ἀπὸ τῆς Κύπρου τὸ ἐπίθετον ἐξ ἰδίου προσώπου λέγων „ὁ δὲ Κύπριν ἐπῴχετο νηλέι χαλκῷ" (Ε 330).

De auctore huius eclogae et Cornutianorum quos adscripsi locorum communi non est quod pluribus disseram. neque enim quisquam praeter Apollodorum exstitit, qui hunc in modum Stoicorum, ut videtur, theologiam ad Aristarcheae disciplinae regulas exigeret. ut taceam, quod certo scimus ex Macrobii libro I., ipsum Apollodorum plurima de cognominibus deorum velut Apollinis Delii Pythii Phanaei appellationes non a locis sacris sed ab effectibus variis derivasse, quorum dei auctores haberentur. verum quid ad melius cognoscendum Apollodorum ex hac ecloga redundet, aptius altero in capite expediemus. nunc ut alias statim aggrediamur eclogas Appollodoro vindicare,

ὁρῶσα . . . ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ γλαύσσειν παραγωγήν, ὅπερ ἐστὶ ταὐτὸν τῷ ἀθρῷ. Ἀθήνη τε γὰρ [ἀλληγορικῶς] ἀπὸ τοῦ ἀθρεῖν εἰρῆσθαι δοκεῖ . . . καὶ τὸ γλαυκὸν δὲ ἀπὸ τοῦ γλαύσσω παρῆκται τὸ θεωρῶ. praeterea Cornut. p. 37, 6.

primum quidem comparemus Eustathianum locum p. 1130, 35 ss. ad Σ 39 ss., qui initio statim te eorum admonebit, quae modo legisti in quaestione Porphyriana: *ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων περὶ τὸ σῶμα, ὡς ἡ λευκώλενος Ἥρη καὶ ἀργυρόπεζα Θέτις καὶ ἀκερσεκόμης.* iam velim legas:

Ἰστέον δὲ ὡς ὀνόματα ταῖς ἀνωτέρω μνημονευθείσαις Νηρηΐσιν Ὅμηρος πλάττει καθά που καὶ Ἡσίοδος (Theog. 243) *ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων ἢ ἄλλως ἐνθεωρουμένων τῇ τε θαλάσσῃ καὶ τῷ στοιχείῳ τοῦ ὕδατος. οἷον Γλαύκη μέν τις αὐτῶν καλεῖται διὰ τὸ τῆς θαλάσσης ἔστιν ὅπου γλαυκόν [γλαυκὴ μέν τις οὖσα, βαρυνθεῖσα δὲ πρὸς διαφορὰν ἐπιθέτου ὡς κύριον. καθὰ καὶ ἡ Θόη μετ' ὀλίγα οὐ τονοῦται ὀξέως ἀλλὰ βαρὺν τόνον ἔχει πρὸς διαστολὴν τῆς ἐπιθετικῶς λεγομένης θοῆς, ἢ καὶ αὐτὴ παρὰ τὸ θέειν γίνεται]* [1]). *Θάλεια δὲ διὰ τὸ τοῦ στοιχειακοῦ ὕδατος ζῳογόνον ἔν τε ἄλλοις καὶ ἐν φυτοῖς δέ, ἐφ' ὧν τὸ θάλλειν κυριολεκτεῖται [ὅτι δὲ καὶ μία τῶν Μουσῶν ἐστι Θάλεια καὶ ὅτι δαιτὸς ἐπίθετόν ἐστι τοῦτο πολλαχοῦ εἴρηται], καὶ ὅτι δὲ οὐδὲ τὸ θαλάττιον ὕδωρ ἐστέρηται εἰς τὸ πᾶν τοῦ ποιεῖν θάλλειν, ὡς δηλοῦσι δίχα φυκίων καὶ μνίων καὶ οἱ παρὰ τῇ ἱστορίᾳ βαλανηφαγοῦντές που θύννοι, δῆλόν ἐστι καὶ αὐτό· μαρτυροῦσι δὲ τῷ λόγῳ καὶ οἱ Θρᾴκιοι Ῥηγῖνοι, παρ' οἷς ἡ κατὰ σφᾶς ἐκ θαλαττίου στομίου λίμνη τῇ τῶν ἀμπέλων φυτείᾳ συμβάλλεται, τοὺς τῶν φυτῶν βόθρους τοῦ κατ' αὐτὴν ὕδατος ἐμπιπλῶσα, ἔνθα δυσμετακόμιστόν ἐστι τὸ γλυκύ. καὶ ἄλλως δὲ αὕτη Θάλεια κατὰ τὴν δαῖτα διὰ τὸ ἐκεῖθεν ζωηρὸν οὐ μόνον τοῖς ἐναλίοις ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξω ἐμπορικοῖς τε καὶ λοιποῖς. ὧν χάριν καὶ Δωτὼ Νηρηῒς πέπλασται, ὡς ῥηθήσεται. Κυμοδόκη δὲ καὶ Κυμοθόη διὰ τὰ κύματα. | ἰστέον γάρ, ὅτι εἰσί τινα τῶν τοῦ ὕδατος, ἐξ ὧν ἑκάστου διάφορά τινες τῶν* (correxi: *τῶν τινες*) *Νηρηΐδων κοινοῦνται ὀνόματα, οἷον τὸ Ἴαιρα καὶ Ἰάνειρα καὶ Ἰάνασσα, ἴσως δὲ ἀκολούθως τοῖς δυσὶ τούτοις καὶ τὸ Καλλιάνειρα καὶ Καλλιάνασσα παρὰ τὸ ἰαίνειν, ἐπεὶ τοιοῦτον τὸ στοιχεῖον, εὐφρόσυνον δηλαδὴ πολυτρόπως. ὅθεν καί τις Νηρηῒς Μελίτη λέγεται ὡς πολλοῖς αἰτία γλυκασμοῦ. οὕτω καὶ διὰ τοὺς θαλαττίους ἤχους ἡ μὲν τις Κλυμένη, ὡς οἷον Κλυτὴ καὶ ἐξάκουστος, ἡ δὲ Ἀγαυὴ διὰ τὸ ἄγαν αὔειν.|* [2]) *Δωτὼ δὲ καὶ Δωρὶς διὰ τὰς ἐκ θαλάσσης ἀγαθὰς*

[1]) Cf. schol. Ven. *A* ad Σ 39.

[2]) Verba quae lineolis saepsi olim locum habuerunt in fragmenti parte posteriore p. 1131, 1 ss.

ὁπωσοῦν δόσεις. ὁμοίως καὶ [Θοὴ ἢ μάλιστα ὡς ἐῤῥέθη] Θόη οὐ μόνον διὰ τὸ ταχὺ τοῦ ὕδατος, ὅτε προῤῥέει, ἀλλὰ καὶ διότι θεούσαις ὑπόκειται ναυσί. διὸ οὐ μόνον ἡ ῥηθεῖσα Κυμοθόη σύνθετος ἐξ αὐτῆς ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀμφιθόη ἑτέρα. διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἄλλη τις Φέρουσα καθ' ὁμοιότητα τοῦ Φόρκυνος θαλαττίου δαίμονος [1]). Νησαίη δὲ καὶ Ἀκταίη καὶ Σπειὼ διὰ τὰς παρὰ θάλασσαν νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς καὶ τὰ κατ' αὐτὴν σπέη, ὅ ἐστι σπήλαια, ὁποῖα πολλὰ ἐκεῖ, καθὰ δηλοῖ καὶ τὸ 'ἀργύφεον πλῆτο σπέος' (Σ 50) καὶ τὸ 'ὣς ἄρα φωνήσασα Θέτις λίπε σπέος' (Σ 65). οὕτω δὲ καὶ Ἀμάθεια παρὰ τὴν ἄμαθον. [ἣν οὐ καλῶς τινες Ἀμάθυιαν ἐτόλμησαν γράφειν πρὸς ὁμοιότητα τοῦ Ὠρείθυιαν· αὕτη μὲν γὰρ ⟦φύσει ἔχουσα τὸ ῡ δίχρονον ἐν τῇ παραληγούσῃ ἐκ τοῦ θύειν, ὅ ἐστιν ὁρμᾶν⟧[2]) εἰκότως τῇ $\overline{\upsilon\iota}$ διφθόγγῳ παραλήγεται κατὰ τὸ κυνάμυια, παρὰ τὸ θύειν γὰρ ἐν ὄρει γίνεται ἐκτάσει τοῦ $\overline{o}$ εἰς $\overline{\omega}$. τῆς δὲ Ἀμαθείας προϋποκειμένη ἡ ἄμαθος ἀπρόσβατός ἐστι τῇ $\overline{\upsilon\iota}$ διφθόγγῳ. ἔστιν οὖν ὡς ἀριστοτόκος ἀριστοτόκεια οὕτως ἄμαθος Ἀμάθεια].[3]) 'Αλία δὲ παρ' αὐτὴν τὴν ἅλα· ἑξῆς καὶ κοινὸν τοῦτο πάσαις ἐπίθετον, ὡς δηλοῖ τὸ 'μετ' ἀθανάταις ἁλίῃσι' (Σ 86). Λιμνώρεια δὲ παρώνυμος λιμνῶν καὶ ὀρέων, ἃ δηλαδὴ πολλαχοῦ θάλασσαν ὑποξύουσι, καθὰ καὶ Ὠρείθυια κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀρχούσης ἡ ἐν ὄρει που ἔστιν οὗ θύουσα, ἢ διὰ τὰ καὶ ἐν ὄρεσιν ὕδατα. Πρωτὼ δὲ διὰ τὸ πρωτεῦον τοῦ ὕδατος καὶ ἀρχικόν· διὸ καὶ Νημερτὴς καὶ Ἀψευδὴς ἕτεραι δύο αὗται Νηρηΐδες τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ διοικούμεναι, τῇ δῆθεν ἀληθέστερον ἀρχικῇ, ὡς τῶν ἄλλων τριῶν στοιχείων ψευδομένων οἷον τὸ ἀρχικὸν διὰ τὸ δοκεῖν ἐξ ὕδατος τὰ λοιπὰ ὡς ἀπ' ἀρχῆς τινος γίγνεσθαι. p. 1131 οὕτω δὲ καὶ τὸ Καλλιάνασσα καὶ τὸ Ἀγαυὴ καὶ Κλυμένη τοῦ κατὰ τὸ ὕδωρ ἀρχικοῦ δόξαιεν ἂν οὐκ ἀφυῶς ἔνδειξις εἶναι, τὸ μὲν διὰ τὴν τοῦ ἀνάσσειν ἀξίαν, τὸ δὲ διὰ τὸ ἐκ τοῦ ἄρχειν γαῦρον καὶ περίκλυτον. καὶ ἄλλως δὲ Νημερτὴς καὶ Ἀψευδὴς ὀνόματα θαλαττίων δαιμόνων διὰ τὸ εἰς ὅρκον τοῖς τότε πίπτειν τὴν θάλασσαν, ὡς δηλοῖ τὸ 'χειρὶ δὲ τῇ ἑτέρῃ μὲν ἕλεν . . . ἅλα μαρμαρέην' (Ξ 272s). | ἐξ οὗ καὶ Μαῖρα Νηρηῒς οἱονεὶ ἡ λαμπρά, ᾗ ἀκόλουθος καὶ ἡ Πανόπη, ἔτι δὲ καὶ ἡ

---

[1]) Cf. p. 1735, 20 ss.: *ἄλλως δέ γε καὶ πᾶς λιμὴν Φόρκυν κατὰ τὴν ἀλληγορίαν ἐστίν, ὅπου φέρονται, φασίν, αἱ ὁλκάδες.*

[2]) Cf. Choerobosc. Can. Hilgard Gr. Gr. IV 2 p. 74, 36.

[3]) Cf. Cramer A. O. II. p. 323, 13. Eust. p. 844, 5. Lentz Herod. I p. 281, 23.

Γαλάτεια, παρηχουμένη ὥσπερ ἡ Θέτις τῇ καταθέσει τῆς ζάλης[1]) *οὕτως αὐτὴ τῇ γαλήνῃ. αὕτη δὲ καὶ διὰ τοὺς τῶν κυμάτων γαλακτοχρόους ἀφροὺς οὕτω καλεῖται. καὶ Πανόπη δὲ ἄλλως διὰ τὸ λεῖον τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιφανείας καὶ τῇ ὄψει ἀνεπιπρόσθητον, καθά που δηλοῖ καὶ ὁ ποιητὴς ἐν παραβολῇ.|*[2]) *Δυναμένη δὲ ἡ διότι τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος κατὰ τὸ δύνασθαι θεωρεῖται πρὸς τὸ ἐνεργείᾳ τῶν εἰδοποιουμένων ἐξ αὐτοῦ ἢ καὶ διὰ τὸ τοῦ ⟨θαλαττίου⟩ ὕδατος ἰσχυρόν· ὃ καὶ ὁ θαλάττιος πολλαχοῦ αἰνίττεται Ποσειδῶν, ὁ διὰ τοῦτο καὶ ἐνοσίχθων καὶ ἐνοσίγαιος. Δεξαμένη δὲ διὰ τὸ δεχάδα τὴν θάλασσαν εἶναι ζῴων τε τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ὡς εἴς τινα δεξαμενὴν εἰσβαλλόντων ὑδάτων. Ἀμφινόμη δὲ διὰ τὰς κύκλῳ ἀπὸ γλυκέων ὑδάτων νομάς, καὶ τὰ ἐν ὑγροῖς δὲ νεμόμενα. καὶ εἴ τινες δέ που ἕτεραι Νηρηΐδων κλήσεις, οἷον Ἁλοσύδνη*[3]) *ἢ Ὑδατοσύδνη*[4]) *ἢ Κυμὼ*[5]) *ἢ Ἀμφιτρίτη*[6]), *τοιούτοις τισὶ λόγοις ὑπάγονται. ὅτι δὲ οἱ παλαιοὶ πολλὴν καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα σχολὴν ἔσχον, ἄλλοι δηλοῦσιν.*

Insigne hoc fragmentum antequam auctori suo reddere temptemus, comparemus oportet cum Iohannis Tzetzae in Iliadem allegoriis Σ 87ss.:

αἱ Νηρηΐδες δὲ θεαὶ τίνες αἱ ἀθροισθεῖσαι
καὶ στήθη πλήττουσαι αὐτῶν τῆς Θέτιδος γοώσης;
οὐκ ἄλλο τι καθέστηκεν ἀλλ' ἢ αὐτὸ τὸ ὕδωρ,
καὶ μᾶλλον τὸ κινούμενον, ὃ καὶ Ναῒς καλεῖται.
τὸ ὕδωρ τὸ θαλάσσιον πολλὰς γὰρ κλήσεις ἔχει,
Φόρκυς καὶ Τρίτων Ποσειδῶν Νηρεὺς καὶ Ἀμφιτρίτη,
Θέτις καὶ Νηρηΐδες δὲ καὶ ἕτερα μυρία.
πλάττει δὲ καὶ Νηρηΐδων ὀνόματα προσφόρως
ἀπό τε τῆς λευκότητος[7]) *φύσεως τῶν ὑδάτων*
καὶ ἐκ τοῦ θάλλειν τὰ φυτὰ ταῖς ὕδατος ἀρδείαις

---

[1]) Respiciunt haec interpretamenta versum Hesiodeum Theog. 244 '*Θέτις τε Γαλήνη τε*'.

[2]) Colorum interpretationem non hunc olim sed primum locum occupasse infra demonstrabo.

[3]) [4]) Cf. Eust. p. 1204, 4; Callim. fr. 347.

[5]) Hes. Theog. 255.

[6]) Hes. Theog. 243.

[7]) Perperam Boissonadius *γλαυκότητος* coniecit; respicit nimirum Tzetzes ad nomina *Γαλάτεια, Πανόπη, Μαῖρα*.

ἀπὸ κυμάτων νήσων τε σπηλαίων ταχυτῆτος
ἁλὸς ἀκτῶν τε καὶ λιμνῶν καὶ δόσεως μυρίων
ἔκ τε τοῦ πρῶτον τῶν λοιπῶν στοιχείων πεφυκέναι
καὶ φέρειν τὰς ὁλκάδας δὲ καὶ δυνατὸν τελεῖν δὲ
δεξαμενὴν τυγχάνειν δὲ καὶ νέμεσθαι ἡπλῶσθαι,
ὁπόσαι τε τοῖς ὕδασιν ἁρμόζουσιν αἱ κλήσεις,
κἄνπερ τινὲς προσέθεντο καὶ στίχους ἀπροσφόρους.

Ordo rerum cum in universum quidem idem sit apud Eustathium atque apud Tzetzem, tamen duplex intercedit discrepantia, altera, quod veriloquia, quae ad colores pertinent, apud Eustathium medium fere, apud Tzetzem primum locum occupant. in quo tamen discrimine non potest esse dubium, quin antiquum et genuinum ordinem servverit Tzetzes, quoniam apud alterum haec ipsa veriloquia conexum orationis interrumpunt. alterum, in quo discordant, illud est, quod nomina *Ἴαιρα Ἰάνασσα Ἰάνειρα* a Tzetze certe non omissa essent, si eandem huius in exemplo habuissent sedem, quam habent apud Eustathium. quod si ita est, hic quoque ordinem mutasse coarguitur Eustathius. nec difficile perspectu est, quam sedem illa nomina olim habuerint. distinguit scilicet Eustathius inter duas aquae formas, *τὸ στοιχειακὸν ὕδωρ καὶ τὸ θαλάσσιον.* quodsi nomina *Ἀγαυή Καλλιάνασσα Κλυμένη* qua ratione derivanda sint ab elemento, explicatum vides p. 1131, 1ss., eadem ad mare relata reperis in ea parte de qua quaerimus, quid potest esse probabilius quam has duas partes olim sese excepisse?

Sed iam tempus est, ut in auctorem inquiramus. atque indole quidem totoque habitu mire coniunctum hoc fragmentum est cum altera Eustathii ecloga p. 87, 40ss., quam comparato Athenaei l. VII 306a et 325a Apollodoro reddidit Münzelius in dissertationis capite quarto. nam ut illic unum quodque animal cur uni cuique deo consecratum sit duplicem esse causam explicatur, quia non natura tantum atque indole sed etiam nominis similitudine coniuncta videantur certa animalia certis cum numinibus, sic hic quoque in singulis Nereidum nominibus interpretandis bina coniunctim proponuntur veriloquia ex duplici aquae natura derivata. nec subtilitate disserendi alter locus alteri videtur cedere. Galateae quidem interpretamentum (*ἡ Γαλάτεια παρηχουμένη ὥσπερ ἡ Θέτις τῇ καταθέσει τῆς ζάλης οὕτως αὐτὴ τῇ γαλήνῃ*) egregie conspirat cum fragmento altero, in quo haec

legimus p. 87, 20: *νάρκισσός τε γὰρ ἐκ τοῦ ναρκᾶν παρηχεῖται.* nec dissimilia verba sunt in frustulo eiusdem eclogae servato p. 1522, 50ss.: *λάρῳ εἴκασται ὁ Ἑρμῆς διά τε τὸ λευκὸν καὶ ὡς εἰπεῖν ἐναργές, ἀφ' οὗ καὶ ἀργειφόντης καλεῖται ὡς λόγος ἐναργῶς φαίνων τὰ κατὰ ψυχήν, καὶ διότι δὲ ὁ λάρος παρηχεῖταί πως τῷ λαρῷ τουτέστι τῷ γλυκεῖ,* de quo cf. Hefermehl. Stud. in Apoll. *περὶ θεῶν* fragm. Genev. p. 40 et nostrae diss. p. 92.

Haud levia haec concedes esse momenta, quibus adducamur, ut credamus ipsum Apollodorum esse huius eclogae auctorem; sed graviora etiam huc accedunt. atque primum quidem haud fortuita videtur inter hoc fragmentum et Cornutum quoque intercedere similitudo, quam in ea maxime Cornuti parte licet observare, qua vix alia eius libri pars Apollodorea videatur magis: cf. Hefermehl l. l. p. 6 adn. 1. comparanda enim haec sunt:

Corn. p. 43, 19. *ἵππιος δὲ (λέγεται ὁ Ποσειδῶν) τάχα ἀπὸ τοῦ ταχεῖαν τὴν διὰ θαλάττης φορὰν εἶναι καθάπερ ἵπποις ἡμῶν ταῖς ναυσὶ χρωμένων* (cf. Wentzel *Ἐπικλήσεις* p. 42).	Eust. *Θόη οὐ μόνον διὰ τὸ ταχὺ τοῦ ὕδατος, ὅτε προῤῥέει, ἀλλὰ καὶ διότι θεούσαις ὑπόκειται ναυσί.*
p. 44, 20. *καὶ γὰρ ἡ Λευκοθέα τοιοῦτόν τι ἐμφαίνει, ἥτις λέγεται θυγάτηρ Νηρέως εἶναι, δηλονότι τὸ λευκὸν τοῦ ἀφροῦ.*	*αὕτη δὲ (ἡ Γαλάτεια) καὶ διὰ τοὺς τῶν κυμάτων γαλακτοχρόους ἀφροὺς οὕτω καλεῖται.*
p. 44, 11. *διὰ δὲ τὴν θεωρουμένην βίαν περὶ τὴν θάλατταν καὶ πάντας τοὺς βιαίους καὶ μεγαλεπιβούλους γενομένους, ὡς τὸν Κύκλωπα καὶ τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Ἀλωείδας, Ποσειδῶνος ἐμύθευσαν ἐκγόνους εἶναι.*	*Δυναμένη . . . ἢ καὶ διὰ τὸ τοῦ ⟨θαλαττίου⟩ ὕδατος ἰσχυρόν, ὃ καὶ ὁ θαλάττιος πολλαχοῦ αἰνίττεται Ποσειδῶν, ὁ διὰ τοῦτο καὶ ἐνοσίχθων καὶ ἐνοσίγαιος.*
p. 41, 22. *πρῶτον μὲν οὖν φυτάλμιον αὐτὸν (τὸν Ποσειδῶνα) ἐπωνόμασαν, ἐπειδὴ τοῦ φύεσθαι τὰ ἐκ γῆς ἡ ἐν αὐτῇ ἰκμὰς παραιτία ἐστίν.*	*Θάλεια δὲ διὰ τὸ τοῦ στοιχειακοῦ ὕδατος ζῳογόνον ἔν τε ἄλλοις καὶ ἐν φυτοῖς δέ, ἐφ' ὧν τὸ θάλλειν κυριολεκτεῖται.*

Quod vero maximi momenti esse arbitror, de genitali illa umidi principii (*τοῦ στοιχειακοῦ ὕδατος*) vi atque efficientia, quam observari ait Eustathius in stipitibus, gemellus plane exstat locus Apollodori nomine notatus in Plutarchi conv. disp. V p. 675 F: *ἀμφότεροι γὰρ οἱ θεοὶ* (Neptunus et Liber pater) *τῆς ὑγρᾶς καὶ γονίμου κύριοι δοκοῦσιν ἀρχῆς εἶναι, καὶ Ποσειδῶνι γε φυταλμίῳ, Διονύσῳ δὲ δενδρίτῃ πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν Ἕλληνες θύουσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατ᾽ ἰδίαν τῷ Ποσειδῶνι φαίη τις ἂν τὴν πίτυν προσήκειν, οὐχ ὡς Ἀπολλόδωρος οἴεται παράλιον φυτὸν οὖσαν, οὐδὲ ὅτι φιλήνεμός ἐστιν, ὥσπερ ἡ θάλαττα, καὶ γὰρ τοῦτό τινες λέγουσιν, ἀλλὰ διὰ τὰς ναυπηγίας μάλιστα.*

Superest, ut inquiramus, quanam via illa ecloga pervenerit ad Tzetzem et Eustathium. atque illud quidem pronum est coniectu, non diversam esse huius loci condicionem quam illius, quem Münzelium detexisse supra dixi. hunc vero unde sumpserit Eustathius cum Münzelius se nescire libere confessus esset, Hefermehlius p. 39 eum uberiora, quam quae hodie exstarent, habuisse etiamtum coniecit scholia Porphyriana. atque ipsius adeo quaestionis, a qua ductum esset hoc fragmentum, hodieque restare frustula in scholio Porphyriano cod. Vd. ad ε 51 (II p. 49, 16 Schr.): *διὰ τί λάρῳ καὶ μὴ ἀετῷ ἐοικὼς ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ; — — καὶ οὐκ ἦν ὁμοιωθῆναι ἄλλῳ τινὶ θαλασσίῳ οὐδενί,* (Schrader: *οὐ δὴ ἦν*) *ἀλλὰ* ⟨*τούτῳ* Schr.⟩ *διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ λευκὸν τῆς θέας * * * τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ λάρος, ὡς τῷ ἡλίῳ ὁ κύκνος ἀνατίθεται.* huius scholii iacturam, quod iam Schraderus recte observasset, reparari posse ex Eustathio p. 1522, 50 ss.: *λάρῳ εἴκασται ὁ Ἑρμῆς διά τε τὸ λευκὸν καὶ ὡς εἰπεῖν ἐναργές, ἀφ᾽ οὗ καὶ Ἀργειφόντης καλεῖται, ὡς λόγος ἐναργῶς φαίνων τὰ κατὰ ψυχήν, καὶ διότι δὲ ὁ λάρος παρηχεῖταί πως τῷ λαρῷ τουτέστι τῷ γλυκεῖ, ὡς καὶ ἐν Ἰλιάδι ἔκκειται.* apparere igitur Eustathium e plenioribus Porphyrii exemplis sua petivisse, praesertim cum extrema verba scholii egregie consentirent cum eis, quae in Münzelii fragmento antecederent p. 87, 15 Eust.: *καὶ κύκνος δὲ τῷ Ἀπόλλωνι οὐ μόνον διὰ τὸ ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν ἀφιέρωται, ἀλλὰ καὶ τὸ λευκόν, ὅπερ ἐκ τοῦ λεύσσειν ἤτοι βλέπειν παράγεται, οὗπερ Ἀπόλλων παραίτιος.* haec est sententia Hefermehlii. quae quo maiore commendatur probabilitate, eo minus tacenda duco, quae disputari contra possint. ac primum quidem vereor, ut a Schradero et lacuna recte

indicata sit et cetera in illo scholio scite intellecta. nempe verba *καὶ οὐκ ἦν ὁμοιωθῆναι ἄλλῳ τινὶ θαλασσίῳ* ⟨sc. *διὰ τὸ μέτρον*⟩ referenda sunt ad antecedentia [1]), quae vero sequuntur sic emendanda: *οὐ μὴν ἀλλὰ διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ λευκὸν τῆς θέας· τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ λάρος κτλ.* praeterea hoc quoque falso statuit Schraderus, compensari posse Porphyriani scholii iacturam ex Eustathio. assolet enim Eustathius eadem excerpta modo plena modo in brevissimum contracta, prout res fert aut libido, locis commentariorum plurimis repetere et ad arbitrium diversos inter se miscere fontes. sic hic quoque, cum praesertim ipse releget ad suum in Iliadem commentarium, vix potest esse dubium, quin non pertinuerint ad versum *ε* 51 illa quae modo adscripsi verba, sed ex ampliore illa ecloga sint ab Eustathio ipso repetita. illam vero quominus credamus ad hunc versum olim pertinuisse, eo maxime impedimur, quod huc certe neque argumentum eius neque dispositio atque ordo rerum revocari ullo pacto potest. exorsus enim a *γλαυκῶπις* explicando cognomento Eustathius fusa atque accurata interpretatione primum aves quibus de causis sacrae habeantur exsequitur, deinde arbores, tum marina animalia, denique terrestria, in quibus ultimus enumeratur anguis sicut noctua Minervae consecratus propter oculorum aciem. itaque ex eo quidem genere quaestionum, quod in altero Homericorum operum Porphyrium pertractasse Hefermehlius monuit, illa ecloga esse non potest. sin vero ad primum eius opus, quo *τὰ κατὰ τὴν φράσιν* explicare sibi proposuit, referamus, concedendum nobis sane erit in hac ecloga Porphyrium longius a proposito suo digressum esse. cuius digressionis amplitudinem necesse est eo maiorem fuisse, quod in exemplari illo, quod ad manum fuit Eustathio, multo etiam fusius fuisse de animalibus disputatum demonstrare possumus ex his Eustathii verbis:

Eust. p. 449, 1ss. (*Δ* 101 *εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέι κλυτοτόξῳ*): *ἑτέρως δέ, ὥσπερ ὁ κύκνος ἱεροῦται Ἀπόλλωνι ὡς ἡλίῳ διὰ τὴν λευκότητα, καὶ ὁ κόραξ διὰ*

Macrob. I, 17, 37ss. prisci Graecorum primam lucem, quae praecedit solis exortus, *λύκην* appellaverunt *ἀπὸ τοῦ λευκοῦ*. id temporis hodieque *λυκόφως*

---

[1]) *Διὰ τί λάρῳ καὶ μὴ ἀετῷ ἐοικὼς ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ; διότι οὔτ' ἀετὸς οὔτ' ἄλλο τι χερσαῖον ὄρνεον δύναται πλέειν, ὡς τῶν πτερῶν ἠραιωμένων ὄντων, ὁ δὲ λάρος θαλάσσιος καὶ πυκνότερος. καὶ οὐκ ἦν κτλ.*

τὴν νυκτερινὴν μελανίαν, ἧς οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται, ὡς ἀλλαχοῦ γέγραπται, οὕτω καὶ λύκος ἀνάκειται αὐτῷ διὰ τὸ μέσον εἶναι ἀμφοῖν τὸ λύκειον χρῶμα· τεφρῶδες γὰρ καὶ οὔτε φαεινὸν οὔτε ἄκρως μέλαν ἀλλ' οἷόν τι τὸ πρὸ τῆς κροκοπέπλου ὑπονύκτερον χρῶμα, ὃ καὶ λυκόφως ἡ καθωμιλημένη γλῶσσα καλεῖ.

cognominant; de quo tempore ita poeta scribit (*H* 433) ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ. idem Homerus (*Δ* 101 quod est lemma apud Eustathium) εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενέι κλυτοτόξῳ, quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id est qui generat exortu suo lucem.

Adscripsi ad Eustathiana, ne de auctore ulla tibi dubitatio restet, locum Macrobianum Apollodoro vindicatum a Münzelio l. l. p. 16. quodsi iure nostro haec ex ampliore illa ecloga fluxisse sumimus, apparet, sicut dixi, sane longam hic Porphyrium admisisse digressionem. sed tamen non eo ista ratio valet, ut de eclogae origine Porphyriana iure videamur dubitare, siquidem ne Herodoti quidem locum idem ille explicare veritus est in quaestione p. 286 Schr. et accedit, quod perbene eclogae illius ratio quadrat in Porphyrii opus prius, in quo saepius ita sunt dispositae quaestiones, ut in media earum parte lege quadam explicandi constituta ad idem vel simile exemplum eius, a quo orsa erat, ad extremum redeat oratio. cuius generis exempla satis habeo afferre ipsas, de quibus supra exposui, eclogas Apollodori ad *B* 787 (p. 40, 26 Schr.) et *E* 422 adscriptas. nec minus Nereidum catalogi explanationem apte cum Porphyrii ratione convenire facile concedes. itaque ad prius opus Porphyrianum ambas illas eclogas referre nulla iam re prohibemur.

Nec vero quem adulescens tam impense lectitaverat Porphyrius et excerpserat scriptorem vir de manu posuit. cuius rei clara documenta sunt et liber περὶ τῆς Στυγός inscriptus et qui miro sane casu fere adhuc neglectus iacuit liber περὶ ἀγαλμάτων. in quo quam fideliter Porphyrius Apollodori exprimat imaginem, cognosces si Eusebii praep. ev. III 11, 32 contuleris cum scholio Theocriteo II 12, quod quam recte Hefermehlius p. 28 propter scholii II 36 similitudinem Apollodoro vindicaverit, nunc certo argumento demonstratur:

Schol. Theocr. Ἑκάτη χθονία καὶ σελήνη ἡ αὐτή ἐστι· χθονία

Euseb. 11, 32. Ἑκάτη δὲ ἡ σελήνη πάλιν, τῆς περὶ αὐτὴν

μέν, ὡς γινομένη ὑπὸ τὸ ἡμισφαίριον· σελήνη δέ, ὡς τὸ ὑπεράνω λάμπουσα. ὅθεν καὶ οἱ παλαιοὶ τρίμορφον ἔγραφον, χρυσοσάνδαλον καὶ λευχείμονα, καὶ μήκωνας ταῖς χερσὶν ἔχουσαν, καὶ λαμπάδας ἡμμένας. καὶ ἔστι τὸ λευκὸν καὶ τὸ χρύσεον σημεῖον τῆς τοῦ φωτὸς παραυξήσεως, καὶ αἱ ἡμμέναι λαμπάδες· ὁ δὲ κάλαθος, ὃν ἐπὶ τοῖς μετεώροις φέρει, τῆς τῶν καρπῶν κατεργασίας, οὓς ἀνατρέφει κατὰ τὴν τοῦ φωτὸς παραύξησιν.

μετασχηματίσεως καὶ κατὰ τοὺς σχηματισμοὺς δυνάμεως· διὸ τρίμορφος ἡ δύναμις, τῆς μὲν νουμηνίας φέρουσα την λευχείμονα καὶ χρυσοσάνδαλον καὶ τὰς λαμπάδας ἡμμένας· ὁ δὲ κάλαθος, ὃν ἐπὶ τοῖς μετεώροις φέρει, τῆς τῶν καρπῶν κατεργασίας, οὓς ἀνατρέφει κατὰ τὴν τοῦ φωτὸς παραύξησιν· τῆς δ' αὖ πανσελήνου ἡ χαλκοσάνδαλος σύμβολον.

En deteximus doctrinae Apollodoreae fontem copiosissimum. etenim cum tam similis sit fere omnium libri *περὶ ἀγαλμάτων* excerptorum ratio, ut non ab una eademque stirpe propagata esse non possint, sequitur admodum paucis atque levibus Neoplatonicae doctrinae tamquam maculis abstersis fere omnia, quae paragraphis Eusebii 11, 2—44 contineantur, hausta esse ex Apollodoro. accedit, quod haud levis similitudo intercedit inter hunc Porphyrii librum et Cornutum. cuius rei exempla haec commemorasse sufficiat: de Pane Corn. p. 49, 18 = Euseb. III, 11, 44 (Münzel Quaest. Mythogr. p. 11). de Aesculapio Corn. p. 70, 7 ss. = Euseb. III 11, 26. de Venere Corn. p. 44, 22 ss. = Euseb. III, 11, 41. de lauro Apollini sacro Corn. p. 68, 11 = Euseb. III, 11, 24 = Tzetzes Exeg. Iliad. p. 43 Bekker[1]).

Sed unum operae pretium est exsequi accuratius. Münzel dissertationis p. 11 comparato Heracliti capite VII Apollodoro vindicavit locum Parisini codicis 2556 publici iuris factum a Cramero in An. Par. III

[1]) Transierunt quaedam a Porphyrio ad Laurentium Lydum falso nomine Plutarchi pro Porphyrii adscripto: Laur. Lyd. de mens. p. 139, 2 W. = Euseb. III, 11, 7. Laur. Lyd. p. 135, 19 W. = Euseb. III, 11, 23. (erravit Hefermehlius p. 22 adn. 18.) Laur. p. 68, 5 = Euseb. III, 11, 24. his collatis valde verisimile fit etiam fr. p. 166, 23 non Chaeronensis sed Porphyrii esse: *Εἰλείθυια ⟨δέ ἐστιν ἡ τ⟩ῶν τικτουσῶν ἔφ⟨ορος⟩ . . . ὥς φησι Πλούτ⟨αρχος⟩.* sed quid faciemus loco p. 1, 5 (*θρίαμβον . . . ἀπὸ τοῦ θροεῖν κατὰ Πλούταρχον*), quem ad Polycharmum revocavit Hefermehlius p. 29 adn. 7?

p. 112: *Ἀπόλλων Φοῖβος καλεῖται διὰ τὸ φωτιστικόν, ἐκ τοῦ βαίνειν καὶ φαίνειν. ἑκατήβολος δὲ διὰ τὸ ἕκαθεν* (Münzel: *ἐκεῖθεν*) *βάλλειν· ἐξ οὐρανοῦ γὰρ βάλλει τὰ βέλη. ἑκάεργος, ὅτι μακρόθεν ἐργάζεται, ἤτοι μακρόθεν διὰ τῶν ἀκτίνων αὔξει τὰ ἔργα. ἀργυρότοξος διὰ τὸ τῶν ἀκτίνων φαιδρὸν καὶ λευκοφανές, ἐξ οὗ καὶ διδάσκει ὁ Ὅμηρος μήτι εἶδος εἶναι τὸ ἡλιακὸν φῶς ἢ λευκόν, κἂν καί* (*εἴ* Münzel) *τινες μύδρον πεπυρακτωμένον ἔφησαν εἴτε ἄλλο τι. τοξότης δὲ διὰ τὸ δίκην τόξου πέμπειν τὰς ἀκτῖνας. ἰατρὸς διὰ τὸ θεραπεύειν ἡμᾶς ἀκράτους τὰς ἀκτῖνας πέμπων καὶ εὐφορίαν* (Usener: *ἐμφορίαν*) *ἐμποιῶν τοῖς καρποῖς. μουσικὸς διὰ τὸ κατὰ μουσικὴν ἁρμονίαν κινεῖσθαι, ὡς καὶ ἦχόν τινα ἀποτελεῖν μουσικόν. καὶ ὁ Πυθαγόρας ἐκ τῆς τῶν ἄστρων οὐρανίας κινήσεως τὴν μουσικὴν συνέθηκε. — λυκηγενὴς* (Münzel: *λυκιγενὲς*) *δὲ διὰ τὸ τοὺς λυκάβαντας ἤτοι τοὺς χρόνους γεννᾶν, Σμινθεὺς* (Münzel: *Σμινθεῦ*) *διὰ* ⟨*τὸ* Münzel⟩ *τὰ ὑλώδη καὶ βλαπτικὰ καταστήματα κατ' αὐτοῦ ἀναιρεῖσθαι. μάντις διὰ τὸ τέρατά τινα ἐξ αὐτοῦ ἀναφαίνεσθαι.*

Constat duabus hoc fragmentum partibus secretis olim, nunc commixtis, altera, qua singula Apollinis cognomina deinceps recensentur, altera, qua quid sit causae explicatur, cur cum nihil aliud sit quam sol Apollo existimandus, idem etiam artibus praeesse videatur. sed utramque partem Apollodoream esse non negabit, qui vel obiter inspexerit Cornuti caput XXXII. itaque cum eadem Apollinis officia etiam in Platonis Cratylo commemorentur p. 405 A (*οὐ γὰρ ἔστιν ὅ τι ἂν μᾶλλον ὄνομα ἥρμοσεν ἓν ὂν τέτταρσι δυνάμεσι ταῖς τοῦ θεοῦ, ὥστε πασῶν ἐφάπτεσθαι καὶ δηλοῦν τρόπον τινὰ μουσικήν τε καὶ μαντικὴν καὶ ἰατρικὴν καὶ τοξικήν*), novo comprobatur testimonio, quod et alioquin a viris doctis erat observatum [1]), curiosissime Platonis Cratylum ab Apollodoro in condendo opere esse adhibitum.

Sed haec quidem in transcursu. gravior quaestio est, qua via illa ecloga in Parisinum codicem pervenerit. atque auctorem quidem illorum excerptorum Iohannem Tzetzem esse cum in praecedenti argumentatione (p. 56) satis videor demonstrasse tum de nostro insuper fragmento comprobatur loco Exeg. Il. p. 94, 1 ss. Bekk. *ἀργυρότοξε· μυθικῶς μὲν τὸν Ἀπόλλωνα φάσκουσιν ἀργυροῦν τόξον ἔχειν· ἀλλη-*

---

1) Cf. Hefermehl l. l. p. 36, 9.

γορικῶς δὲ ὁ Ὅμηρος φυσικεύεται περὶ τοῦ ἡλίου, καί φησιν ὅτι τόξον τοῦ Ἀπόλλωνος, τουτέστι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, δι' οὗ μακρόθεν τοξεύει λαμπρὰς ἐπιπέμπων ἀκτῖνας, λευκόν ἐστι, καὶ οὐχ ὥσπερ Ἀναξαγόρας φησὶν ὕστερον γενόμενος, ὅτι πυρῶδες· μύδρον γὰρ ὁ Ἀναξαγόρας τὸν ἥλιον λέγει, τουτέστι πεπυρακτωμένον σίδηρον· καὶ ἕτεροι δὲ αὐτὸν τὸν ἥλιον ἀφώτιστον εἶναι παντελῶς λέγουσιν, ὑπὸ δὲ τῆς σφοδρᾶς τοῦ οὐρανοῦ κινήσεως φωτίζεσθαι· τούτων γοῦν τὰς δόξας προφθάσας Ὅμηρος ἐπιλύεται, λευκὸν λέγων εἶναι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ εἰπεῖν ἀργυρότοξον· ὁ γὰρ ἄργυρος λευκός· ἔτι δὲ σαφέστερον αὐτὸ δείκνυσιν ἐν τῇ ου ῥαψῳδίᾳ (immo Ξ 185), λέγων· καλὸν νηγάτεον· λευκὸν δ' ἦν ἠέλιος ὥς (cf. Pseudo-Plut. Vit. Hom. c. 105). accedit Alleg. Il. Φ 116: τὸ δ' ἀργυρότοξος δηλοῖ λευκὸν τὸ φῶς ἡλίου. indidemque derivata alia quoque sunt in Tzetzae Exegesi interpretamenta, velut p. 97, 2 ἀλληγορικῶς δὲ ὁ Χρύσης τὸν ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις ἥλιον ἐπεκαλεῖτο γενέσθαι σφοδρότερον, ἵνα τούτῳ συνεργήσῃ πρὸς βλάβην Ἑλλήνων. Σμινθέα δὲ ἀναιρετικὸν τῶν μυῶν πῶς λέγει, οὐκ ἴσημι. fortasse etiam p. 71, 15 ... Ἀπόλλων, ὅς ἐστιν ἥλιος. Ἀπόλλων λεγόμενος παρὰ τὸ ἀπολύειν ἡμᾶς τῶν κακῶν· θερμαίνων γὰρ τὴν γῆν καὶ ἀναδιδοὺς καὶ πεπαίνων καρποὺς ἐκτρέφει ἡμᾶς. ἢ παρὰ τὸ ἀπολλύειν καὶ διαφθείρειν· θερμότερος γὰρ γεγονὼς τοῦ προσήκοντος λοιμοὺς καὶ νόσους μυρίας ἐπάγων ἡμᾶς θανατοῖ (cf. Macrob. I, 17, 9 et 14)[1]). constat igitur a Tzetze Parisinam eclogam fluxisse. sed ipse Tzetzes unde eam habuit? certe non ex schol. Il. A *B D ad Δ 101 κλυτοτόξῳ: τῷ περὶ τὴν τοξικὴν ἐνδόξῳ· τεσσάρων γὰρ τεχνῶν ἔφορός ἐστιν ὁ Ἀπόλλων, τοξικῆς, ἰατρικῆς, μουσικῆς καὶ μαντικῆς, quod etiamsi Apollodoreum esse ipsa artium series, quae cum Tzetzae loco plane congruit, demonstrat, tamen cum Eustathius ad eundem locum habeat adscripta haec: κλυτότοξος δὲ ὁ αὐτὸς Ἀπόλλων, ὃς σὺν τῇ μαντικῇ καὶ μουσικῇ καὶ ἰατρικῇ ἐπιστατῶν καὶ τῇ τοξικῇ κατὰ τὸν μῦθον· ὡς δὲ καὶ τῷ ἀλληγορουμένῳ Ἀπόλλωνι ἐνθεωρεῖται ταῦτα ἑτέραν ζητεῖ λόγου τριβήν, et nosse se Eustathius plane eadem testificatur interpretamenta, quae in Parisino codice invenimus, et non ex illo scholio ea sed aliunde habuisse cognita significat.

[1]) Consulto omitto locum p. 117, 15 Bekker, quia similia fere sunt apud Eustathium ad Α 75 p. 52, 12. et in Et. Gud. p. 175, 25 et 42. cf. Bergk Sim. fr. 26 A.

Fontem igitur Eustathii et Tzetzae adhuc ignoramus. sed fortasse non absurda est suspicio ex eodem fonte etiam hoc fluxisse Parisini codicis excerptum p. 102 Cramer: *Ῥέα ἡ ἀκόσμητος γῆ, ἡ πρώτη, [ἡ οἱονοῦν ὕλη], ἡ δὲ νῦν κεκοσμημένη Γῆ [περὶ τῶν σημείων τῆς Γῆς], Δημήτρα, Θέμις, Πανδώρα, Ἶσις, Τροφός, Τηθίς* (sic), *Χθών, Ἑστία.* quocum consentit Tzetzes in Lycophr. v. 710 (quem locum perperam dissecuit Scheerius)[1]: *Περσεφόνη δὲ καὶ Ἶσις ἡ γῆ καὶ Ῥέα καὶ Ἑστία καὶ Πανδώρα καὶ ἕτερα μυρία τοιαῦτα.* etenim haec quoque Apollodorea esse non desunt quae fidem faciant momenta. atque

---

[1]) Idem hoc quoque fragmentum cum Apollodori esse non dispiceret, dissecando deformavit (schol. Lycophr. v 706):

Tzetzes: *ὁ δὲ Κωκυτὸς ποταμὸς ἐν Ἅιδῃ μυθικῶς, ἀλληγορικώτερον δὲ Κωκυτὸς ὁ θρῆνος, καὶ Ἀχέρων ἡ ῥεῖσις καὶ χύσις τῶν ἀχέων καὶ θλίψεων διὰ τοὺς τεθνηκότας.*	Apollodorus apud Stob. I. p. 420 W: *Κωκυτὸν δὲ ποταμὸν ἀνέπλασαν ἀπὸ τοῦ κωκύειν κτλ.* (Heracl. c. 73. cf. E. Schwartz PW I 2873, 23. *Κωκυτὸς γοῦν ὁ πρῶτος ὀνομάζεται ποταμὸς ἐπωνύμως ἀνθρωπίνου πάθους κακόν, θρῆνοι γὰρ ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν οἱ* (*πρῶτοι* Münzel) *παρὰ τῶν ζώντων*).
καὶ Αἰακὸς ὁ πυλωρὸς παρὰ τὸ αἶ αἶ λέγειν ἐν ταῖς κηδείαις καὶ οἱονεὶ προπυλαίοις τοῦ Ἅιδου· καὶ Μίνως καὶ Ῥαδάμανθυς παρὰ τὸ μίμνειν τοὺς ἐκεῖ κατερχομένους καὶ ῥαδίως ⟨ἀμαθύνεσθαι, τουτέστι⟩ μινύεσθαι καὶ φθείρεσθαι· ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ἵνα μὴ μακρηγορῶ.	
καὶ ἡ Στὺξ λίμνη τοῦ Ἅιδου παρὰ τὸ στυγεῖσθαι τὰ ἐκεῖ. ἔστι δὲ καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἑτέρα διακόπτουσα τῇ ψυχρότητι πάντα τὰ ἀγγεῖα χωρὶς τῶν κερατίνων.	*Στύγα ... τῆς προσηγορίας ταύτης ἠξίωσαν ἀπὸ τοῦ στυγνάζειν τοῖς πένθεσι καὶ στύγεσθαι τὰ ἐν Ἅιδου. — διαβόητον μὲν τοίνυν Στυγὸς ὕδωρ κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν οἱ ἱστορικοὶ ἀναγεγράφασιν ... Καλλίμαχος δ' ἐν τῷ περὶ Νυμφῶν συγγράμματι* (Fr 100^{b} 2 p 290 Schn.) *καὶ τὸ ἰδίωμα τοῦ ὕδατος ἀφηγεῖται λέγων οὕτω· 'Στὺξ ἐν Νωνακρίνῃ τῆς Ἀρκαδίας ὕδωρ ἐστὶ τὸ διακόπτον πάντα τὰ ἀγγεῖα πλὴν τῶν κερατίνων.*

Si fides est habenda Tzetzae verbis sic dicentis *ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ἵνα μὴ μακρηγορῶ*, nec cur fidem eis denegemus video, apparet eum ante oculos habuisse satis amplam eclogam, quam sane unde sumpserit, non minus me nescire fateor, quam unde sumpserit fragmenta illa superiora.

primum quidem mirus est consensus scholii in Apollon. Rhod. Argon. I v. 1124: *ἡ γὰρ δρῦς ἱερὰ τῆς Ῥέας, ὥς φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν τρίτῳ περὶ θεῶν. δρυΐνοις δὲ αὐτούς φησι στέφεσθαι διὰ τὸ μεμερίσθαι τῇ θεῷ τὸ δένδρον τοῦτο διὰ τὸ καὶ πρὸς στέγας καὶ πρὸς τροφὴν πρῶτον χρησιμεῦσαι* (fr. 4 M.). glandibus nimirum vescebantur homines, cum nondum culta terra neque exornata erat frugibus, quae dona Cereris habentur. sed accedit alter locus Harpocrationis s. v. *αὐτόχθονες· Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς περὶ θεῶν κληθῆναί φησιν αὐτοὺς αὐτόχθονας, ἐπεὶ τὴν χθόνα, τουτέστι τὴν γῆν, ἀργὴν οὖσαν πρῶτοι εἰργάσαντο.* vides igitur Apollodorum inter *Χθών* vocabulum et *Ῥέα* hoc discriminis putasse intercedere, quod altera pro culta terra accipienda esset altera pro horrida vel montuosa atque primigenia. iam vero haec eadem distinguendi ratio redit in Porphyrii *περὶ ἀγαλμάτων* libro (Eus. P. E. III, 11, 6), in quem unde haec doctrina fluxerit, Cornuti insuper ostendit comparatio:

Καὶ τὸ μὲν ἡγεμονικὸν τῆς χθονίας δυνάμεως Ἑστία κέκληται, ἧς ἄγαλμα παρθενικὸν ἐφ' ἑστίας πυρὸς ἱδρυμένον. καθὸ δὲ γόνιμος ἡ δύναμις, σημαίνουσιν αὐτὴν γυναικὸς εἴδει προμάστου. τὴν δὲ Ῥέαν προσεῖπον τὴν τῆς πετρώδους καὶ ὀρείου γῆς δύναμιν, τὴν δὲ Δήμητρα τὴν τῆς πεδινῆς καὶ γονίμου. ἡ Δημήτηρ δὲ τὰ μὲν ἄλλα κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχει τῇ Ῥέᾳ, διενήνοχε δέ, ὅτι αὕτη κυεῖ τὴν Κόρην ἐκ Διός, τουτέστι τὸν κόρον ἐκ τῶν φρυγανωδῶν σπερμάτων. διὸ καὶ κατέστεπται τὸ βρέτας αὐτῆς τοῖς σταχύσι, μήκωνές τε περὶ αὐτὴν τῆς πολυγονίας σύμβολον.

15. *διὰ δὴ πάντων τούτων ἡ περίγειος δύναμις ἐξηγήσεως τυχοῦσα θρησκεύεται, ὡς μὲν παρ-*

Corn. c. 28. *παρεισάγεταί τε ἡ μὲν Ἑστία παρθένος διὰ τὸ τὴν ἀκινησίαν μηδενὸς εἶναι γεννητικήν . . . ἡ δὲ Δημήτηρ οὐκέτι, ἀλλὰ τὴν Κόρην τετοκυῖα, οἷον τὸν κόρον, ἣ πρὸς τὸ τρέφεσθαι μέχρι κόρου ὕλη.*

Corn. p. 56, 12. *σπέρματά τε ἀναρίθμητα γεννῶσιν (αἱ μήκωνες) ὥσπερ ἡ Γῆ.*

θένος καὶ Ἑστία ἡ κεντροφόρος, ὡς δὲ τοκὰς ἡ τροφός, ὡς δὲ Ῥέα ἡ πετροποιὸς καὶ ὄρειος,

Cornut. p. 52, 6. *ταύτην μὲν γὰρ διὰ τὸ ἑστάναι διὰ παντὸς Ἑστίαν προσηγόρευσαν οἱ παλαιοὶ ἢ διὰ τὸ ταύτην ὑπὸ τῆς φύσεως ἐσωτάτω τεθεῖσθαι ἢ διὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς ὡσανεὶ ἐπὶ θεμελίου τὸν ὅλον ἑστάναι κόσμον*

ὡς δὲ Δημήτηρ ἡ χλοηφόρος,

p. 55, 14 *περὶ δὲ τὸ ἔαρ τῇ Χλόῃ Δήμητρι θύουσι μετὰ παιδιᾶς καὶ χαρᾶς, ἰδόντες χλοάζοντα καὶ ἀφθονίας αὐτοῖς ἐλπίδα ὑποδεικνύντα.*

ὡς δὲ Θέμις ἡ χρησμῳδός, τοῦ εἰς αὐτὴν κατιόντος σπερματικοῦ λόγου εἰς τὸν Πρίαπον ἐκτετυπωμένου. οὗ τὸ μὲν περὶ τοὺς ξηροὺς καρποὺς Κόρη, τὸ δὲ κατὰ τοὺς ὑγροὺς καὶ τὰ ἀκρόδρυα Διόνυσος καλεῖται,

p. 57, 17 *Διόνυσος . . . τῶν ἡμέρων δένδρων ἐπίσκοπος ὢν καὶ δοτὴρ θεός.*

*τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος [τοῦ ὑπὸ γῆν ἰόντος ἡλίου] ἁρπαζομένης κατὰ τὸν σπόρον, τοῦ δὲ Διονύσου * τὰ πάθη τῆς δυνάμεως ὑπὸ γῆν μὲν νεωτέρας καὶ καλλιγόνου βλαστάνειν ἀρχομένου*[1]*, ἐπιμάχου · δὲ τῆς κατὰ τὴν ἄνθην δυνάμεως σύμβολον τὸν Ἄττιν ἐχούσης, τῆς δὲ κατὰ τὴν τελεσιουργίαν ἐκτομῆς τὸν Ἄδωνιν*[2]*.*

p. 54, 12. *ἁρπάσαι δ' ὁ Ἅιδης τὴν θυγατέρα τῆς Δήμητρος ἐμυθεύθη διὰ τὸν γινόμενον ἐπὶ χρόνον τινὰ τῶν σπερμάτων κατὰ γῆς ἀφανισμόν . . . τοιοῦτον γάρ τι καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ὁ ζητούμενος καὶ ἀνευρισκόμενος ὑπὸ τῆς Ἴσιδος Ὄσιρις ἐμφαίνει καὶ παρὰ Φοίνιξιν ὁ ἀνὰ μέρος παρ' ἓξ μῆνας ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὸ γῆν γινόμενος Ἄδωνις.*

[1]) Verba corrupta non expedio. lacunam post *Διονύσου* statuit Diels. de *καλλιγόνου* cf Photium p. 127, 9: *Καλλιγένεια: Ἀπολλόδωρος μὲν τὴν γῆν.* ceterum ipse Eusebius contraxisse Porphyrii verba et deformasse videtur passim; cf. III, 13, 3: *ταῦτά μοι ἐκ τῆς τοῦ προειρημένου ἀνδρὸς γραφῆς ἐπιτετμήσθω.*

[2]) Cf. III, 11, 12. *Ἄττις δὲ καὶ Ἄδωνις τῇ τῶν καρπῶν εἰσὶν ἀναλογίᾳ προσήκοντες. ἀλλ' ὁ μὲν Ἄττις τῶν κατὰ τὸ ἔαρ προφαινομένων ἀνθέων καὶ πρὶν τελεσιγονῆσαι διαρρεόντων, — ἔνθεν καὶ τὴν τῶν αἰδοίων ἀποκοπὴν αὐτῷ προσανέθεσαν, μὴ φθασάντων ἐλθεῖν τῶν καρπῶν εἰς τὴν σπερματικὴν τελείωσιν — ὁ δὲ Ἄδωνις τῆς τῶν τελείων καρπῶν ἐκτομῆς σύμβολον.*

De Porphyrii περὶ ἀγαλμάτων libro haec sufficiant. iam post tot detecta apud Porphyrium Apollodori vestigia minus fortasse miraberis, si audieris me contendere ne in Macrobii quidem doctam illam de deorum appellationibus ad solem referendis disputationem Apollodorea alia via quam ex aliquo Porphyrii opere influxisse. quamquam non sum nescius fere aliter sentire viros doctos. quorum primum contra eos mihi disputandum, qui fluxisse in hanc argumentationem plurima existimant ex fontibus latinis[1]). atque ea quidem, quae de ludorum Apollinarium origine I 17, 24—30 narrantur, emblema aliunde insertum esse recte iam Wissowa monuit in dissertatione „De Macrobii fontibus" (Vratislav. 1880). idem vero mihi cadere videtur etiam in Varronis Granii Flacci Cornelii Labeonis memoriam capiti 18 insertam. quae unde huc translata sit, non tibi dubium erit, si inspexeris Macrobii l. V cap. 18, 1: „fuit enim hic poeta (Vergilius) ut scrupulose et anxie ita dissimulanter et clanculo doctus ut multa transtulerit quae unde translata sint difficile sit cognitu. in exordio Georgicorum posuit hos versus:

Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
poculaque inventis Acheloia miscuit uvis.

nihil in his versibus grammaticorum cohors discipulis suis amplius tradidit nisi illud opera Cereris effectum ut homines ab antiquo victu desisterent et frumento pro glandibus uterentur. Liberum vero vitis repertorem praestitisse humano potui vinum cui aqua admisceretur. cur autem Acheloum amnem potissimum Vergilius, cum aquam vellet intellegi, nominarit nemo vel quaerit vel omnino subesse aliquid eruditionis suspicatur. nos id altius scrutati animadvertimus etc."

---

[1]) Cf. Reitzenstein, Zwei religionsgeschichtliche Fragen (1901) p. 80: „In dem äußerst interessanten und wichtigen Stück Macrob. I 17, 2—23, 22 sind zwei Elemente zu scheiden: ein alter, im wesentlichen stoischer Kern, der erlesenste Zitate aus der älteren griechischen Literatur mit kaum minder seltenen römischen Angaben verbindet . . . und der wohl auf den auch von Verrius benutzten Stoiker Cornificius, den jüngsten erwähnten Autor, zurückgeht, und eine, übrigens ebenfalls treffliche, ägyptisierende Ausführung, in der Plotin, Numenios, Porphyrios und Cornelius Labeo erwähnt werden; wahrscheinlich stammt auch sie schon aus einer schon lateinischen Quelle." Frederici Niggetiet „De Cornelio Labeone" dissertationem (Münster 1908) nisi ex Tolkiehni recensione (Wochenschr. f. klass. Philol. 1908 p. 432) non novi.

miramur in his verbis, quod cum falsa esse legamus grammaticorum commenta, vere quid intellegi voluerit Vergilius Cererem et Liberum inducens, ne verbo quidem edocemur. iam vero in libro primo c. 18, 23 eosdem versus sic Macrobius interpretatur: „hinc et Vergilius sciens Liberum patrem solem esse et Cererem lunam, qui pariter fertilitatibus glebae et maturandis frugibus vel nocturno temperamento vel diurno calore moderantur vestro ait

si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista.

solem vero terrenae esse fecunditatis auctorem idem poeta profano mox docuit exemplo cum ait

saepe etiam steriles incendere profuit agros

et reliqua. si enim hominum commento ignis adhibitus multiplex praestat auxilium, quid adscribendum est aetherio solis calori?“ porro isdem versibus Macrobius utitur ad coniungendum copulandumque primum librum cum sequentibus, Euangelum inducens ita loquentem I 24, 3: „an ego credam quod ille, cum diceret Liber et alma Ceres pro sole ac luna, non hoc in alterius poetae imitationem posuit, ita dici audiens, cur tamen diceretur ignorans?“ quibus verbis refellendis tertius liber et quintus inserviunt. his consideratis facile adducimur, ut primi libri locum statuamus ex eodem fonte ductum esse unde quinti libri interpretamenta Vergiliana. ac cum satis raris ille commentarius veterum scriptorum testimoniis abundet, sequitur simul cum Vergilianis versibus etiam testimonia, quibus horum niteretur explanatio, a Macrobio esse primo libro inculcata. quae a ceteris discernere non ita difficile est, quando quidem aperte interrupta est continua Orphicorum versuum interpretatio et Cornelii Labeonis loco 18, 19—21 et duobus Laevii poetae versibus 18, 16. porro paragraphorum 1—6, in quibus et Varro commemoratus est et Granius Flaccus, originem a ceteris diversam esse ipsa docet haec Macrobii transitio 18, 7: „sed licet illo prius adserto eundem esse Apollinem ac solem, edoctoque postea ipsum esse Liberum patrem eiusdem numinis habendum, absolute tamen hoc argumentis liquidioribus adstruetur.“ omnia haec referri apte posse ad Vergilii commentarium cum per se apertum sit tum luculenter eo demonstratur, quod Cornelii Labeonis facta est etiam in tertio libro mentio (4, 6), qui liber, ut ipsa eius ratio docet, coniungendus est cum libri quinti cc. 18—22.

Restat igitur in primo libro Cornificii memoria expungenda; quae etiamsi unde inserta sit ignoro, tamen quin inserta sit non dubito. atque primum quidem Cornificii de Phoebo locus capiti 17, 33 extrinsecus illatus esse ipsa sede coarguitur, qua etymorum Apollodori series interrumpitur. deinde interposita est mentio eius inter Stoicorum interpretamenta, quae attulerat Apollodorus, et ipsius etyma Apollodori I 17, 9. tum Apollinis Pythii explicatio 17, 61—62[1]) eadem ratione Cornificii nomine adiecto ad auctorem revocatur qua Ἰαώ nominis interpretatio ad Cornelium Labeonem c. 18, 21. denique de cap. 23, 1—9 vide quae supra exposui p. 70 adn. 1.

Cornificio igitur remoto quae restant emblemata ad Romanorum pertinentia antiquitates[2]) adeo et pauca sunt et levia, ut aut a Macrobio ipso esse inserta videantur in exemplar Graecum, aut versione si ille usus est latina, paucissima tantummodo in hac mutata fuisse.

Iam vero Graecus ille scriptor a Macrobio expilatus quisnam fuerit, quaerendum. atque in vulgarem fere opinionem recepta est Wissowae coniectura a Iamblichi opere περὶ θεῶν censentis aeque ac Iuliani orationem IV. illa capita fluxisse. argumenta vero sciscitanti quasi validissimum hoc tibi proponetur, quod Macrobius aeque ac Iulianus plurimos deorum referat ad solis potestates. quod ego idoneum esse argumentum nego. nam fac modo Porphyrium voluisse uno in conspectu collocare eos deos, quos ad solem aliqua ratione referendos esse crederet: nonne simillimam disputationem conscripsisset? qui in libro περὶ ἀγαλμάτων non solum Apollinem ad solem refert sed Mercurium quoque et Aesculapium et Plutonem nec non Herculem et Liberum et Horum et Sarapin. accedit, quod apud Macrobium ipsum legimus haec verba (I 17, 70): „sicut et Porphyrius testatur Minervam esse virtutem solis quae humanis mentibus prudentiam subministrat. nam ideo haec dea Iovis capite prognata memoratur id est de summa aetheris parte edita, unde origo solis est." conexa sunt haec verba cum antecedentibus tam laxo vinculo, ut aliam olim habuisse sedem videantur. haec

[1]) Paragraphus 63 repetita est ex cap. 21, 23 et 26.

[2]) Huc non referendus locus I 21, 6 ex I 12, 8 repetitus (cf. Wissowa p. 41); item I 17, 42 ac 64 repetiti sunt ex I 9, 9. restant igitur tres loci I 17, 15. I 19, 3. I 23, 13.

quae fuerit, non dubium mihi est ex his Macrobii verbis (I 17, 3ss.): „si enim sol, ut veteribus placuit, dux et moderator est luminum reliquorum et solus stellis errantibus praestat, ipsarum vero stellarum cursus ordinem rerum humanarum, ut quibusdam videtur, pro potestate disponunt, ut Plotino constat placuisse, significant: necesse est ut solem, qui moderatur nostra moderantes, omnium quae circa nos geruntur fateamur auctorem. et sicut Maro, cum de una Iunone diceret 'quo numine laeso', ostendit unius dei effectus varios pro variis censendos esse numinibus, ita diversae virtutes solis nomina dis dederunt. unde *ἓν τὸ πᾶν* sapientum principes prodiderunt. virtutem igitur solis quae divinationi curationique praeest Apollinem vocaverunt, quae sermonis auctor est Mercurii nomen accepit. nam quia sermo interpretatur cogitationes latentes, *Ἑρμῆς ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν* propria appellatione vocitatus est. virtus solis est quae fructibus, effectus eiusdem est qui frugibus praeest. et hinc natae sunt appellationes deorum simul[1]) ceterorum qui ad solem certa et arcana ratione referuntur, et, ne tanto secreto nuda praestetur adsertio, auctoritates veterum de singulis consulamus." quodsi vere Porphyrio adscribendus est hic locus, sequitur et ea quae sequuntur testimonia omnia esse Porphyriana. atque in Porphyrium optime et dispositio huius argumentationis quadrat, qua eodem fere modo atque in libro *περὶ ἀγαλμάτων* primum de Graecorum tum de barbarorum theologia agitur, et explicandi ratio longe a Iamblichi subobscura subtilitate remota et in afferendis magis veterum scriptorum testimoniis quam in mysteriis philosophiae illustrandis posita. quid intersit inter magistri et discipuli in explicandis fabulis rationem optime Carolus Praechter demonstravit in Genethliaco Roberto oblato (1910) p. 105ss., cuius dissertationem si perlegeris, Iamblichum certe non esse Macrobii auctorem facile concedes. sane ad quem librum Porphyrianum referenda sit Macrobii disputatio, nescio; sed tenendum est deperditum illius *περὶ θείων ὀνομάτων* librum indole ac ratione procul dubio non ita diversum fuisse ab eiusdem *περὶ ἀγαλμάτων* libro, quo ad singula naturae corpora, velut caelum terram mare solem lunam, singula deorum signa referuntur. sic etiam Macrobii illa capita desumpta esse possunt ex maioris ambitus tractatu, quo in

[1]) simul coni. Diels: sicut libri. del. Eyssenhardt.

universum actum erat de deorum appellationibus ad corpora naturae referendis.

Ceterum quo melius cognoscatur, quam late in his capitibus Apollodori pateat auctoritas, conferre placet cum Macrobio alteram cognominum Apollinis explanationem Apollodoream, conservatam illam, ubi minime exspectes, in Iohannis Diaconi in Theogoniam Hesiodeam commentario p. 319 Flach:

Iohannes ad v. 325 p. 319 Flach:	Macrobius I, 17.
λέγοιτο δ' ἂν Πήγασος νῦν ὁ ἥλιος αὐτός, ὃν καὶ Βελλεροφόντην εἴπομεν· οὐ καινὸν γὰρ διαφόροις ὀνόμασιν αὐτὸν παρ' ἡμῶν καλεῖσθαι, πρὸς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐνεργείας ἀποβλεπόντων,	22. nec mirum si gemini effectus variis nominibus celebrantur, cum alios quoque deos ex contrario in eadem re duplici censeri et potestate accipiamus et nomine.
ἐπεὶ καὶ Ὑπερίων ἀπὸ τοῦ ὑπερίεσθαι ἄνωθεν ἡμῶν καλεῖται καὶ ἑκάεργος ἀπὸ τοῦ ἕκαθεν ἡμῶν ὢν ἐργάζεσθαι ποιεῖν ἡμᾶς,	(Heracl. c. 7 *ἀλλ' ἔστιν ἐτύμως ἑκάεργος ὁ τὰ ἕκαθεν ἐργαζόμενος.*)
καὶ Δήλιος ἀπὸ τοῦ δῆλος τοῖς πᾶσι προκεῖσθαι καὶ δῆλα τὰ πάντα ποιεῖν,	32. Delius cognominatus *ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί*, quod inluminando omnia clara demonstret.
καὶ Πύθιος ἀπὸ τοῦ σηπτικὸς εἶναι, οὐ τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ ἀλλὰ μᾶλλον τῇ ἀπουσίᾳ,	50. *Ἀπόλλων Πύθιος οὐκ ἀπὸ τῆς πείσεως* id est non a consultatione oraculorum dictus a physicis aestimatur, sed *ἀπὸ τοῦ πύθειν* id est *σήπειν* quod numquam sine vi caloris efficitur.
καὶ Λυκηγενέτης, ὡς τοῦ λυκαυγοῦς ὄρθρου γενέτης.	(Heracl. c. 7 *λυκηγενῆ προσηγόρευσε τὸν ἥλιον, ἐπειδὴ τοῦ κατὰ τὴν ὄρθριον ὥραν λυκαυγοῦς αὐτός ἐστιν αἴτιος.* cf. Macrob. 36.)
ad v. 411 p. 330 Flach: *μὴ θαυμάσῃς δέ, εἰ τὴν σελήνην*	

Ἑκάτην προσαγορεύει ὁ Ἡσίοδος· τοιοῦτον γὰρ τὸ μεταληπτικὸν εἶδος τοῦ λόγου ἐστίν, ἐπεὶ καὶ Ὀρφεὺς τὸν ἥλιον Ζῆνα προσαγορεύει καὶ Παιᾶνα καὶ Τιτᾶνα· ἄκουε γάρ· (sequuntur hymni VIII versus 2, 4, 12, 13) πρὸς γὰρ διαφόρους αὐτοῦ ἐνεργείας ἀπιδὼν τούτοις αὐτὸν τοῖς ὀνόμασι προσαγορεύει· Τιτᾶνα μὲν διὰ τὸ πανταχοῦ τιταίνειν καὶ ἐξαπλοῦν[1]) τὰς ἀκτῖνας ἢ διὰ τὸ παρὰ πάντων τίεσθαι τουτέστι τιμᾶσθαι· Παιᾶνα δὲ διὰ τὸ παύειν λιμόν τε καὶ χειμῶνα ἢ διὰ τὸ παιήονα εἶναί τινα ταῖς καρπογονίαις καὶ ἀναθηλήσεσι ταῖς παρ' αὐτοῦ γινομέναις. Ζῆνα δὲ διὰ τὸ ζωῆς εἶναι αἴτιον, τουτέστι τῶν πρὸς ζωήν.

ad v. 337 p. 322: οἶμαι δὲ καὶ ἀκειρεκόμην αὐτὸν καλεῖσθαι τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ τὸν ἡλιακὸν δίσκον μετὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐφαλλομένων χρυσῶν ἀκτίνων κεφαλῇ τινι προσεοικέναι, κόμαις ἐπιχρύσοις ἀστραπτούσῃ, τάχα δὲ καὶ τὸ ἀκειροκομεῖν τοὺς ὑφ' ἡλίου καλλιτριχουμένους ἀνθρώπους.

16. Παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας.

(cf. Cramer l. l. ἰατρὸς διὰ τὸ θεραπεύειν ἡμᾶς ἀκράτους τὰς ἀκτῖνας πέμπων καὶ εὐφορίαν ἐμποιῶν τοῖς καρποῖς.)

Haec qua via sane ad Diaconum pervenerint, ignoro. sed contentus ero, si hoc saltem probare mihi contigit, haud secus nobis ad Apollodorum aditum patere per Porphyrium quam per Augustinum ad Varronem.

[1]) Cf. Cornut. p. 66, 6: τάχα δ' ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦν καὶ λύειν τὸ συνεστὸς τῆς οὐσίας ἢ καὶ τὸ σκότος ὡσὰν ἁπλῶν εἰρημένος εἴη (scil. ὁ Ἀπόλλων).

II.

A Porphyrii quaestionibus Homericis prioris capitis exorsi sumus argumentationem: ab isdem iterum iam nobis proficiscendum de ratione Apollodorei operis et indole inquisituris. atque unam quidem ac continuam effecisse olim disputationem illa duo scholia *B ad *B* 787 p. 42, 24 Schr. et *B ad *Θ* 1 p. 112, 1ss. Schr. adscripta, quae Apollodoro Hefermehlium vindicasse supra memoravi, ipsum utriusque docet argumentum, quo enumerantur res, quae modo suo habitu modo divina quadam specie induantur a poetis; ac divinas quidem formas tum induci, cum non ipsae res intellegendae sint sed potestates quaedam eis coniunctae sive causae effectrices, quibus subesse videatur tamquam animans. cuius discriminis haec a Porphyrio afferuntur exempla: *πλοῦτος, ἔρις, ὕβρις, ἔρως, ἔρις, πολέμοιο τέρας, κυδοιμὸς μάχης, ἀστραπὴ Διός, αἰγίς; ἠώς, νύξ, ἥβη, Ἀμφιτρίτη, Στύξ, γῆ, ποταμοί.* sed paucissima tantummodo Porphyrium delibasse cum per se apertum sit tum hisce eius verbis demonstratur (p. 43, 1): *καὶ ὅσα ἄν τις ἀριθμήσειε ῥᾳδίως:* quo clarius vero atque apertius est tractari in utroque scholio idem plane argumentum, eo magis ab hac certe argumentatione procul habeamus oportet, quae de Aegide Homerica recte intellegenda alteri fragmento et praefixa sunt in fronte et in fine adnexa. quamquam in hac quoque parte altius quam rem obiter inspicienti apparebit inter se commixtos esse diversi generis rivulos[1]. quos notare fortasse non inutile erit, cum in universum qua in concinnandis eclogis ratione atque arte uti soleat Porphyrius, parum adhuc observatum sit. schol. *B ad *B* 447 Porph. p. 41, 21 Schr.: *τὴν τοῦ Διὸς αἰγίδα συμβέβηκεν ὀνομάσθαι διὰ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως ὁσαύτως τῇ περὶ τοὺς ἀνέμους λεγομένῃ κατὰ μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον αἰγίδι, καθ' ἡμᾶς δὲ καταιγίδι, παρασκευαστικὴν δὲ αὐτὴν τῶν ὁμωνύμων εἰσάγεσθαι πνευμάτων [ὅτε ἐπισεισθείη, κατὰ τὸ ἐναντίον· ἐπισεισθείσης*

[1] Cf. Römer, Blätter für das Gymn.-Schulwesen 1908 p. 466.

γὰρ αὐτῆς καὶ καταρρηγνυμένης ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ ψιλοῦ πνεύματος τοὺς ἐναντίους βλάπτεσθαι συμβαίνει, κονιορτοῦ δὲ πρὸς τὰς ὄψεις φερομένου παντελῶς ἐμποδίζεσθαι. οἷον· καὶ τότε δὴ Κρονίδης — ἐφόβησε δ' Ἀχαιούς (P 593—596)]. οἰκεῖα γοῦν τοῖς ἀπὸ ταύτης φερομένοις πνεύμασι καὶ τὰ παρακείμενα αὐτῷ συνεκπεφώνηται ἐν οἷς φησι, ὅτε ἔλαβε τὴν αἰγίδα, τὴν μὲν Ἴδην αὐτὸν καλύψαι τοῖς νέφεσιν, ἀστράψαντα δὲ μέγα μὲν ἐπιβροντῆσαι, τινάξαι δὲ ἐκείνην. [ὅτι δὲ κατ' ἐναντίαν τοῦτο γίνεται τῶν ταπεινοῦσθαι μελλόντων σαφὲς ἐκ τούτων· ὄφρα μὲν ἀσπίδα χερσὶν ἔχ' ἀτρέμα Φοῖβος Ἀπόλλων, τόφρα μάλ' ἀμφοτέροις βέλε' ἥπτετο· αὐτὰρ ἐπεὶ κατένωπα ἰδὼν Δαναῶν ταχυπώλων [σεῖσ'] εἶτα ἐπιφέρει· τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔθελξε, λάθοντο δὲ θούριδος ἀλκῆς (O 318 ss.).] ποτὲ δὲ διότι μὲν ἐπέσεισε τὴν αἰγίδα τοῖς Ἀχαιοῖς ἀπὸ τῆς Ἴδης ὁ Ζεὺς οὐ παρέδωκε ῥητῷ λόγῳ, τὸ δὲ γενόμενον ἐπ' αὐτοῖς ἐσήμαινε, διὰ τοῦ συμβάντος συνιστὰς τὸ προηγούμενον. λέγει γάρ· ὣς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο, τοὶ δ' ἅμ' ἕποντο ἠχῇ θεσπεσίῃ, ἐπὶ δὲ Ζεὺς τερπικέραυνος ὦρσεν ἀπ' Ἰδαίων ὀρέων ἀνέμοιο θύελλαν, ἥ ῥ' ἰθὺς νηῶν κονίην φέρεν (M 251 ss.). [ἡ γὰρ εἰς εὐθὺ τῶν νηῶν τὸν κονιορτὸν φέρουσα θύελλα δῆλον ὡς ἐξ ἐναντίου προσφέρεται τοῖς Ἀχαιοῖς. διὸ δὴ καὶ ἐπέζευξεν ἄλλως· αὐτὰρ Ἀχαιῶν θέλγε νόον, Τρωσὶ δὲ καὶ Ἕκτορι κῦδος ὄπαζε (M 254 ss.)]. τοῦτο δὲ δεῖ νοεῖν τῆς αἰγίδος ἐπισεισθείσης. apparet igitur contaminata esse a Porphyrio duo argumenta, quae commune praeter Homeri quosdam locos omnino habebant nihil. ita factum, ut cum alia pessime dirumperentur tum imprimis verba *οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ ψιλοῦ πνεύματος τοὺς ἐναντίους βλάπτεσθαι συμβαίνει, κονιορτοῦ δὲ πρὸς τὰς ὄψεις φερομένου παντελῶς ἐμποδίζεσθαι* non ad eum quo debebant locum referrentur [1]). ergo haec

---

[1]) Aliam in eodem scholio turbam fecit additamentum quoddam perperam e margine in textum, quem dicunt, inculcatum (p. 43, 14): *καὶ γάρ ἐστιν ἐκεῖνος ὁ κατὰ τὸ μυθικὸν εἰδωλοποιούμενος τοῦ κατὰ τὸ ἐνεργὲς θεωρουμένου πολέμου σημεῖον, ὃ δὴ νῦν προσαγορεύει τέρας· εἴη δ' ἂν οὗτος [κυδοιμὸς μάχης ὡς] θεὸς οἷον [ἔμπροσθεν] θεωρούμενος. [ὁπότε ἐλέγομεν· ἡ μὲν ἔχουσα κυδοιμὸν ἀναιδέα δηιοτῆτος]. ὡσαύτως ἐπὶ τούτου πάλιν· [ἶ δὴ πολέμοιο τέρας φησὶν εἶναι] ⟨. . . . .⟩ τὸ ἀπαράλλακτον ὑπάρχειν. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ τῆς βροντῆς καὶ ἀστραπῆς καὶ τῶν παραπλησίων κτλ.* in lacuna, quam significavi, multa sine dubio exciderunt. desiderantur enim argumenta, quibus doceatur alioquin significare illa nomina *Ἄρης Ἔρις κυδοιμός* non numina divina sed *τὸν ἐνεργῶς θεωρούμενον πόλεμον*. — ceterum simillimam instrumentorum divinorum enumerationem reperis

quidem, ut Apollodorei argumenti recte valeamus intellegere rationem, procul habeamus oportet. neque enim ad Homeri tantummodo interpretationem consentaneum est spectasse istam tot exemplis illustratam rerum et numinum distinctionem, sed aut vehementer erro, aut in illa posita sunt fundamenta, quibus magna pars doctrinae Apollodoreae nitebatur. cuius haec insignis virtus erat, ut ad explorandum naturale atque innatum ingenii humani studium facultatemque et effingendi deos et humana specie induendi non a firmis formis atque absolutis proficiscebatur sed ab incohatis et sub ipsis tamquam contemplantium oculis nascentibus. ac tale quid in illis scholiis quaerendum esse, nisi fallor, optime nunc comprobatur scholio *B ad *E* 422, quod Apollodoro supra vindicavimus: *Ὅμηρος δ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ τὴν μειδιάματα φιλοῦσαν, οἷον ἱλαράν, διὰ τὴν ἐγκειμένην αὐτῇ δύναμιν ἀπὸ τῆς συνουσίας. ὥσπερ οὖν τὸ πῦρ Ἥφαιστον λέγει ὁμωνύμως τῷ εὑρόντι*[1]*, οὕτω καὶ Ἀφροδίτην ποτὲ τὴν ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνουσίαν, ἡνίκα ἂν περὶ τῶν μνηστήρων λέγῃ „καὶ ἐκλελάθοντ' Ἀφροδίτης, ἣν ἄρ' ὑπὸ μνηστῆρσιν ἔχον, μίσγοντο δὲ λάθρῃ“.* his verbis Apollodorus hoc vult dicere, non potuisse Veneris nomine ipsum concubitum significari, nisi translatum illud nomen esset a concubitu ad deam, hoc est ab effectu ad auctorem. eadem doctrina luculentius etiam explicata reperitur in Moschopuli in Hes. *ἔργα* scholio sane memorabili p. 36 Gaisf.: *ἰστέον ὅτι πάντα οἱ Ἕλληνες, ἃ δύναμιν ἔχοντα ἑώρων, οὐκ ἄνευ ἐπιστασίας θεῶν τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐνεργεῖν ἐνόμιζον. ἑνὶ δὲ ὀνόματι τό τε τὴν δύναμιν ἔχον καὶ τὸν ἐπιστατοῦντα τούτῳ θεὸν*

apud Eustathium p. 843, 50 ad v. *Λ* 271: *δῆλον δ' ὅτι σωματικώτερον ἡ ποίησις ὄργανόν τι ταῖς Εἰλειθυίαις δίδωσι τηλεβόλον, ἐξ οὗ καὶ βέλος ὀξὺ ταῖς τικτούσαις προΐεται, ὡς ἐκ τόξου ὀϊστός, ἵνα ὥσπερ ἡ Ἔρις ἔχει τι τέρας πολέμου ἐν χερσί, καὶ ὁ Ζεὺς δὲ τὴν ἀστραπήν, οὕτω καὶ τὰς ὠδῖνας αἱ Εἰλείθυιαι, ἃς καὶ προιεῖσι βέλους δίκην κατὰ τῶν τικτουσῶν.* ad idem fragmentum etiam quae sequuntur referenda sunt haec verba: *θυγατέρες δὲ Ἥρας γαμηλίου μυθικῶς αἱ μογοστόκοι Εἰλείθυιαι, ὡς ἐπιστατοῦσαι τόκοις καὶ ἐν τῷ ποιεῖν τὰ ἔμβρυα εἰς φῶς ἐλεύθειν, μόγους ταῖς τικτούσαις ἐκ τῶν ὠδινῶν ἐπάγουσαι, ὡς εἰ καὶ βέλη ἔπεμπον κτλ.* quae consentiunt fere cum Cornuto p. 73, 7 ss.: *δοκεῖ δὲ τοῖς πλείστοις ἡ αὐτὴ εἶναι* (sc. *ἡ Ἑκάτη*) *καὶ Εἰλείθυια . . ., ἣν εὔχονται ἐλθεῖν αὐταῖς ἠπίαν καὶ λυσίζωνον αἱ ὠδίνουσαι, λύουσαν τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων πρὸς τὸ ῥᾷον καὶ ἀπονώτερον ἐκπεσεῖν τὸ κυισκόμενον, λεγομένης αὐτῆς καὶ Ἐλευθοῦς.* nec non cum Eusebio Pr. Ev III, 11, 33 (ex Porphyr. *π. ἀγαλμ.*): *τόξα δὲ φέρει* (*ἡ Ἑκάτη*) *καθάπερ ἡ Ἄρτεμις διὰ τὴν τῶν ὠδίνων ὀξύτητα.*

[1]) Cf. Hefermehl p. 22.

ὠνόμαζον. ὅθεν Ἥφαιστον ἐκάλουν τό τε διακονικὸν τοῦτο πῦρ καὶ τὸν ἐπιστατοῦντα ταῖς διὰ τούτου ἐνεργουμέναις τέχναις, καὶ Δήμητραν τὸν σῖτον καὶ τοὺς καρποὺς καὶ τὴν διωρουμένην τούτους θεὸν καὶ ἐπιστατοῦσαν αὐτοῖς, καὶ Ἀθηνᾶν τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἔφορον τῆς φρονήσεως θεόν, καὶ Διόνυσον τὸν οἶνον καὶ τὸν διδόντα τοῦτον θεόν [ὃν καὶ ἀπὸ τοῦ διδόναι τὸν οἶνον ὁ Πλάτων παράγει καὶ διδοίνησον τοῦτον ποιεῖ, εἶτα καὶ Διόνυσον (Crat. p. 406 C)]. καὶ Εἰλειθυίας τοὺς τόκους καὶ τὰς ἐφορώσας τοὺς τόκους θεάς, καὶ Ἀφροδίτην τὴν συνουσίαν καὶ τὴν ἐπιστατοῦσαν ταύτῃ θεόν. in quibus imprimis prima quae apposui verba praeclare videntur quasi comprehendere doctrinae Apollodoreae summam: notiones sibi informasse homines deorum ex variarum rerum variis ἐνεργείαις, quae non videbantur posse fieri sine potentiis quibusdam (δυνάμεσι), quas humanis tamquam animis ac figuris exornatas deos appellaverint. hinc explicandum, quod tam saepe in fragmentis Apollodoreis ἐνέργεια vox recurrit; cf. schol. Ven *B ad *E* 422: ἐπεί τοι καὶ Ἀλαλκομενηῒς Ἀθήνη παρὰ τοῖς εὖ λογιζομένοις ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ἡ ἀπαλάλκουσα τῷ ἰδίῳ[1]) μένει τοὺς ἐναντίους. ibid. καὶ τἄλλα δὲ τῶν ἐπιθέτων ἐπιοῦσιν ἡμῖν πάρεστιν ὁρᾶν οὐκ ἀπὸ τῶν ἱερῶν τόπων ὠνομασμένα, ἀπὸ δὲ τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν κτλ. sic in Porph. quaest. p. 42 Schr. opponuntur ὁ κατὰ τὸ ἐνεργὲς θεωρούμενος πόλεμος καὶ ὁ θεός. Iohannes Diaconus in fr. Apollodoreo: οὐ καινὸν γὰρ διαφόροις ὀνόμασιν αὐτὸν (sc. τὸν ἥλιον) παρ' ἡμῶν καλεῖσθαι πρὸς τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐνεργείας ἀποβλεπόντων. Eustath. p. 87 (cf. Münzel p. 32): οὕτω καὶ ἄλλα τῶν ὀρνέων ᾠκείωνται ἄλλοις θεοῖς διὰ τὴν πρὸς ἐκείνους συγγένειαν ἢ κατὰ τὸν τῆς κλήσεως τύπον ἢ κατὰ ἐνεργείας ταυτότητα, οἷον ἡ νῆσσα τῷ Ποσειδῶνι κτλ. ergo cum haec fuerit Apollodori ratio, ut concluderet eadem via ad notiones pervenisse homines deorum, qua appellationes illis fingere consuevissent, iure suo nomina divina non esse κυρίας προσηγορίας existimabat, sed translata ad auctores deos ab effectibus naturae: cf. Laur. Lyd. de mens. l. IV p. 93 W.: Ἕλληνες δὲ αὐτόν, ὡς εἴρηται, Ἄρεα ἐκ τῶν πραγμάτων προσηγόρευσαν· οὐδὲ γὰρ ἄν τις εὕροι (correxi: εὕρῃ libri) κυρίαν θεοῦ προσηγορίαν κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον [ἀλλ' οὐδὲ φύσεως γνώρισμα, ἐπεὶ νῦν μὲν ἄρρενας, νῦν δὲ

[1]) Cf. Apoll. fr. Genev. ad *Φ* 472: ἑκάεργε] . . . ἡ ἕκαθεν τὸ ἴδιον ἔργον ἐπιτελῶν.

θηλείας τὰς ἰδέας εἰσάγουσιν οἱ φιλοσοφοῦντες]. *ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ὀνομασίας αὐτοῖς ἔθεντο* [*ἄρρενας μὲν θεοὺς* ⟨*τὰς* add. Kroll⟩ *δημιουργικὰς δυνάμεις, θηλείας δὲ τὰς ζῳογόνους εἰσάγοντες*]. in quibus cavendum tamen, ne cum Hefermehlio ea quoque, quae uncis curavi secludenda, tribuamus Apollodoro, cum et sensus et externa enuntiati forma doceat ea adiuncta esse a Neoplatonico quodam philosopho, qui idem, quod de nominibus Apollodorus constituisset, cadere in ipsam quoque numinum naturam adnotavit, quae nisi ex eis quae efficeret non intellegeretur, ob eamque causam alias masculinas alias femininas induci ideas. ceteris vero verbis in eum quem indicavi modum restitutis melius iam intelleges, quae ratio subsit his Apollodori verbis traditis in Athenaei libro XIII p. 571 C: . . . *ἀπὸ τῆς παρ' Ἀθηναίοις καλουμένης Ἑταίρας τῆς Ἀφροδίτης· περὶ ἧς ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδωρος οὕτως· Ἑταίραν δὲ τὴν Ἀφροδίτην τὴν τοὺς ἑταίρους καὶ τὰς ἑταίρας συνάγουσαν.* cf. Hesych. *Ἑταίρας ἱερόν.* hoc etiam nunc melius intellegimus, cur tam curiose Apollodorus in quaestione illa Porphyriana locos quosdam interpretetur Homeri, quibus cum divinum numen accipiendum sit, nihilo minus adiungantur eius generis epitheta, quae non tam ipsi deo quam rei cui praesit deus videantur accommodata (p. 112, 1 ss. Schr.): *ὅτι δὲ ἡ κροκόπεπλος καὶ ἡ ῥοδοδάκτυλος ἐπὶ τῆς δαίμονος λέγεται, δῆλον. ἐπεὶ δὲ τὰ ἐπίθετα ἐκ τοῦ περὶ τὸ ὁρώμενον τῆς ἡμέρας καταστήματος εἴληπται, ἐξηγεῖται τὸ ἐκ ποίας μὲν καταλήψεως ἡ κροκόπεπλος, ἐκ ποίας δὲ ἡ ῥοδοδάκτυλος.* ibid. p. 113, 12 Schr.: *ἕτερον δὲ πάλιν ἐσημειούμην, ὅτι σὺν τῷ ἀποτελέσματι καὶ τὸν κύριον τοῦ ἀποτελουμένου εἶναι βούλεται. ἡ μὲν γὰρ θεὸς κροκόπεπλος ὡς ἂν οὐσία ἔννους καὶ ἔμψυχος καὶ ἐνσώματος, τὸ δὲ ἀπ' αὐτῆς* ⟨*φῶς* supplevi⟩ *σκεδάννυται περὶ τὴν γῆν. ὁ δὲ λαβὼν τὴν σωματοειδῆ θεὸν ἐν τῷ κροκόπεπλος συνήρτησεν αὐτὴν τῷ σκεδαννυμένῳ ἀπ' αὐτῆς φωτί, εἰπὼν αὐτὴν ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς φῶς σκεδάννυσθαι.* nempe ex hoc poetarum more illustrari et explicari ei videbatur omnium nominum cognominumque divinorum ratio. eiusdem doctrinae leve sane sed tamen perspicuum indicium invenitur etiam apud Heraclitum c. 7 p. 11, 1: *Φοῖβον οὖν ἀπὸ τῶν ἀκτίνων λαμπρὸν αὐτὸν ὀνομάζει, τὸ μόνον ἡλίῳ προσὸν ἐξ ἴσου κοινώσας Ἀπόλλωνι.* noli igitur fidem habere, cum Apollodorum legis solem et Apollinem plane eundem habuisse, licet ipse similem in modum dixerit interdum brevitatis causa, quamquam multo

magis inculpandi sunt expilatores, qui sinceram operis imaginem exprimere nec voluerunt nec valuerunt; sed revera Apollodoro dei sunt non ipsae res naturae sed *δυνάμεις* rerum effectrices, quarum varii effectus tamquam praedicatis variis nominibus repraesententur.

Iam quod ad singulorum etymorum attinet explicationem, ut non acquiescere solebat Apollodorus in reddenda una tantummodo alicuius rei causa ac ratione, ita frequentari ex deorum appellationibus putabat eas maxime, quibus similitudo quaedam vocis atque soni intercederet cum plurimis et diversissimis effectibus. sic e. g. *ἑκάεργος* vocabulum non solum *ἀπὸ τοῦ εἴργειν* derivavit sed etiam *ἀπὸ τοῦ ἐργάζεσθαι* (cf. schol. Genev. *Φ* 472), sic *Ἰήιε* Apollinis appellationem in non minus quatuor accepit intellectus (cf. Macrob. I 17, 16). sic Nereidum nomina non minus ad marinae aquae quam ad elementi humidi naturam rettulit. hinc explicandum, quod cum sint epitheta, quae accipi et transitive possint et intransitive, simul in hoc genere solet utramque adhibere significationem, licet altera exciderit persaepe culpa compilatorum. sic e. g. Delii Apollinis Diaconus utramque exhibet explicationem (cf. p. 105): *καὶ Δήλιος ἀπὸ τοῦ δῆλος τοῖς πᾶσι προκεῖσθαι καὶ δῆλα τὰ πάντα ποιεῖν,* quarum una tantum est apud Macrobium: Delius cognominatus *ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί.* item *ἑκάεργος* vocabuli originatio altera servata est in schol. Genev. ad *Φ* 472: *Ἀπολλόδωρος ἐν ιγ*: *καλεῖται δ' οὕτως ἀπὸ τῆς ῥιπῆς* (Schwartz: *τριχῆς*) *ὡς ἂν ἕκαθεν εἴργων ἢ ἕκαθεν τὸ ἴδιον ἔργον ἐπιτελῶν,* altera et apud Heraclitum c. 7 p. 11, 5: *ὁ τῶν κατὰ γεωμορίαν ἔργων αἴτιος ἀνθρώποις γενόμενος* et apud Diaconum: *ἑκάεργος ἀπὸ τοῦ ἕκαθεν ἡμῶν ὢν ἐργάζεσθαι ποιεῖν ἡμᾶς.* iam vero in tanta interpretationum varietate et copia fieri non potuit, ut par atque idem omnibus se offerentibus unius vocis etymis tribueret momentum, sed necesse est habuisse eum alia pro primariis, pro secundariis alia, quae etsi externam tantummodo vocum continerent similitudinem *διὰ τὸ παρηχεῖσθαι* (cf. p. 90, 91) *ἢ συνᾴδειν κατὰ τοὔνομα* (Corn. p. 45, 20), tamen apud tam acres similitudinum captatores, quales fuisse priscos homines sibi persuaserat, ad effingenda nomina deorum atque cultum instituendum viderentur contulisse: *τῆς γὰρ ἐκ τῶν ὀνομάτων παρεμφάσεως οὐ καταφρονητέον* (Stob. p. 418 W.). ita fit, ut multa quae feruntur Apollodori veriloquia veraene derivationes sint an *παρηχήσεις* nequeat discerni.

Atque haec quidem aperta fere et plana. iam vero magnopere est dolendum, quod tam in obscuro nobis est, qua via ac ratione Apollodorus et primariam definiverit supremamque quasi cuiusque dei notationem et ab illa definita varios multiplicesque effectus, quos habere in sua potestate idem ille deus crederetur, derivaverit. nam certe non mediocre eum in talibus explicationibus studium operamque posuisse cum aliunde licet augurari tum imprimis ex Porphyrii *περὶ ἀγαλμάτων* libro, in quo exquisita quadam cum subtilitate describuntur singulorum numinum provinciae. ignoramus igitur, quomodo explicaverit, cur modo una res, ut terra mare caelum, inter tot diversa numina divisa esset, modo plurimi et diversissimi effectus essent in unius dei potestate. ignoramus, ut verbis Varronis utar, quoniam res certe Apollodoro non ignota erat, qua ratione ex deis minutis, quorum non nisi unius quisque auctor esset *ἐνεργείας*, prodire iusserit deos selectos ac praecipuos. fortasse tamen de his quoque rebus ex Varronis et Porphyrii comparatione aliquid eruere continget peritioribus. sunt enim apud Augustinum loci quidam Varroniani, quibus applicata ad deos Romanos invenitur ratio disciplinaque Apollodori:

Varro apud Aug. de civ. dei VII c. 16: Liberum et Cererem praeponunt seminibus, vel illum masculinis, illam femininis; vel illum liquori, illam vero ariditati seminum.	Porph. apud Eus. pr. ev. III, 11, 15 . . . *οὗ τὸ μὲν περὶ τοὺς ξηροὺς καρποὺς Κόρη, τὸ δὲ κατὰ τοὺς ὑγροὺς καὶ τὰ ἀκρόδρυα Διόνυσος καλεῖται.*
ibidem c. 23: non, inquit, sed una eademque terra habet geminam vim, et masculinam, quod semina producat, et femininam, quod recipiat atque enutriat: inde a vi feminina dictam esse Tellurem, a masculina Tellumonem.	Porph. *περὶ Στ.* p. 419, 2 ss. W. *ἄρσενας δὲ (χοὰς) τὰς οὐδὲν ἐκτρεφούσας· θήλεα μὲν γὰρ τὰ καρπόφορα, ἄρσενα δὲ τὰ ἄγονα ἔλεγον, τῷ τὸν μὲν τὸ σπέρμα παρέχειν μόνον, τὴν δὲ καὶ ἐκτρέφειν· ὅθεν καὶ ‘θῆλυς ἐέρση’ (ε 467) ἡ πολύγονος καὶ τροφίμη.*

Nec veri dissimile videtur etiam latius apud Varronem patere Apollodori usum[1]).

[1]) Miro quodam errore deceptus Agahdius in Fleck. Annal. Suppl. 24 p. 202 ad Varronem rettulit Augustini quosdam locos, qui revera spectant ad Porphyrii

Sed de hoc fortasse alias plura; illa vero, quae supra conatus sum amplissimi operis adumbrare lineamenta, licet valde sint imperfecta, cognoscendi tamen copiam faciunt non minus a Stoicorum in hoc opere Apollodorum quam a grammaticorum aut antiquariorum studiis discessisse, sed quod vere est studiosi veritatis, rettulisse ad certas regulas ac normas infinitam paene rerum varietatem, ut hac via aperiret aditum ad intimas cultus deorum religionisque causas in humani animi natura penitus defixas. ac revera fuisse hoc ei propositum, nescio an ex dispositione quoque operis totius librorumque ordine liceat augurari. quamquam de hac re mihi quaestionem ingressuro veniam esse praefandam sentio: eiusmodi enim ipsa haec materia est, ut ad coniectandum vehementer te adliciat, confirmare undique et stabilire quod conieceris non sinat.

Atque primi quidem libri unum tantum superest fragmentum hoc: Steph. Byz. *Δωδώνη . . . Ἀπολλόδωρος δὲ ἐν α΄ περὶ θεῶν τὸν Δωδωναῖον οὕτως ἐτυμολογεῖ· „καθάπερ οἱ τὸν Δία Δωδωναῖον μὲν καλοῦντες, ὅτι δίδωσιν ἡμῖν τὰ ἀγαθά, Πελασγικὸν δὲ ὅτι τῆς γῆς πέλας ἐστίν.“* ineptius esse hoc veriloquium quam quod ullo modo ab ipso Apollodoro potuerit excogitari recte observavit Schwartzius PW p. 2873; sed non idcirco pro spurio statim locus habendus, immo ipsa sententiarum forma demonstrat adversarii cuiusdam opinionem refutari. huius adversarii, quem Stoicum fuisse sponte in-

---

περὶ ἀγαλμάτων librum: Aug. De doctr. Christ. III 7, 11: „et si quando aliqui eorum illa tamquam signa interpretari conabantur, ad creaturam colendam venerandamque referebant. quid enim mihi prodest simulacrum Neptuni non ipsum habendum deum, se eo significari universum mare vel etiam omnes aquas ceteras, quae fontibus proruunt“ (= Euseb. pr. ev. III, 11, 22). Enarr. Psalm. CXIII, 4: „videntur autem sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt nec simulacrum nec daemonium colo, sed per effigiem corporalem eius rei signum intueor, quam colere debeo. ita vero interpretantur simulacra, ut alio dicant significari terram, unde templum solent appellare Telluris (Eus. III 11, 15ss.), alio mare sicut Neptuni simulacro (Eus. III 11, 22ss.) alio aerem sicut Iunonis (= Eus. III 11, 2ss.) alio ignem sicut Vulcani (Eus. III, 11, 23), alio Luciferum sicut Veneris (Euseb. III, 11, 40), alio solem alio lunam (III, 11, 24ss.), quorum simulacris eadem nomina sicut Telluris imponunt; de quibus rursus cum exagitari coeperint, quod corpora colant, maximeque terram et mare et aerem et ignem, respondere audent non se ipsa corpora colere, sed quae illis regendis praesint numina.“ hinc intelleges, quod ex Eusebii excerptis minus clare apparet, quo consilio ductus scripserit Porphyrius librum *περὶ ἀγαλμάτων*.

tellegitur, opinio fusius explicatur in scholiis BT ad *Π* 233: *τινὲς δὲ Δωδώνην τὴν γῆν, παρόσον πάντα δίδωσιν· δυσχείμερον* (*Π* 234) *δέ, ὅτι πάγοις καὶ κρυμοῖς ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ συνέχεται. — οἱ δέ 'Πελασγικέ' οὗ* (legendum *ὅτι*) *πέλας ἐστὶν ὁ ἀήρ· 'τηλόθι δὲ ναίων', ἐπειδὴ ὁ αἰθὴρ ἀπόθεν ἡμῶν. Ζεὺς γάρ ἐστιν ἡ τοῦ κόσμου ψυχὴ ἀεροειδὴς οὖσα.* constat igitur Apollodorum primo libro disputasse contra Stoicos. itaque ad eundem librum referendum est, quod dicit Philodemus *περὶ εὐσεβείας* p. 64 Gomperz: *(Ἀπολλό)δωρος . . . εἰ καὶ μάχεται τοῖς συνοικειοῦσιν.*

Libri alterius superant fragmenta haec: Stob. Eclog. phys. I 24 p. 207 W: *Ἀπολλόδωρος ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ θεῶν Πυθαγορείαν εἶναι τὴν περὶ τοῦ τὸν αὐτὸν εἶναι φωσφόρον τε καὶ ἕσπερον δόξαν.* Erotian lex. Hippocr.: *Χάριτες· αἱ χαραί· ὡς καὶ Σοφοκλῆς ἐν ἐλεγείᾳ. μέμνηται δὲ καὶ Ἀπολλόδωρος ἐν δευτέρῳ περὶ θεῶν. φησὶ δὲ αὐτὰς κληθῆναι ἀπὸ μὲν τῆς χαρᾶς Χάριτας· καὶ γὰρ πολλάκις οἱ ποιηταὶ τὴν 'χάριν' χαρὰν καλοῦσιν.*

Haec cum considero, non possum mihi temperare, quin coniciam hoc in libro Apollodorum nondum singulos deinceps interpretari deos coepisse sed in universum explicasse, qua ratione inducti homines divina numina et credidissent et humana specie induissent. persimilia saltem sunt, quae enumerantur in quaestione Porphyriana quam supra commemoravi (p. 112, 1ss. Schrad.): *Ἠώς, Νύξ, Ἥβη*, tum *Ἔρις, Ἔρως, κυδοιμὸς μάχης, αἰγίς* (p. 40, 26ss.). sed nolo hoc premere. apparet certe illam eclogam, si recte supra disputavimus, in prima operis parte sedem habuisse, in qua consentaneum est Apollodorum inferiores ac minores, non selectos deos ac praecipuos percensuisse.

Tertii libri unum traditur fragmentum schol. Ap. Rhod. I 1124: *ἡ γὰρ δρῦς ἱερὰ τῆς Ῥέας, ὥς φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν τρίτῳ περὶ θεῶν.* noli tamen hinc concludere interpretandae Rheae eum librum destinatum fuisse. nam cum e Porphyrii *περὶ ἀγαλμάτων* libro valde verisimile sit de Cerere Proserpina Plutone Themide ceteris qui habitare in terra crederentur dis coniunctim Apollodorum explicasse, porro cum de Cerere in libro decimo quarto, de Eumenidibus in decimo septimo, de Orco in vicesimo actum fuisse constet, verisimile non videtur Rheam, quae et ipsa esse terra credebatur, primam fere totius operis sibi sedem vindicasse. et est alterum in Apollonii

scholiis fragmentum Apollodoreum cum priore illo sine dubio coniungendum III v. 541: *Ἀπολλόδωρός φησιν ἐν τῷ ⟨ ⟩ περὶ θεῶν ὅτι ἡ περιστερὰ ἱερὰ Ἀφροδίτης. διὸ καὶ λάγνον, παρὰ γὰρ τὸ περισσῶς ἐρᾶν λέγεται.* quid? ex eodem libro nonne verisimile est ambo haec fragmenta repetita esse, cum praesertim ex Münzelii fragmento Eustathiano (p. 86, 40ss.) constet una et continua argumentatione et de plantis sacris Apollodorum et de animalibus terrestribus marinis denique volucribus disseruisse? igitur is liber, in quo erant haec exposita, videtur et amplissimam (nam testimonia quoque singula allata erant: cf Athen. VII 306a et 325a) et commodissimam materiam praebuisse omnibus grammaticis, qui harum rerum quamcumque notitiam requirebant. quid quod in Cornuti quoque libro mira quaedam aequabilitas et similitudo regnat omnia fere per excerpta, quibus his de rebus disputatur? conferas modo p. 37, 5s.; 38, 20s.; 56, 6ss.; 60, 20ss.; 61, 22ss.; 68, 9s.; 73, 5[1]); 75, 7ss.[2]). qua ratione, quaero, explicabis, quod cum ceteris in rebus minime Cornuti disputatio certo aliquo et constanti ordine adstringatur, hi tamen fere omnes loci ita sunt dispositi, ut primum animalia tum arbusta singula recenseantur? inspice e. g. p. 46, 10ss.: *περιστερᾷ δὲ τῶν ὀρνέων χαίρει μάλιστα τῷ καθάρειον εἶναι τὸ ζῷον καὶ φιλοφρονητικὸν διὰ τῶν ὡσανεὶ φιλημάτων, ἀνάπαλιν δ' ὗς διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν ἀλλοτρία αὐτῆς εἶναι δοκεῖ. τῶν γε μὴν φυτῶν ἡ μὲν μυρσίνη διὰ τὴν εὐωδίαν Ἀφροδίτης εἶναι διείληπται, ἡ δὲ φιλύρα διά τε τοὔνομα, ὅτι τῷ φιλεῖν παρακειμένως ἐξενήνεκται, καὶ ἐπεὶ πρὸς τὰς τῶν στεφάνων πλοκὰς εἰώθασιν αὐτῇ μάλιστα χρῆσθαι. τὴν δὲ πύξον φυλάττονται τῇ θεῷ προσφέρειν ἀφοσιούμενοί πως ἐπ' αὐτῆς τὴν πυγήν.* his verbis nonne ipse compilator indicare videtur se maiorem exemplorum molem primum animalium tum plantarum oculis percurrisse atque ea, quae ad Venerem spectarent, excerpsisse? certe e Münzelii fragmento satis clare apparere arbitror Apollodorum antequam ad deos singillatim pertractandos se accingeret,

---

[1]) P. 72, 19 haec traduntur verba: *προσανεπλάσθη δὲ τούτῳ καὶ τὸ μιαίνεσθαι τὴν εὐαταύτην*, quae sic restituere Langius conatus est: *τὸ μιαίνειν τὴν γῆν ταύτην.* scribendum *τὸ μαίνεσθαι τὴν νύκτα αὐτήν.*

[2]) *Ἡ δ' ἄορνος λίμνη φυσικώτερον ἴσως ἀπὸ τοῦ ἀέρος προσηγορεύθη . . . εἰ μὴ νὴ Δία οὕτως ἀπεχρήσαντο τῇ τοῦ ἀέρος ἐγγύτητι κτλ. γλαυκότητι* coni. Schmitt-Blank. *ταχύτητι* vel *ὑγρότητι* Osann. scribendum *ἄορος ἐγγύτητι.*

in universum de eorum sacris et insignibus disseruisse, ut quibus rationibus adducti homines deorum cultum instituissent, quam clarissime illustraret.

Haec sunt, quae de ordine librorum ac dispositione habui afferenda. sed ut recte iudicemus de Apollodoro, omnium est gravissimum, ut inquiramus, quaenam ei et cum Aristarcho intercesserit ratio et cum Stoicis philosophis. ac quae communia quidem ei essent cum Aristarcho cum et Hefermehlius exposuerit et Schwartzius, haec repetere nolo. de dissensu vero illorum virorum gravissimum nacti sumus testimonium in quaestione Porphyriana ad *E* 422: *καὶ γὰρ εἰ σπανίως Ἑλικώνιον τὸν Ποσειδῶνα (Ὅμηρος) εἴρηκεν ἀπὸ Ἑλικῶνος, ὡς ὁ Ἀρίσταρχος βούλεται, . . . δύναται δὲ Ἑλικώνιος λέγεσθαι διὰ τὸ ἕλικας καὶ περιφερεῖς εἶναι τὰς τῆς θαλάσσης δίνας.* nondum hanc in explicandis epithetis legem contra Aristarchum scripserat Apollodorus tum, cum libros de navium catalogo condebat. in excursu saltem, quem de Curetibus illi operi inseruit (Strabo p. 465 ss. C), eius generis nec vola nec vestigium, sed aperte Dindymenam Rheam et Idaeam appellatam dicit *ἀπὸ τῶν τόπων* (Strabo p. 469 C). longe aliter haec nomina interpretatus est in opere *περὶ θεῶν*: cf. Cornut. p. 5, 17: *πρῶτον μὲν τὴν Ἴδην ἐπωνόμασαν αὐτῇ (τῇ Ῥέᾳ), μετέωρον ὄρος καὶ ὃ μακρόθεν ἔστιν ἰδεῖν,* ⟨*εἶτα* supplevi⟩ *ὀρείαν αὐτὴν προσηγόρευσαν κτλ.* schol. Theocr. XVII 9 (cf. Hefermehl p. 30): *Ἴδας δέ φασι πάντα τὰ ὑψηλὰ ὄρη ἀπὸ τοῦ ἀπ' αὐτῶν δύνασθαι ἰδεῖν πάντα.* non igitur *ἀπὸ τῶν τόπων* hic Apollodorus sed *ἀπὸ τῶν συμβαινόντων* derivaverat *Ἰδαίαν*. quod si ita est, necesse est provecta iam aetate eum in rebus gravissimis ab Aristarcho descivisse, et quid dicam? transfugisse ad Stoicos? possit sane ita videri, cum simillimum in modum Stoicos illud epithetorum genus interpretatos esse constet (cf. e. g. Chrysipp. fr. 1098. Cleanth. fr. 535. 541 Arnim). nec potest negari illam regulam, secundum quam divina nomina a locis derivata nisi *ἐξ ἡρωικοῦ προσώπου* adhibuisse Homerus negatur, non videri veram causam fuisse, qua commotus Apollodorus maximam id genus epithetorum partem hunc in modum explicaret. at idem nonne Philodemo teste *τοὺς συνοικειοῦντας* oppugnabat? utrum igitur hoc tantum in illis vituperabat, quod in singulis quibusdam interpretamentis iusto longius viderentur progredi? an universa eius explicandi ratio penitus a Stoicorum theologia differebat? equidem cum et Cornutum

considero et cetera fragmenta Apollodorea, facere non possum quin coniciam ea re potissimum a Stoicis Apollodorum discrepuisse, quod ad veram deorum cognitionem non per fabulas patere aditum putabat sed per nominum cognominumque interpretationem aliorumque eius generis indiciorum. nusquam saltem interpretandi ab ulla fabula initium capit. quid? qui *νεωτέρων* inventa tanto opere despiciebat, num is poterat omnino magnam poetarum fabulis habere fidem? sane qua ratione fabulas explicaverit, non tam certo explorare licet quam qua usus sit in appellationibus. sed fortasse non a vero aberrabis, si putabis eum aeque ac distinxerit e. g. in Aurora inter ipsam deam *ὡς οὐσίαν ἔννουν τε καὶ ἔμψυχον καὶ ἐνσώματον* et lucem cuius sit effectrix dea, eodem modo eum distinxisse inter id, unde deductae essent fabulae (e. g. fabula de rapta a Dite Proserpina a semine solo ingesto) et ipsam fabulam nativa quadam et vivida animi cogitatione effictam, neque magis fabulas pro nudis allegoriis habuisse quam pro nudis lucis ac solis symbolis Auroram et Apollinem. et habemus Orci descriptionem Apollodori a Stobaeo traditam, in qua quamvis allegoricam rationem adhibere pronum fuerit (cf. Heracl. c. 74), vix ullum tamen eius generis vestigium deprehendimus. ergo si in fabularum interpretatione inter Stoicos et Apollodorum non mediocre discrimen intercessisse statues, vix errabis (cf. Schwartz l. l.). alia quaestio est de epithetorum a locis derivatorum interpretamentis. sed ne in his quidem a Stoicis pendere Apollodorum mihi inde comprobatur, quod artissime haec veriloquia cohaerent cum Apollodori propria divini numinis definitione. ita enim deum definivit, ut *οὐσίαν* diceret *ἔννουν τε καὶ ἔμψυχον καὶ ἐνσώματον* sed adeo cum elemento, cui praeesset, cohaerentem, ut et nomina et cetera omnia illinc essent ad eum translata. noluit igitur angustis delubrorum et regionum finibus includere ingentes istos potentiarum naturalium et effectuum auctores, neque aliter ac *νεωτέρων πλάσματα* a primigeniis illis tamquam imaginibus naturae removere et abstergere volebat omnem istam locis et regionibus distinctam cultuum et sacrorum varietatem.

Quod si ita est, apparet veram Apollodori imaginem non posse adumbrari ex Cornuto, qui licet ad fontium indagationem testis sit perutilis, Apollodori tamen disciplinam doctrinamque non deformavit tantum sed alienis quoque intermiscuit plurimis. equidem nec Chrysippi amplum illud de Gratiis fragmentum c. 15 (cf. Sen. de

benef. I 3)[1]) per Apollodorum credo traditum esse neque alia multa eius generis, quae aut in physicis Stoicorum placitis aut in moralibus praeceptis illustrandis versantur[2]); quin ne Posidonii quidem vestigia desunt, quae cum ad cognoscendam huius libri indolem pergravia videantur, praetermittere nolo[3]):

Corn. p. 9,10. *Καὶ διὰ μὲν τὰς αἰγίδας, αἳ δὴ ἀπὸ τοῦ ἀίσσειν τὸ ὄνομα ἔσχον, αἰγίοχος ἐκλήθη, δι' ἄλλας δὲ ὁμοιειδεῖς καὶ εὐεπιγνώστους αἰτίας ὑέτιος καὶ ἐπικάρπιος καὶ καταιβάτης καὶ ἀστραπαῖος καὶ ἄλλως πολλαχῶς κατὰ διαφόρους ἐπινοίας.*	*Περὶ κόσμου* c. 7. *ἀστραπαῖός τε καὶ βρονταῖος καὶ αἴθριος καὶ αἰθέριος, κεραύνιός τε καὶ ὑέτιος ἀπὸ τῶν ὑετῶν καὶ κεραυνῶν καὶ τῶν ἄλλων καλεῖται· καὶ μὴν ἐπικάρπιος μὲν ἀπὸ τῶν καρπῶν,*
καὶ σωτῆρα καὶ ἕρκειον καὶ πολιέα καὶ πατρῷον καὶ ὁμόγνιον καὶ ξένιον καὶ κτήσιον καὶ βουλαῖον καὶ τροπαιοῦχον καὶ ἐλευθέριον αὐτὸν προσαγορεύουσιν [ἀπεριλήπτων ὅσων ὀνομασιῶν αὐτοῦ τοιούτων οὐσῶν, ἐπειδὴ διατέτακεν εἰς πᾶσαν δύναμιν καὶ σχέσιν καὶ πάντων αἴτιος καὶ ἐπόπτης ἐστίν].	*πολιεὺς δ' ἀπὸ τῶν πόλεων ὀνομάζεται, γενέθλιός τε καὶ ἑρκεῖος καὶ ὁμόγνιος καὶ πατρῷος ἀπὸ τῆς πρὸς ταῦτα κοινωνίας ἑταιρεῖός τε καὶ φίλιος καὶ ξένιος καὶ στράτιος καὶ τροπαιοῦχος (σωτήρ τε καὶ ἐλευθέριος ἐτύμως:* vide infra).

[1]) Ordinem nimirum Seneca immutavit, quae initio scripta erant verba „tres Chrysippus Gratias ait Iovis et Eurynomes filias esse" etc. transferens ad finem.

[2]) Cf. Cornuti epilogum: *διὰ πλειόνων δὲ καὶ ἐξεργαστικώτερον εἴρηται τοῖς πρεσβυτέροις φιλοσόφοις, ἐμοῦ νῦν ἐπιτετμημένως αὐτὰ παραδοῦναί σοι βουληθέντος· χρησίμη γὰρ αὐτῶν καὶ ἡ ἐπὶ τοσοῦτον προχειρότης ἐστί. παρὰ* (conieci: *περὶ* libri) *δὲ ἐκείνων καὶ περὶ τῆς θεραπείας τῶν θεῶν καὶ τῶν οἰκείως εἰς τιμὴν αὐτῶν γινομένων κατὰ τὰ* (*καὶ τὰ* libri) *πάτρια* [*καὶ*] *τὸν ἐντελῆ λήψῃ λόγον, οὕτω μόνως* (*μόνον ὡς* libri) *εἰς τὸ εὐσεβεῖν ἀλλὰ μὴ εἰς τὸ δεισιδαιμονεῖν εἰσαγομένων τῶν νέων καὶ θύειν τε καὶ εὔχεσθαι καὶ προσκυνεῖν καὶ ὀμνύειν κατὰ τρόπον καὶ ἐν τοῖς ἐπιβάλλουσι* (*ἐμβ.* libri) *καιροῖς* <*καὶ*> *καθ' ἣν ἁρμόττει συμμετρίαν διδασκομένων.* in genetivo absoluto ne offendas, abundare huiusmodi genetivis totum librum moneo.

[3]) Consentire cum Cornuto librum *περὶ κόσμου* et Dionis Chrysost. or. XII p. 176 A. iam ab aliis observatum est. cf. Wendland Arch. f. Gesch. d. Philos. I (1888) p. 208. W. Capelle Ilbergs Jahrbücher 1905 p. 560.

Index nominum.

* Ad p. 104 cf. Eus. P. E. III 13, 1 cum Macrob. I, 21, 20.

Herrosé & Ziemsen, G. m. b. H., Wittenberg.